

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**In. Epistolas M. Tvllii Ciceronis Qvae Familiars Vocantvr
Pauli Manutii Commentarius**

Manuzio, Paolo

Venetiis, 1579

In Fam. lib. IIX. ep. I. [Argumentum ep. I. lib. IIX.]

[urn:nbn:de:gbv:45:1-764133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-764133)

IN . EPISTOLARVM

QVAE

FAMILIARES

VOCANTVR

LIBRVM . OCTAVVM

QVI . EST

M . COELII . RVFI

AD . CICERONEM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

NTE QVAM Coelij epistolas interpretemur , uitam eius breui oratione complecti non alienum putauimus . Ac primum , de honoribus , quos gessit ; tum , de eius eloquentia ; tertio loco , de moribus ; postremo , de obitu ; quae uel Cicero in suis libris , uel annalium litterae loquuntur , agendum uideatur .

COELIUS Rufus , plebeij generis , patre equite R . Puteolis natus , sumpta uirili toga , id est annum aetatis ingressus xvi i , a patre continuo ad Ciceronem deductus est , nondum praetorium , sed eloquentia iam , & probitatis opinione clarum : a quo etiam lectissimus adolescens appellatus est libro quarto in Verrem , qui , De signis inscribitur . In illo aetatis flore cum artibus honestissimis erudiretur , M . Crassi domum frequentauit . postea fuit assiduus cum Cicero praetore , candidatumq . affectatus est in petitione consulatus . anno sequenti iterum petenti consulatum Catilinae studuit . tribunatum pl . gessit . Pompeio tertium consule , Milonemq . ob necem P . Clodij de ui reum , studiosissime defendit . qua de re sic in oratione pro Milone : Caedi uidistis populum Romanum , concionem gladijs disturbari ; cum audiretur silentio M . Coelius tribunus pl . uir fortissimus , & in suscepta causa firmissimus , & bonorum uoluntati , & auctoritati senatus deditus , & in hac Milonis siue inuidia , siue fortuna , singulari , diuina , & incredibili fide . In libro de claris oratoribus : Coelius , quam diu auctoritati meae paruit , talis tribunus pl . fuit , ut nemo contra ciuium perditorum popularem , turbulentamq . demerentiam a senatu , & a bonorum causa steterit constantius . Nominant & Appianus , & Dio tribunum pl . quamquam apud utrumque mendose legitur Caecilius . Aedilis curulis fuit L . Paullo , & C . Marcello cos . praetor C . Caesare i i , & P . Seruilio cos . Orto ciuili bello , quaestor in Africa fuit C . Curionis , ut apud Caesarem lib . 2 . ci . bel . scriptum est . Eloquentiae in primis operam dedit , locumq . inter summos oratores consecutus est . itaque & Cornelius Tacitus , & Quinctilianus inter eos oratores , qui nouissimis reip .

reip. temporibus maxime floruerint. Coelium referunt, sua cuique tributa laude, Ciceroni, Caesari, Coelio, Calpurnio, Bruto, Asinio, Messallae. Coelii tamen scripta paullo asperiora & antiquitatem redolere uisunt. de quo sic Tacitus in dialogo de oratoribus: Galba, & Carbo horridi, impoliti, rudes, & informes, & quos utinam imitatus non esset Caluus, aut Coelius, aut ipse Cicero. & aliquanto post: Quid ex Coelianis orationibus? nempe haec placent, in quibus nitorem, & altitudinem horum temporum agnosci-mus. Sordes autem uerborum, & hians compositio, & inconditi sensus redolent antiquitatem, nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Coelium ex ea parte laudet, qua antiquus est. Item infra: Apud nos Cicero ceteros eorundem temporum disertos antecessit. Caluus autem, & Asinius & Caesar, & Coelius, & Brutus, sic iure & prioribus, & sequentibus anteponuntur. nec refert, qui inter se specie differant, cum genere consentiant. at tristior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Caesar, amarior Coelius, grauior Brutus, uehementior, & plenior, & ualentior Cicero. omnes tamen eandem sanitate eloquentiae ferunt. Quintilianus autem haec lib. x. Multum ingenij in Coelio, & praecipue in accusando, multa urbanitas; dignus uir, cui & mens melior, & uita longior contigisset. Subiungit paullo post in eodem libro: Quid noceret, uim Caesaris, asperitatem Coelii, diligentiam Pollionis, iudicium Calui quibusdam in locis asserere? Et lib. xi. Coelii uerba recitat ex oratione, quam de uireus pro se ipso habuit: de qua & Suetonius meminit in libro de claris rhetoribus, & Festus mentionem facit. Illa quoque notauimus apud eundem lib. xii. Vim Caesaris, indolem Coelii, subtilitatem Calidii, grauitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbiteriam Calsii, diligentiam Pollionis, dignitatem Messallae, sanctitatem Calui. Sed audiamus Velleium historiae suae lib. 2. Dum, inquit, in acie Pharsalica, Africaeque de summa rerum Caesar dimicat, M. Coelius, uir eloquio, animoque Curioni simillimus, sed in utroque perfectior, nec minus ingeniose nequam.

Plus tamen ei facultatis in accusando fuisse, quam in defendendo, Quintilianus ostendit lib. vi. cum ait M. Coelium, quia melius obijceret crimina, quam defenderet, bonam dextram, malam sinistram appellari a Cicerone solitum esse. idque confirmat ipse Cicero his uerbis in libro de claris oratoribus: Coelii actionem & splendida, & grandis, & eadem in primis faceta, & perurbana commendabat oratio. graues eius conciones aliquot fuerunt, acres accusationes tres, eaeque omnes ex reip. contentione susceptae. defensiones, etsi illa erant in illo meliora, quae dixi, non contemnendae tamen, saneque tolerabiles. Tres eius accusationes, quas Cicero appellat, fuere, prima in C. Antonium de maiestate, qui consulatum cum Cicerone gesserat: secunda in Sempronium Atratinum de ambitu: & utramque significat Cicero in oratione, qua eum defendit: tertia; ut opinor, in C. Laelium; ut ex Quintilianii uerbis, quae lib. vi. leguntur, mihi uideor posse conijcere. Scripsit etiam concionem de aquis, quam Frontinus lib. 2. de Aquae ductibus nominat. eam fuisse non dubito contra aquarios, & tabernarios: nam ipse ep. 9. Nisi ego, inquit, cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, ueternus ciuitatem occupasset. Mores in eo minime cum ingenio conferendi. iracundissimum appellat Seneca lib. iii. de ira. Quintilianus ait: Dignus uir, cui & mens melior, & uita longior contigisset. Cicero: M. Coelium praetereundum non arbitror; quaecumque eius in exitu uel fortuna, uel mens fuit. Nequam, & prodigum fuisse, ex his Velleij uerbis intelligitur. Coelius, cum ne a dijs quidem seruari posset; quippe peior illi res familiaris, quam mens erat; in praetura nouarum tabularum auctor exstitit. Eodem pertinent illa Quintilianii lib. 1. Etymologia habet aliquando usum necessarium, quoties interpretatione res, de qua quaeritur, eget; ut cum M. Coelius se esse hominem frugi uult probare, non quia abstinentis sit, (nam id ne mentiri quidem poterat) sed quia utilis multis, id est fructuosus, unde sit dicta Frugalitas. Impudicum, & lasciuum ostendit oratio Ciceronis. Saltandi artem diligenter didicit, ingenuis indecoram, atque inhonestam. itaque reprehendit eam Scipio Aemilianus in oratione contra legem iudicariam Ti. Gracchi: cuius haec uerba lib. 111. Sat. recitat Macrobius. Docentur praestigias inhonestas: cum cinaedulis, & sambuca, psalterioque eunt in ludum histrionum: discunt cantare, quae maiores nostri ingenuis proboducier uoluerunt: eunt, inquam, in ludum saltatorium inter cinaedos, uirgines, puerique ingenui. haec cum mihi quisquam narrabat, non poteram animum inducere, ea liberos suos nobiles homines docere: sed, cum ductus sum in ludum saltatorium, plus medijsfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusque quingentis, in his unum, quo me reip. maxime misertum est, puerum bullatum, petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare, quam saltationem impudicus seruulus honeste saltare non posset. Idem in eodem libro sic: Vno eodemque tempore tribus nobilissimis ciuibus, non modo studium saltandi, sed etiam, si dijs placet, peritia, quia gloriarentur, fuit, Gabinio consulari, Ciceronis inimico, & M. Coelio, noto inter turbas uiro, quem Cicero defendit, & Licinio Crasso, Crassi eius, qui apud Parthos exstinctus est, filio. Inconstans ingenij fuit. primum, tribunus pl. quo anno P. Clodius a Milone occisus est, optimatum partes defendit. qua de re sic Cicero in Bruto: Talis tribunus pl. fuit, ut nemo contra ciuium perditorum popularem, turbulentamque demerentiam a senatu, & a bonorum causa steterit constantius. Mox, orta inter Caesarem & Pompeium discordia, neutram in partem inclinare uisus est. id significat Cicero ep. 15. lib. 2. In rep. inquit, non ualde te iactas. districtus enim mihi uideris esse, quod & bonus ciuis & bonus amicus es. Deinde, mutata sententia, Caesaris ad partes transijt. ex quo illud Ciceronis in Bruto: Hic, cum summa uoluntate bonorum aedilis curulis factus esset, nescio quo modo discessu meo discessit a sese, ceciditque postea, cum eos imitari coepit, quos ipse peruererat. Profectum ad Caesarem cum C. Curione, ut eum ad ciuile bellum incitaret, scripsit Dio lib. xli. Demum a Caesare ipso desciiuit: idque eum ipse declarat ep. ultima lib. 11x. tum uero Velleius his uerbis: Accito Anno Milone, qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus infestus erat, in urbe seditionem, aut magis occulte bellicum tumultum mouens, primo summotus a rep. mox consularibus armis au-

Etore senatu circa Turios oppressus est. Caesar autem planissime lib. III. de bello ci. cuius uerba subscribes-
 mus: Romae M. Coelius Rufus praetor, causa debitorum suscepta, initio magistratus tribunal suum
 iuxta C. Trebonij, praetoris urbani, sellam collocavit; & siquis appellauisset de aestimatione, & de so-
 lutionibus, quae per arbitrium fierent, ut Caesar praefens constituerat, fore auxilio pollicebatur. ab hoc
 profectus initio, ne frustra ingressus turpem causam uideretur, legem promulgauit, ut sex pensionibus,
 sine usuris, creditae pecuniae soluantur. cum resisteret Seruilius consul, reliquiq. magistratus; & minus
 opinione sua efficeret; ad hominum excitanda studia, sublata priore lege, duas promulgauit, unam, qua
 mercedes habitationum annuas conductoribus donauit, aliam tabularum nouarum: impetuq. multitudinis
 in C. Trebonium facto, & non nullis uulneratis, eum de tribunali deturbauit. de quibus rebus Seruilius
 consul ad senatum retulit; senatusq. Coelium ab rep. remouendum censuit. hoc decreto cum consul senatu
 prohibuit, & concionari conantem de Rostris deduxit. ille, ignominia, & dolore permotus, palam pro-
 ficisci se ad Caesarem simulauit, clam nuncijs ad Milonem missis, qui, Clodio interfecto, eius nominis
 erat damnatus; atque eo in Italiam reuocato, quod, magnis muneribus datis, gladiatoriae familiae reli-
 quias habebat, sibi coniunxit. De obitu sic idem Caesar in eodem loco: Coelius, profectus, ut ipse
 tunc dicebat, ad Caesarem, peruenit Turios, ubi, cum quosdam eius municipij sollicitaret, equitibusq.
 Caesaris Gallis, atque Hispanis, qui eo praefidij causa missi erant, pecuniam pollicitaretur, ab his est inter-
 fectus. Et Velleius: In urbe seditionem, aut magis occulte bellicum tumultum mouens, primo summotus
 a rep. mox consularibus armis auctore senatu circa Turios oppressus est. Dio autem lib. XLII. eadem fe-
 re, quae Caesar, de eius defectione, & nece prodidit. At Epitome Liuiana his uerbis lib. CXI. M. Coelius
 Rufus praetor, cum seditiones in urbe quam maxime concitaret, nouarum tabularum spe plebe sollicitata,
 abrogato magistratu, pulsus urbe, Miloni exsuli, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, se coniunxit.
 uterque, cum bellum molirentur, interfecti sunt.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Argumen-

Argumentum ep. I. lib. IIX.

EX DVPLICI haec epistola constat argumento, morali, & negotiali. quatenus enim excusatione utitur Coelius, quod alteri curam, & laborem colligendi, ac perscribendi res urbanas delegauerat, morale genus est: reliqua narratio negotialis. Primum igitur, ut arrogantiae culpam uitet, excusat se, quod rerum urbanarum commentarium aliena opera consiciendum curauerit: deinde subiungit haec: de comitijs transpadanorum Romae rumorem nullum esse: de successione Galliarum nihil relatum: de Pompeio cupere se aliquid cognoscere: de Caesare uaria dissipari: de Domitio, de Q. Pompeio, de Planco, de Politicis Ciceronis libris. Scripta est, quo anno in prouinciam Cicero profectus est, Ser. Sulpicio, & M. Marcello cos. Respondit Cicero ijs litteris, quae lib. 2. leguntur hoc initio, Quid? tu me &c.

M. Coelius Rufus S. D. M. Ciceroni. 1.

VOD tibi decedens pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum: data opera parui, qui sic omnia persqueretur, ut uerear, ne tibi arguta nimium haec sedulitas uideatur. tamen si tu scio quam sis curiosus, & quam omnibus peregrinantibus gratum sit, minimarum quoque rerum, quae domi gerantur, fieri certiores. tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiae condemnnes, quod hunc laborem alteri delegaui: non quoniam mihi suauissimum sit & occupato, & ad litteras scribendas, ut tu nosti, pigerrimo, tuae memoriae dare operam: sed ipsum uolumen, quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me excusat. nescio cuius otij esset, non modo perscribere haec, sed omnino animaduertere. omnia enim sunt ibi s. c. edita, fabulae, rumores. quod exemplum si forte minus te delectarit; ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiore. si quid in rep. maius actum erit, quod isti operari minus commode perscribi possint: & quemadmodum actum sit, & quae existimatio consecuta, quaeque de eo spes est, diligenter tibi perscribemus. Ut nunc est, nulla magnopere expectatio est. nam & illi rumores de comitijs transpadanorum Cuiarum tenuis caluerunt. Romam cum uenisset, ne tenuissimam quidem audicionem de ea re accepi. prae-

terea Marcellus quidem adhuc nihil retulit de successione prouinciarum Galliarum. in Kal. Iun. ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem. sanequam eos sermones repressit, qui de eorum fuerant, cum Romae nos essemus. Tu, si Pompeium, ut uolebas, offendiisti; qui tibi uisus sit, & quam orationem habuerit tecum, quamque ostenderit uoluntatem, (solet enim aliud sentire, & loqui, neque tamen tantum ualere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi perscribas. Quod ad Caesarem attinet, crebri, & non belli de eorum rumores, sed si surraciones dumtaxat ueniunt. alius, equitem perdidisse; quod opinor certe factum: alius, septimam legionem uapulasse, ipsum apud Bellouacos circumfideri, interclusum ab reliquo exercitu. neque adhuc certi quidquam est: neque haec incerta tamen uulgo iactantur, sed inter paucos, quos tu nosti plane, secreto narrantur. at Domitius, cum manus ad os apposuit Te ad 1 x. Kal. Iun. subrostrari, quod illorum capiti sit, dissipari perisse: ita ut in urbe, ac foro toto maximus rumor fuerit, te a Q. Pompeio in itinere occisum. ego, qui scirem Q. Pompeium Baulis embaeneticam facere, & usque eo, ut ego misererer eius esurirei, non sum commotus; & hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut desungeremur optaui. Planicus qui demum Rauennae est; & magno congiario donatus a Caesare, nec beatus, nec bene instructus est. Tui politici libri omnibus uigent. Vale.

EXPLANATIO

DE C E D E N S } unde? ab ipso Cicerone, quem in prouinciam euntem profectus erat, sic proficentem Appium in Ciliciam, sic Valerium Cicero profectus est: ut ep. 10. lib. III. & ep. 6. lib. XIII. Ipse Coelius hoc iter significat, subiungens: Romam cum uenissem. Decedere autem simpliciter accipit Coelius pro discedere, ut epistola 10. Mei officium est, meminisse, qua obtestatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vilitatis tamen est de magistratibus e prouincia decedentibus: licet priuatis quoque accommodetur, ut in oratione pro Quinctio: Decedit ex Gallia Romam Nacuius. **D A T A** **opera parauit.** } studiose parauit: operam dedi, studium adhibui, ut pararem, qui sic omnia colligeret, atque in commentarium referret, ut uereat, ne tu meam sedulitatem nimis etiam diligentem existimes. Argutum enim ueteres interdum uocabant, quod summam diligentiam argueret. id cognoscitur ex epist. 5. lib. VI. ad Att. Velim, inquit, obuias mihi litteras quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas. Et lib. I. de Diuin. Argutissima exta, quae maxime significant. Libro autem 3. de leg. Oculi nimis arguti, quod arguant, & quasi loquantur, quemadmodum animo affecti sumus. Manus minus arguta, lib. III. de Oratore, quasi minus actiuosa, quae subsequi digitis, non quae uerba exprimere uideatur. **C U R I O S V S,** } Curiosi sunt, quorum nimio, & ut Coeliano more loquar, ita arguta sedulitas est, ut uel minima quaeque curent. **D E P R E C O R,** } Deprecari, interdum est, precari, ut aliquid habeamus, ut, pacem deprecari, ep. 24. lib. XII. & Te lacrumae fratris deprecantur, ep. 7. lib. IV. interdum contra, ne habeamus, ut deprecari exfulum, poemam, & similia: quod Ciceroni & alijs frequentissimum est. **D E L E G A V I:** } mihi a te legatum. Est enim, Delegare, non simpliciter aliquid alicui mandare, sed id mandare, quod is, qui mandat, facere ipse debebat. hoc significant loca Ciceronis a me diligenter obseruata. in oratione pro Domo, Delegaui, inquit, amico locupletiori. Et ep. 3. lib. XII. ad Att. Delegationem a mancipe. Et ibidem, ep. 13. Balbi regia condicio delegandi. Et lib. 2. de Orat. Quae nunc ad me delegare uis, ea semper in te eximia, & praestantia fuerunt. **T V A E** **memoriae dare operam:** } ea tractare, quae tui me obliuisci non sinant. amici enim causa, qui aliquid agit, eius memoriae operam dat. **E D I C T A,** } consulum, & praetorum. **F A B V L A E,** } in scena recitatae. In Bruto: Docuit primus fabulam Liuius. **Q U O D** **exemplum** } Exemplum est imago rei: uocat igitur exemplum commentarium rerum urbanarum, quod in eo quasi quaedam ciuitatis imago esset. **M O L E S T I A M . E X H I B E A M,** } sic ep. 30. lib. XII. Noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere. **M I N V S** **commode** } minus apte, non ut oportet. sic lib. 1. de Oratore: Oratio commode scripta. **E X I S T I M A T I O** } opinio: ut in oratione pro Coelio: Nam, quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certe parentis. quid nos opinemur, audiemus ex iuratis: quid parentes sentiant, lacrumae matris, squalor patris, luctusque declarat. **V T** **nunc est,** } pro, quomodo nunc seres habet. ita locutus est Att. epist. 4. lib. VII. & ad eundem ep. 28. lib. XII. Similiter ad eundem ep. 2. lib. XIII. Quo modo nunc est. Et Acad. 4. Ut quidem se nunc causa habet. Terentius autem in Heaut. Ut diei tempus est. **D E** **comitijs** *transpadanorum* } ut quattuoruiris, qui summus erat in municipijs magistratus crearetur. In Gallia transpadana, Caesaris prouinciae parte, Latinae coloniae erant oēs, iure Latij, ut Pedianus docet, lege Pompeia accepto. Caesar ijs iam ante, quam aedilis esset, ciuitatem dari uoluit: de quo Suetonius his uerbis: Colonias Latinas, de petenda ciuitate agitantes, adijt: & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuisent. Hoc autem anno, quo Coelius hanc epistolam scripsit, in municipiorum formam transpadanas colonias redigi, creatis quattuoruiris, qui erant idem in municipijs, quod Romae consules, aut studuit Caesar, aut studere creditus est. municipia uero ciuitatem siue suffragio primis temporibus, hoc tempore suffragij ius cum ciuitate habebant. huius rei uestigium existat ep. 2. lib. V. ad Att. Erat, inquit, rumor de transpadanis, eos iustos quattuoruiros creare. quod si ita est, magnos motus timeo. Hac tota de re Sigonius egregie, lib. III. de antiquo iure Italiae. **C U M A R V M** **tenus** } Cumas usque peruenerunt, ultra progressi non sunt. ultra Cumas nihil de transpadanorum comitijs auditum est. **A V D I T I O N E M** **accepi.** } durior, & horridior interdum Coelius est in explicanda sententia. quis enim sic loquatur, Ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi, pro, nihil prorsus audiui? fortasse hoc illud est, cur in eo sordes uerborum Tacitus appellet, & subiungat, Amarior Coelius, & Quinctilianus asperitatem ei tribuat in dicendo. **M A R C E L L V S** } consul cum Sulpicio. iam erumpebat inter Caesarem, & Pompeium discordia, sero nimis opes Caesaris timebat Pompeio: qui proximo anno consul tertium pugnauerat, ut absens Caesar consulatum petere posset; contra quam legibus cautum erat. ep. 6. lib. VI. & ad Att. ep. 1. lib. VII. & ep. 3. lib. IX. **D E** **successione** *Galliarum.* } ut Caesari ante legitimum diem succederetur. erat enim hic octauus Caesaris annus in administratione Galliarum, imperio decem annorum ei concessio, quinquennio uno lege Vatinia, ipso Caesare cum Bibulo consulatum gerente; altero lege Trebonia, Pompeio, & Crasso cos. quam Pompeij & Crassi legem, quod eam ex consulum uoluntate Trebonius tribunus pl. tulerat, Hirtius uocat lib. I. IX. belli Gal. Marcellus, inquit, proximo anno, cum impugneret Caesaris dignitatem contra legem Pompeij, & Crassi retulerat ante tempus ad senatum de Caesaris prouincijs. **I N** **K A L . I V N .** } S. C. de Gallis, non Kalendis Iun. sed pridie Kal. Oct. referente Marcello, factum, misit Ciceroni Coelius. ep. 8. **D I S T V L I T** } Epistola sequenti, Marcelli impetus referunt, non

non inertia, sed, ut mihi uidebatur, consilio. **SERMONES** *repressit*, } cum, cum statim de Gallijs re-
laturum, homines loquerentur. Sermones retundere, dixit ep. 6. Sed, Reprimere, Ciceronianum est. ep. 8.
lib. III. **OFFENDISTI**; } offendit eum Tarenti, & cum eo decem dies fuit. ep. 2. lib. II. X. & ep. 6.
lib. V. ad Att. **ALIUD sentire, & loqui**, } de simulatione Pompeij, ep. 5. lib. I. & ep. 9. lib. IV. ad Att.
& ultima lib. III. ad fratrem: Velit nolit, scire difficile est. **PERSCRIBAS**. } perscribere noluit Cice-
ro: rescriptit enim, Cum Pompeio nullis in alijs, nisi de rep. sermonibus uersatus sum: quae nec possunt scri-
bi, nec scribenda sunt. tantum habeto, ciuem egregium esse Pompeium, & ad omnia, quae prouidenda
sunt in rep. & animo, & consilio paratum. **SUSURRATIONES** } incertis auctoribus. nam, si quid es-
set certius, susurrations non essent, quae paucorum sermones sunt, sed rumores inter omnes. Paullo post:
Haec inter paucos secreto narrantur. **APUD Bellouacos** } cum quibus hoc anno bellum Caesar gessit.
Hirtius lib. II. X. bel. Gal. **NEQVE haec incerta** } neque tamen haec, quae sunt incerta, uulgo iactantur,
sed narrantur inter paucos, male in Caesarem animatos. Paullo ante: Susurrations dumtaxat ueniunt.
VULGO iactantur, } quibus de rebus dissipatus rumor est, eae res uulgo iactari dicuntur. Liuius lib. IX.
Ob haec uulgo iactata populus Romanus bellum fieri Aequis iussit. & lib. XXXII. X. Iactata sermonibus res
apud Romanos. Eodem uerbo in eadem sententia Caesar usus est lib. I. de bel. Gal. Suetonius autem saepif-
sime. **QVOS runosli** } Caesaris inimicos, Bibulum, Catonem, Domitium, praecipuos optimatum du-
ces contra Caesaris Pompeijq. potentiam. quamquam Pompeius, qui Caesaris opes auxerat, eisdem sero timens,
de reuocando ex Gallijs Caesare cum optimatibus coeperat cogitare. **AT DOMITIUS** } L.
Domitius Ahenobarbus, consularis, accerrimus Caesaris aduersarius. In praetura conatus est, quae consul
Caesar egerat, infirmare. quod cum obtinere nequiuisset, biennio post consularis candidatus palam mina-
tus est, consulem se effecturum, quod praetor non potuisset, adempturumq. ei exercitus. quo metu Caesar
operam dedit, ac perfecit, ut, detrudendi Domitij causa, Pompeius, & Crassus, consulatum peterent.
Suetonius. **MANVS ad os apposuit** } eorum more, qui secreto aliquid narrant. Subaudiendum uide-
tur, quam haec libenter narrat. **SVBROSTRANI** } infimi ordinis homines, sub Rostris uersari so-
liti. Liuius humillimam plebem, forenses factionem, ac turbam uocat lib. IX. **A Q. POMPEIO** }
Rufo, Sullae dictatoris ex filia nepote, P. Clodij familiarissimo. tribunus pl. anno proximo cum T. Munatio
Planco, & C. Sallustio collegis, inimicissimas de Milone, ob Clodij necem, conciones habuerat, Cice-
roni etiam, quod Milonem defenderet, inuidiam concitabat. damnatus est ipse primum, deinde Plancus,
quod eorum concionibus incensa plebs, Clodij corpore in curiam illato, curiam ipsam cremasset: quo igne
Porcia quoque basilica flagrauit: ex quo non modo Sex. Clodium, eius auctorem seditionis, uerum & mul-
tos ex factione Clodiana, praecipue uero Q. Pompeium, & T. Plancum lege Pompeij Magni de ui condem-
natos esse, Dio, Pedianusq. declarat. Illud quasi *εὐπαρέργω* addam, Latinam Dionis uersionem emen-
dandam, in qua Pompeius hic Sullae sororis filius uocatur: cum dixerit Dio, *σὺ δὲ οὐ θυγατρὶδος*, id est Sul-
lae ex filia nepos. idq. Pedianus, & epitome Liuiana lib. LXXVII. confirmat. pater eius, Q. Pompeij Rufi,
Sullae in consulatu collegae, filius, in seditione, a tribuno pl. P. Sulpicio excitata, occisus est. **B AULIS** }
ubi Romanis exsilius per leges licebat esse. hoc enim ius teste Polybio, foederatae ciuitates habebant; in
quibus fuisse Bauli uidentur, cum ab eo Neapolis, Praeneste, Tibur, propinqua Baulis opida, nominentur.
EMBAENETICAM facere, } *εὐβαίνειν* est nauem conscendere: ex quo, Embaenicam facere, pro con-
scedendi artem exercere, maritima fortasse mercatura uictum sibi Pompeius exsul comparabat, ad inopiã
reductus, ut ex eo, quod sequitur, liquet, Vt ego miserer eius esuriei. Sunt, qui malint, Embaticam: ut ma-
ritimum Pompeij latrocinium significetur: *ἐπὶ τῷ εὐβαίνειν*: unde *εὐβαίτης*, sicut *επιβαίτης*, & *ἀναβαί-
της*: & inde *εὐβαίτιδος* potius, quam *εὐβαίτητος*. Turnebus legebat, Empinaeticam, a uerbo *πανῶν*,
quod est esurire: ut Q. Pompeium dicat esuriendi artem facere. **VT EGO miserer eius esuriei**, } ita
miserus est, ut cum in iudicio aduersus Corneliam, eius matrem, defenderit: quod eo laudabilius fuit, quia
Q. Pompeius, hoc ipso Coelio accusante damnatus, exsulabat. Vide Valerium Max. lib. IV. cap. 2. **HOC**
mendacio u. defungeremur } pro, Defungereris. amoris enim causa, quod unius Ciceronis erat, sibi quo-
que communicat, ex uetere proverbio, Amicorum omnia communia. Defungitur autem is, qui euadit, &
periculo liberatur. Pro Roscio Amerino, pro Sextio: & Virgilius lib. VI. O tandem magnis pelagi defuncte
periculis. Optaui, igitur, ut defungeremur, ut tuti iam essemus ab omnibus, si quae tibi impenderent pericu-
la: ut hoc mendacium finis, & quasi defunctio esset omnium periculorum. **PLANCVS. TVVS** } inge-
nio Coelius fuit ad iocandum procliu: quod & Quintilianus animaduertit in eius orationibus, & omnes,
quae nunc leguntur, ab eo scriptae ad Ciceronem epistolae demonstrant. Tuus, hic dixit, cum ironia: quod
Plancus Bursi Ciceronis esset inimicissimus, nec iniuria, quod eo accusante, ut Dio tradidit, de ui con-
demnatus esset. Vel, Tuus, quod Ciceronem, in quem inueheretur, delegerat. operaepretiũ est, legere, quae
de eo ad Marium scripserit, ep. 2. lib. VII. & ep. 10. lib. IX. & Philippica 13. frater fuit L. Planci oratoris, ad
quem sunt Ciceronis epistolae, & ipsius ad Ciceronem, lib. X. Pedianus in argumento Milonianae. **R A-**
VENNAE } Vmbrosum colonia fuit, Strabone teste lib. V. in Gallia cispadana, quae Caesaris prouin-
ciae pars fuit, extra Italiae terminos. nam Galliae prouinciae initium ad superum mare Rauenna fuit, ad
interum Luca, ipsa quoque colonia, ut ostendit Velleius. Vt igitur Q. Pompeio Baulis, in foederata ciui-
tate: sic Planco Rauennae, quae colonia Latina fuit, non ciuium Romanorum, esse licuit. Latinae enim
coloniae suis legibus, isdem scilicet, quibus uetus Latium, Romanae uero Romanis utebantur. **C O N-**
GIARIO } munere. nam, quia congi mensura muneri populo primis temporibus datum est, hinc ad om-
nia munera, etiam pecuniaria, Congiarij nomen transtulit. Quod Ciceronis, Suetonij, Plinij, aliorum exem-
pla

pla significant. A CAESARE, } quod L. Planci frater esset, Caesaris in Gallia legati. lib. 1. & 5. de bel-
Gal. NEC beatus, } quod aeris alieni tantum antea contraxisset, ut, accepto magno congiario, mini-
me tamen abundaret. Locupletes interdum Beatos & Cicero, & alij appellant. NEC bene instructus }
tantum abest, ut beatus, ut nec bene instructus sit. Erat igitur similis duorum exfulum, Ciceronis ini-
micorum, conditio; cum illum esurire, hunc bene instructum non esse, Coelius dicat. POLITI-
C I. LIBRI } sex libri, in quibus formam Cicero expressit eius reip. quae, ut apud Augustinum
in libris de ciuitate Dei scriptum animaduerti, a secundo Punico bello ad Ti. Gracchi tribunatum, idest
ad Africani minoris interitum floruerat: ipsamq. Africanum cum C. Laelio, M. Manilio, P. Furio Phi-
lo, consularibus uiris, disputantem de optimo statu ciuitatis induxit; probauitq. ceteris rebus publicis
ideo Romanam antecellere, quod ex triplici genere, regio, optimatum, populari, temperata, nullam neque
domesticae iustitiae, neque bellicae rei partem desideraret: cum in singulis generibus aliquid inesset ui-
ciosum, quod exitium ciuitatibus afferre posset: confusis autem omnibus, perfectum quiddam existeret,
quo reip. salus, & incolumitas conseruaretur. Appellat eos, de optimo ciuitatis statu, in primo de legi-
bus: de optima rep. in tertio. Scripsit eos ab exfulio restitutus, post Appium, & Domitium cos. in extre-
ma epistola 9. lib. 1. ubi sua scripta commemorat, nullam omnino de his libris mentionem facit: puto, quod
absoluti non essent: institutos enim eo anno, uidetur indicare epistola 5. lib. III. ad fratrem. Horum libro-
rum fragmenta, quasi tabulas naufragio disiectas, collegit diligentissime, natus ad illustrandam antiquita-
tem, omniq. prorsus ingenij, ac probitatis laude cum ipsa antiquitate conferendus, merito mihi & sua uir-
tute, & singulari erga me studio carissimus, Carolus Sigonius: cuius etiam industriae, atque doctrinae no-
solum argumenta cuiusque de rep. libri, sed etiam obscurorum locorum, quicumque in omnibus fragmen-
tis doctorem, lumenq. requirebant, explanationem uerissimam, ac disertissimam debemus. OMNIBVS
uigent. } Attico maxime: ad quem ep. 1. lib. VI. Cicero, ita scripsit: Sex libris, tamquam praedibus, me ip-
se obstrinxi: quos tibi tam ualde probari gaudeo. Et ad eundem, ep. 3. ibidem: Reliqua plena adhuc &
laudis, & gratiae, digna ijs libris, quos tu dilaudas.

Argumentum ep. 2.

M. Valerius Messalla ante annum consul fuerat cum Cn. Domitio Calpi-
Dione, & Appiano cognoscitur. accusatus de ambitu est, absolutusq. anno
ante quam consul fieret: de quo sic in epistola ultima lib. III. ad Quintum:
Messallam, reliquosq. molestia leuatos, uehementer gaudeo: eumq. quod
certum consulem cum Domitio numeratis, nihil a nostra opinione dissenti-
tis. Rursus eodem crimine in iudicium uocatus, euasit incolomis Hortensio
defendente. qua de re in ep. 12. lib. IV. ad Att. in libro autem de claris orato-
ribus ita loquitur Brutus: Hortensium magnum oratorem semper putavi,
maximeq. probavi pro Messalla dicentem, cum tu absuisti. Sic ferunt, in-
quam: idq. declarat totidem, quot dixit, ut aunt, scripta uerbis oratio. Et
Valerius lib. X. cap. 9. sic: Hortensius Messallam, suae sororis filium, here-
dem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus dixit; si illum damna-
sent, nihil sibi, praeter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfutu-
rum; hac scilicet sententia, quam etiam editae orationi inseruit, filium po-
tius in tormento animi, quam in uoluptatibus reponens. Idem postea retra-
ctus in iudicium damnatus est: quod epistola Coelij quarta significat. De
absolutione igitur, quam nemo expectauerat, de exhibito Hortensio, Mes-
sallae patrono, de Marcelli consulis impetu sedato, de consularibus comitijs,
de suis in aedilitate competitoribus, de pantheris, de syngrapha Sittiana, de
commen.

commentarijs rerum urbanarum, breuissime ad Ciceronem Coelius, & suo more, familiarissime scribit. *Tota negotialis est epistola.*

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 2.

CERTE, inquam, absolutus est. me repraesentante pronunciatum est, & quidem omnibus ordinibus, sed singulis in unoquoque genere sententijs. uide modo, inquis. non mehercules: nihil enim unquam tam praeter opinionem, tam quod uideretur omnibus indignum, accidit. quin ego, cum pro amicitia ualidissime fauerem ei, & me iam ad dolendum praeparassem; postquam factum est, obstupui, & mihi uisus sum captus esse. quid alios putas? clamoribus scilicet maximis iudices corripuerunt; & ostenderunt plane esse, quod ferri non posset. itaque relictus lege Licinia, maiore esse periculo uidetur. accessit huc, quod posttridie eius absolutionis in theatrum Curionis Hortensius introijt: puto, ut suum gaudium gauderemus. hic tibi Strepitus, fremitus, clamor, tonitruum, & rudentum sibilus. hoc magis animad-

uersum est, quod intactus a sibilu peruenerat Hortensius ad senectutem. sed tum ita bene, ut in totam uitam cui uis satis esset, & paeniteret eum iam uicisse. De rep. quod tibi scribam, nihil habeo. Marcelli imperus resederunt, non inertia, sed, ut mihi uidebatur, consilio. De comitijs consularibus incertissima est existimatio. Ego incidit in competitorum nobilem, & nobilem agentem: nam M. Octavianus Cn. F. & C. Hirrus mecum petit. hoc ideo scripsi, quod scio te acriter propter Hirrum nuncium nostrorum comitorum expectaturum. tu tamen, simul ac me designatum audieris; ut tibi curae sit, quod ad panthera attrinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Castrinio Paeto, secundum ei, qui has litteras tibi reddet. Vale.

EXPLANATIO

CERTE, inquam, } quod inopinata res acciderat, quam uix Cicero crediturus esset, qui Messallam corruptis pecunia comitijs factum esse consulem plane nosset, ab affirmatione orditur. **M**E repraesentante } sic aliquot antiqui libri: alij, Me repraesentare: nonnulli, Me prehensante: quod non displicet. putat aliquis, Matre prehensante: quae fuit soror Hortensij oratoris. ego nihil affirmo. **P**RONUNCIATVM. EST, } latis sententijs, pronuntiabat ex lege praetor, quod iudicum maior pars iudicasset, maiore sententiarum numero uel absoluebatur, uel condemnabatur reus: si par erat, nihilominus absoluebatur: quod oratio docet pro Cluentio. ex pronuntiatione igitur praetoris, absolutum sententijs omnibus Messallam, cognitum est. **O**RDINIBVS, } Aurelia lege, quam Hortensio, & Metello cos. tulit L. Aurelius Cotta praetor, tres ordines iudicare coeperunt, senatores, equites, tribuni aerarij: cum equites antea lege Cornelia L. Sullae per annos decem turpiter iudicassent. Pedianus, & in nostro de Romanis legibus libro copiose. **V**IDE modo, inquis, } dum nimis amat breuitatem Coelius, obscurat saepe sententias: quod in Thucydide uitium Cicero notauit. uidetur tamen fingere dicentem Ciceronem: Vide modo, Coeli: non de Messalla bene homines existimant? non eius patet innocentia? Respondet Coelius: Non mehercules. &c. **V**ALIDISSEME } pro, Valdisime. nam, Valde fit a Valide. Vnicum adhuc inuenimus exemplum, quod recitat Carisius ex D. Hadriani orationum XII. A uobis, inquit, P. C. peto, & impetratum ualidissime cupio, ut proxime imaginem Augusti argenteum potius clupeum, sicut Augusto, ponatis. **A**D. **D**OLENDVM } ut eius uicem dolerē, eiq. dolorem meum uultu & uerbis declararem: quod officium amicitia postulat. **C**APTVS } ut ijs, qui capiuntur, itidem mihi, rei nouitate, & huiusce non expectato iudicij euentu, percussus, affectusq. animus est. prorsus me stupor oppressit. **C**ORRIPVERUNT } reprehenderunt. sic locutus ep. 9. **R**ELICTVS lege Licinia, } de ambitu absolutus, cui poenam irrogabat Licinia lex. **M**AIORE periculo } elapsus enim priore iudicio non sua innocentia, sed iudicum foribus, accusabitur de corruptis iudicij, maiore periculo, quam de ambitu. damnatum ostendit epistola quarta. **P**OSTTRIDIE. **E**IUS absolutionis } Posttridie eius diei, dixit Sulpicius ep. 12. lib. IV. & Caesar lib. I. bel. Gal. Posttridie ludos, Cicero ad Atticum: Posttriduo, pro Posttridie, Plautus: Posttridie, simpliciter, Cicero. **T**HEATRVM Curionis } non erit huius theatri, quod in funebri patris munere Curio dedit, inuicunda cognitio. sic enim a Plinio describitur lib. XXXVI. cap. 15. Theatra duo iuxta fecit amplissima, e ligno, cardinum singulorum, uersatili suspena libramento: in quibus utrisque, antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scenae, & repente circumactis, ut contra starent, postremo iam die descenditibus tabulis, & cornibus inter se cocuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat. **H**ORTENSIVS } quo defendente impunitatem Messalla erat assecutus. auunculum eius fuisse, & Valerius ostendit lib. V. cap. 9. & Plutarchus in Sulla. **V**T. **S**UVM gaudium gauderemus. } ut sua laetitia lactaremur. sic & Saltare saltationem, in oratione Scipionis Aemiliani contra Ti. Gracchum, apud Macrobius lib. III. Sat. & Dolere dolorem, & familia. **H**IC. **T**IBI } pro, Tunc. nam, Tibi, ornamentum causa positum, ut ep. 2. lib. IX. **T**ONITRUM, } cum e strepitu, fremitu, clamore quiddam tonitruum simile fieret. **R**UDENTVM } rudere, afinorum more, homines solent, cum aliquem contumelioso ludibrio uexant. **S**IBILVS. } cum & ruderent simul, & exhiberent Hortensium, fortasse autem, Rudentum sibilus, ideo coniunxit Coelius

Coelius, quod illud Paenuij memoria teneret, Rudentisibilus, notatum a Varrone lib. iv. de lingua Lat. antiquitatem enim paullo etiam magis, quam decuit, imitari Coelio placuit: quod a Tacito, & Quintiliano reprehensum videmus. **INTACTVS a sibilis** } ingredientes in theatrum sibilis excipiebantur ij, de quibus bene populus non existimaret, de quo in oratione pro Sextio: Qui rumore, & favore populi tenetur, & ducitur, plausum immortalitatem, sibilum ei mortem uideri necesse est. Et ad Att. ep. 19. 21. lib. 2. **VICISSE** } obtinuisse, ut Messalla absolueretur. **MARCELLI** } consulis. **IMPETVS** } de successore Caesari in Gallias mittendo. ep. 1. **RESEDERVNT**, } quieverunt, sedati sunt. Tumor animi refedit, in Tusculana 3. **CONSILIO** } quod, aduersari suis consilijs alterum consulum Sulpicium cum intelligeret, exitum rei desperaret, ait enim in Iulio Suetonius: Summa ope Marcello restitit, partim per Ser. Sulpicium, alterum consulum, partim per intercessores tribunos. Et Epitome Liuiana lib. cvii. Contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo. Hirtius autem lib. 11x. de bello Gallico: Cum de Caesaris prouincijs Marcellus ad senatum retulisset: senatus eum discessionem facientem frequens reliquit. Cicero etiam ep. 1. 2. 3. lib. 1v. ait eum defensorum pacis in consulatu fuisse. **INCERTISSIMA est existimatio** } profus ignoratur, qui consules futuri sint. **EGO** } petebat hoc anno Coelius, & obtinuit aedilitatem. **NOBILEM** } C. Hirrum, qui nondum aedilicium auguratum cum Cicerone consulati petere ausus erat. **NOBILEM agentem** } non uere nobilem, sed qui se nobilem fingeret. **M. OCTAVIVS** } qui cum Coelio aedilis curulis uidetur creatus, epist. 21. lib. v. ad Att. **C.N.F.** } patris nomen addit, ut eum Cicero agnoscat, ex quo patet, de eo dici, non de Hirro, Nobilem agentem. **C. HIRRVVS** } Luceiae gentis, nominatur in senatus consulto, ep. 8. **PROPTER Hirrum** } cuius repulsa nuncium a uide a te expectari scio: cur? quia Ciceronis competitor fuerat in augurato, ep. sequenti, & 9. **PANTHERAS** } quae Cilicia mitti a Cicerone cupiebat, ut eas populo suis ludis daret, binos ludos aediles dabant, Megalesta, & Romanos: in quibus uaria bestiarum genera, maximeque si possent, inuitata, quo populus iucundiore spectaculo frueretur, offendebant. in ijs pantherae fuere, Africanae, & Graecae, idest ex ijs regionibus aduectae, quarum incolae Graecae loquerentur: in quibus Cilicia, Ciceronis prouincia fuit. ideo ep. 6. Turpe, inquit, tibi erit, pantheras Graecae me non habere. ep. 4. 6. 8. 9. & ep. xi. lib. 2. & ep. ultima lib. v. ad Att. prima lib. 6. ad eundem. **SYNGRAPHAM Sittianam** } ex qua exigeretur a Sittio pecunia, quam in aedilitatis impensas Coelius erogaret. ep. 4. 8. 9. **COMMENDO** } ne solutio differatur.

Argumentum ep. 3.

Pincipium epistolae morale est, significat enim Coelius & suam in scribendo diligentiam, & quo Ciceronis absentis desiderio teneatur. Deinde ad negotia sermonem conuertit. Se certiore Hirro candidatum esse ait. Philotimum absenti Miloni satisfacturum: ualde sibi gratum fore, ut eum suis Cicero scriptis ornet.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 3.

EST ne? uici, & tibi saepe, quod negaras discedens curaturum, litteras mirro? est, siquidem perferuntur, quas do. atque hoc eo diligentius factio, quod, cum otiosus sum, plane, ubi delectem otiosum meum, non habeo. tu cum Romae eras, hoc mihi certum, ac iucundissimum uacanti negotium erat, tecum id otij tempus consumere: idque non mediocriter desidero: ut non modo mihi solus esse, sed Romae, te profecto, solitudo uideatur facta: & qui, quae mea negligentia est, multos saepe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc, quotidie non esse te, ad quem cursitem, discrucior. maxime uero, ut te dies, noctesque quaeram, competitor Hirrus curat. quo modo illum putas, auguratus tuum competitorum, dolere, & dissimulare me certiore, quam se, candidatum? de quo, ut, quem optas, quamprimum nuncium accipias, tua mediis fidius magis, quam mea causa cupio. nam mea, si fio, forsitan cum locupletiore referam: sed hoc usque eo

suauis est, quod, si acciderit, tota uita uisus nobis deesse non poterit. sed tanti? sed mehercules. non multum M. Octavius eorum odia, quae Hirrum premunt, quae permulta sunt, subleuat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis, attinet: dedimus operam, ut & Philotimus quam honestissime Miloni absenti, eiusque necessarys satisfaceret; & secundum eius fidem, & sedulitatem aestimatio tua conseruaretur. Illud nunc a te peto, si eris, ut spero, otiosus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curae esse, tui t'ayua conscribas. qui tibi istuc, inquis, in mentem uenit, homini non inepto? aliquid ex tam multis tuis monumentis exstare, quod nostrae amicitiae memoriam posteris quoque prodat. cuiusmodi uelim, puto quae:is. tu aptius, qui omnem nostri disciplinam, quod maxime conueniat, excogitabis, genere tamen, quod & ad nos pertineat, & didaaxadai quanda:m, ut ueretur inter manus, habeat. Vale.

EXPLA-

EXPLANATIO

EST. NE? quam acuto, atque urbano Coelius ingenio fuerit, ex epistolarum principijs intelligitur: salis enim aliquid omnia fere habent. Est ne? inquit: non id praesto, quod tibi discedenti promiseram, quod tu fore negabas, ut crebro litteras mitterem? **VICI,** quasi contentio fuerit inter eos, cum Coelius de litterarum crebritate affirmaret, Cicero negaret. **DELECTEM otiolum meum,** quae ratione, quod uacui temporis conceditur, iucunde traducam, non habeo. Otiolem uocauit, ut occupationes ostenderet suas, de quibus etiam in ep. I. **VACANTI** non occupato, cum uacarem a negotijs, cum uacuus essem: sic Cicero in ep. 30. lib. XII. **ID. OTII. TEMPVS** id temporis, dum otiosus eram. **SED. ROMAE,** ut non mihi soli, sed uniuersae ciuitati, te absente, solitudo uideatur esse. **ET. QVI,** quae mea negligentia est, multos saepe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc, quotidie non esse te, ad quem curstrem, disseruor. Plautina sententia in Capt. Tum denique omnes nostra intelligimus bona, Cum, quae in potestate habuimus, ea amisimus. **CVRAT.** argute, nam, quia cum Cicerone coram de Hirro iocari, eiusque ineptias, ac stultitias ridere cupiebat, ideo Curat, inquit, Hirrus, ut te dies, noctesque quaeram. Plus autem est, Curat, quam Facit, aut causa est: quasi dicat: in hac petitione ita multa agit inepte, ita stulte, ut curare de industria uideatur, ut ego tecum sim, quo illum ridere possimus. **AVGVRA TVS** augur Cicero fieri noluit ante exsilium suum: reuersus in patriam, ne calamitas dignitatem eius minuisset uideretur, studuit quam ornatisissima senatus, populiq. Romani de se iudicia intercedere: quod ipse ad Catonem scribit ep. 4. lib. xv. Augur autem in locum P. Crassii, Marci filij, a Parthis interfecti, creatus est, Plutarcho teste: nominatus, de more, a duobus auguribus, Pompeio Magno, & Q. Hortensio oratore. Philippica 2. & in Bruto. qui fuit annus urbis DCC, Domitio, & Messalla cos. **NAM. MEA,** nam mea quidem causa ideo minus cupio, quam tua, quia, si aedilis fiam, forsitan cum locupletiore referam: id est, cum aliquo fiam, qui diuitijs Hirrum superet. quod ere mea non erit, opibus enim certandum erit in sumptu ludorum, Aediles cur ludos dabant magnificentissimos. lib. 2. Off. & pro Murena: & Valerius Max. **HOC** ut ille repulsam ferat. **SED. TANTI?** tanti ne, dices, hoc est, ut, si acciderit, propterea nobis tota uita risus deesse non possit? mehercule tanti est. ita enim multa, quae merito rideantur, quotidie committit, ut inde nobis perpetuam ridendi materiam capere liceat. **EORVM odia, quae Hirrum premunt,** si dixisset, Ea odia, uisitate dixisset: cum uero dixerit, Eorum; Latini sermonis ratio, **QUI,** postulat, potius quam, **Quae.** Sed est hoc Coelianum dicendi genus, id est plane durum, & asperum, notatum etiam, ut iam ostendimus, a Quinctiliano, & Tacito. Eandem soloecifini speciem agnosco in epistola sequenti, cum dixit: In euitandis his consilijs, qui se intenderant aduersarios in eius tribunatum. **Quo** in loco postulabat usus Latinae linguae, In euitandis eorum consilijs. Verum, qui ea legerit, quae de Coelii eloquentia, ante huius libri interpretationem, ex antiquorum testimonio praefati sumus, accuratam a Coelio dictionem ualde non expectabit. **SUBLEVAT.** licet Octavius gratia non ualeat, non ideo tamen fit, ut ea, quae Hirrum premunt, odia minuantur. optabile solet esse, ut competitorem non gratiosum habeamus, quo facilius ad nos populi studium inclinet. hoc Hirro contigit, ut inops ab amicis, & existimatione sit Octavius: nec tamen ideo, quae Hirrum premunt, odia leuantur. **AD. PHILOTIMI. LIBERTI** T. Annii Milo, quo tribuno pl. praeter ceteros adiuuante in patria ab exsilio Cicero redierat, anno proximo de ui reus ob necem P. Clodij, cum legis poenam, id est exsilium, bonorumque omnium publicationem timeret, cepit hoc, auctore in primis Cicerone, consilium, ut, si iudicio damnaretur, quam damnationem publicatio bonorum sequebatur, eius bona Philotimus, Terentiae Ciceronis libertus, in auctione emeret, ea condicione, ut, si quando ipse recuperandi facultatem nactus esset, Philotimus restitueret, ipsique Philotimo tantum pro fide, ac sedulitate, quasi mercedis loco, Milo persolueret, quantum Cicero aestimasset. quod Coelius a se curatum scribit, Ciceronis, opinor, litteris rogatus, ex itinere missis, nam Brundisij cum esset, hac ipsa de re sic ad Atticum scripsit ep. 8. l. v. Romae acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras iniuriam meam, quod Philotimus socius esset in bonis suis. id ego ita fieri uolui, de C. Duronij sententia, quem amicissimum Miloni perspexeram. Et paullo post: Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihiq. ille receperat, ne sit inuito Milone in bonis. Nunc ad Coelii uerba ueniamus. **LIBERTI:** Terentiae, Ciceronis uxoris. ep. 4. & 5. lib. VI. ad Att. & alibi. **OFFICIVM,** in conseruandis Milonis bonis magna fide, ac sedulitate. **BONA. MILONIS** ut Miloni restituerentur: quod & ad Atticum antea, ut ostendi, & opinor, ad Coelium scripserat. **DEDIMVS OPERAM,** tum, ut Ciceroni obsequeretur, id per litteras roganti; tum etiam, quia Milonem ipse diligebat: quem antea tribunus pl. de ui reum, ob necem Clodij, defendit acerrime. Cicero pro Milone, Pedianus. **QVAM HONESTISSIME** fuit enim honestissimum, ac maxime deuit, ab eo satisfieri Miloni absentis, id est ea restitui, quae, cum Milonis damnati bona in auctione uenirent, emerat. sic lib. 2. Off. Existimaui, honestissime molestias deponi posse, si me ad philosophiam retulisset. **MILONI. ABSENTI,** Malsiliae exsulabat. Pedianus, Dio, & alij. **EIVSQ. NECESSARII** ad quos Milo scripserat, ut, a Philotimo sua bona redimerent. uide epist. 8. l. v. ad Att. ex qua epistola satis constat, ipsum etiam Ciceronem partem Milonis bonorum, emptam in auctione, possedisse: de qua parte recuperanda non uidetur Milo laborasse, uel amicitiae causa, uel quod pecunijs, ut ar-

bitror, non abundaret. **AESTIMATIO . TVA** } aestimauerat Cicero, quantum Philotimo pro eius fide, ac sedulitate Milo daret: idq. ipse Philotimo promiserat: itaque sic ad Atticum scribit: Stanes, ut ex fide, fama, req. mea uidebitur. quo in loco uide quae diximus in Commentario. **ALIQUOD** **σωτάγμα** } si Latine uertas, proprie **σωτάγμα** compolitio est, a **σωτάγμα**. liber significatur accurate scriptus. nam **ὑπόμνημα**, Latine commentarius, ex tem pore, & sine studio conficitur. ep. 44 lib. xii. ad Att. Ego hic duo magna **σωτάγματα** absolui. Quo loco duos Academicos, & quinque de Finibus libros indicat. Et Simplicius **ἐν τῇ ἀπὸ δ' ἄλλων ἀπομαρτυρία, καὶ σωτάγματι** ait esse **σπουδαίωτα**. **HOMINI non inepto** } cum ioco dixit: quasi, qui aliena industria sui nominis famā quaerat, non ineptus omnino sit. **MONUMENTIS** } scriptis, alibi, Litterarum monumenta, annalium monumenta. **EXSTARERE** } subauditur, in mentem uenit: idest, ideo uenit hoc in mentem ut exstaret aliquid e scriptis tuis, quod posteris etiam nostram amicitiam declararet. **NOSTRAE amicitiae** } artificium, ut impetrat. non inquit, me gloriae studium, sed testificandae apud posteros amicitiae nostrae cupiditas in hanc mentem adduxit. **OMNEM nostri disciplinam** } omnem doctrinam scientia comprehendisti. **GENERE** } quod argumentum deligas, monendus non es: genus tamen id sit, quod nec a mea persona alienum uideatur, & aliquid doceat, quo libentius legatur.

Argumentum ep. 4.

Varium est, si spectentur sententiae, huius epistolae argumentum: si genus, totum negotiale. nam de Messalla damnato, quem ante scripserat absolutum, de C. Marcello consule designato, M. Claudio absoluto, Dolabella xv. uiro creato, Lentulo repulso, condemnato Seruio tribuno pl. designato, Curione eius locum petente, Coelius significat. adiungit de comitijs & praetorijs, & suis aedilicijs: quid actum sit in senatu, quem in Caesarem Pompeius animum ostenderit. claudit epistolam commendatione rerum suarum.

M. Coelius S. D: M. Ciceroni. 4.

INUIDEO tibi: tam multa quotidie, quae mire e, istoc perferuntur: primum illud, absolutum Messallam, deinde eundem condemnatum: C. Marcellum consulem factum: M. Claudium a repulsa postulatam a Gallis duobus: P. Dolabellam xv. uirum factum. hoc tibi non inuideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo, & Lentuli Curis repulsi uultum non uidisse. at qua spe, quam certa opinione descenderat? quam ipso dissidente Dolabella? & hercules, nisi nostri equites acutius uidissent, paene concedente aduersario superasset. illud te non arbitror miratum, Seruium, tribunum pl. designatum, condemnatum: cuius locum C. Curio petijt. sanequam multis inuitit, qui eum, facilitatemq. eius non norunt, magnum merum. sed, ut spero, & uolo, & ut sefert ipse, bonos, & senatum males. totus, ut nunc est, hoc scaturit. huius autem uoluntatis initium, & causa est, quod eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum hominum amicitias sibi qualibet impensa adiungere, ualde contempsit. qua in re mihi uideretur illud perquam uenuste accidisse, quod a reliquis quoque usq. eo est animaduersum; ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione, & insidijs usus uideretur in euitandis hts consilijs, qui se intenderant aduersarios in eius tribunatum: Laelios, & Antonios, & id genus ualentes dico. Has ego tibi litteras eo maiore mihi in ueruallo, quod comitiorum dilaciones occupatorem me habebant, & expectare in dies exitum

cogebant, ut, cor factis omnibus, te facerem certiozem ad Kal. Sext. usque expectari. praetorijs morae quaedam incidierunt. mea porro quem euentum sint habitura, nescio: opinionem quidem, quod ad Hirrum arimer, incredibilem aedilium pl. comitijs pacta sunt. nam M. Coelium Vicinianum mentio illa fatua, quam derideramus olim, & promulgatio de dictatore subito deiecit, & actum magno clamore insculta est. inde Hirrum cunctis iam, non faciendum, flagitare. spero te celeriter, & de nobis, quod sperasti, & de illo, quod uix sperare ausus es, auditorum. De rep. iam noui quidquam expectare desideramus. sed, cum senatus habitus esset ad Apollinis ad xi. Kal. Sext. & referretur de stipendio Cn. Pompeij; mentio facta est de legione ea, quam expensam tulit C. Caesari Pompeius, quo numero esset, quo appeteretur: cum, ex Gallia, coactus est dicere Pompeius, se legionem abducturum, sed non statim sub mentionem, & conuicium obtraheretur. inde interrogatus de successione C. Caesaris. de qua, hoc est de prouincijs, placitum est, ut quamprimum ad urbem reuenteretur Cn. Pompeius; ut coram eo de successione prouinciarum ageretur. nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus, & statim ijt. puo idibus Sext. de ea re factum iri. profecto aut transigeret aliquid, aut turpiter intercederet. nam in disputando coniecit illam uocem Cn. Pompeius, omnes oportere senatui dicto audientes esse. ego tamen sic nihil

se nihil expecto; quo modo Paullum eos. des primum
sententiam dicentem. Saepius te ad moneo de syngrapha
Sittiana: cupio enim te intelligere, eam rem ad me ualde
perinere. item de pantberis, ut Cibratas accensas, cu-
resq. mihi ut uehantur. Praeterea nuntiatum nobis, &
pro certo iam habetur, regem Alexandrinum mortuum.
quid mihi suadeas, quo modo regnum illud sese habeat,
quis procuret, diligenter mihi perscribas. Kal. Sext. Vale.

EXPLANATIO

MESSALLAM, de quo epist. 2. Cognomen a Messana capta: ideo scribitur geminata l, quod lapi-
des Capitolini ueteres, praeterea numini seruant: idq. postulat analogia: Sic enim a Messana deducit
Messalla, ut a Corona Corolla, Catena Catella, Fiscina Fiscella. **CONDEMNATVM**: ideo dixit
epist. 2. Relictus lege Licinia, maiore esse periculo uidetur. **C. MARCELLVM**: M. Marcelli, ut ait
Suetonius, fratrem patrualem; quem nemo consulem expectabat: ex quo illud in epist. 2. De comitijs con-
sularibus incertissima existimatio est. **M. CLAUDIUM**: M. Claudius consul erat hoc anno cum Ser.
Sulpicio. itaque nec in eum repulsae, nec accusationis mentio conuenit, nisi si alium M. Claudium putemus
intelligi, quod si ita esset, omnino distinguendi gratia, uel cognomen, uel patris praenomen, uel notam ali-
quam Coelius addidisset. placet igitur, quod Corradus sensit, Calidium, pro Claudio, & Gallijs, pro Gal-
lis, ut sit M. Calidius orator, a duobus fratribus Gallijs accusatus. quod eo uerisimilius uidetur, quia ipse
quoque eorum alterum Q. Gallium, accusauerat, quem Cicero defendit. constat ex libro declaris oratori-
bus: in quo sunt haec: Memini, cum M. Calidius in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum ue-
nenum parauisse, idq. a se esse deprehensum. idem legimus in Valerio lib. IIX. cap. 10. idem hic epistola
9. Coelius significat his uerbis: Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione fati frigidus.
Sunt, qui legant, A Gallijs duabus: & M. Claudium putant ab ulteriore, & citeriore Gallia accusatum, in
quo primum discedunt & a Mediceo, & plane a scriptis omnibus libris, in quibus est, Duobus, non Dua-
bus: deinde nulla nituntur historia. nam, si accusatur a prouincijs, certe reperundarum. utriusque igitur Gal-
liae praefuerit, necesse est, quod nemo prodidit. nec omnino cuiquam, ante C. Caesarem, administratio-
nem utriusque Galliae mandatam existimo. **POSTVLATVM**: reum factum. ep. 6. 8. 12. **A REPVLSA**:
post repulsam consulatus. praetor enim Calidius fuerat Lentulo & Metello cos. oratio demonstrat in sena-
tu habita post reditum. **POSTVLATVM**: fortasse de ambitu: Siquidem post repulsam postulatus
est. **DOLABELLAM**: Corneliae gentis, patriciae; qui postea gener fuit Ciceronis. accusauit Ap-
pium de ambitu. ep. 6. **XVVIIVM**: Xv viii custodiebant libros Sibyllinos, a Cumaea Sibylla, Pri-
sco regnante, Romam allatos. fatales uocabantur, quod fata, id est immutabilem Iouis uoluntatem, prae-
dicarent. ad eos; quasi ad Oraculum, Xv viii adibant, cum dij immortales publice consulendi essent. histo-
riam Gellius lib. I. cap. 9. ex antiquis annalibus exposuit. Dio lib. 39. Sacerdotes nominat custodes horu-
uersum, Cicero interpretes, lib. I. de Diuin. Quo in loco decem uiri, non quindecim uiri, appellantur. sed
ueritatem aperit distinctio. nam superioribus temporibus decem uiri Sibyllinos libros custodiebant, Cicero
nis aetate, atque etiam post aliquot saecula quindecim uiri. quod Ausonij poetae in Grypho, uersibus con-
stat: Atque trifidicae nomen commune Sibyllae, Quarum tergemini fatalia carmina libri, Quos terquino-
rum seruat cultura uirorum. Suetonius fatales libros uocat. **LENTVLI Curis**: fortasse is est, qui an-
no sequenti consul designatus est. potuit enim & Crus, & Cruscellus nominari. **DESCENDERAT**:
in campum Martium, ubi comitia creandis sacerdotibus lege Atia fiebant: cum eam potestatem T. Atius
Labienuus collegijs ad populum transfulisset. qua tota de re diximus in libro de Legibus. **NOSTRI**
equites: quorum studia Coelius amicissimo suo Dolabellae adiunxit. Nostri, autem, quia Coelius, &
Cicero equestri loco nati, id est parentibus, qui supra equestris ordinis gradum, id est ad senatoriam digni-
tatem numquam adscendissent. **TRIBVNVM pl. designatum**, ergo comitia tribunicia ante praetoria,
& aedilicia fiebant; quae nondum esse facta, paullo post manifestum est. ante consules etiam designabatur
tribuni pl. quod epistola prima ad Atticum testatur. primi q. omnium magistratum inibant IV. id. Dec cum
reliqui omnes magistratus Kal. Ian. **CONDEMNATVM**: de ambitu, quod tribunatum pl. largitio-
ne consecutus esset. **MAGNUM metum**. quod inquieto esset ingenio, et ab eloquentia paratus. Coe-
lius tamen, eum propter amicitiam excusans, ait: Qui eum, facilitatemq. eius non norunt. **VT SE fert**
ipse, ut se ostendit, ut uidetur. **BONOS, & senatum**: quos primo tribunus pl. defendit: mox ad
Caesaris partes transijt, corruptus, Appiano teste, amplius ∞ D talentis ep. 6. **VT NVNC BST**, sic
Cicero, ad Atticum: Si manebunt: &, ut nunc est, mansurae uidentur. **HOC scaturit**. quasi ebullit
hanc rem, ut Seruij locum obtineat. proprie solum scatere fontibus dicitur: sed cum accusandi casu ueteres
interdum usi sunt. Plautus in Per. Id tuus scatet animus. Lucretius & cum genitio usus est lib. v. Terra sca-
tet ferarum. Similiter lib. v. de Fin. Cicero; Dixerit hoc quidem Epicurus, semper beatum esse sapientem:
quod quidem solet ebullire nonnumquam. **INITIUM, & causa**: ideo tribunatum pl. petit, ut con-
tra Caesarem agat, a quo contemptus est: cum antea tribunatum minime cogitauerit. quod Cicero signifi-
cat ep. 6. lib. 2. in eo loco, Cum te tribunum pl. isto anno fore non putarem. **INFIMORVM hominum**:
plebem sibi, tribunosq. pl. Caesar adiunxit, quod intelligeret optimates cum Pompeio sentire. ep. 14. In
haec discordia, inquit, uideo Cn. Pompeium senatum, quiq. res iudicant, secum habiturum; ad Caesarem
omnes, qui cum timore, aut mala spe uiuant, accessuros. Quamquam non infimos tantum homines, uerum
etiam sequentis anni consulem L. Aemilium Paullum magna pecuniae ui, qua basilicam Aemilianam exstru-

xit, ad suam causam traduxit. **VALDE** } cum dixerit, Non mediocriter, cur subiungit, Valde? fortasse, ut magis augeat: ut cum dicebant, uehementer etiam, atque etiam. **CONTEMPSIT.** } maiore impensa, Curione tribuno pl. cum eum quoque, minime cum infimis conferendum sibi posset adiungere. **PER QUAM non uisite cecidisse,** } omnes libri ueteres, etiam Medicus, Cecidisse. unus tantum, Cedisse, placet, Cecidisse: ex more Latine loquendi. **VS QVE EO** } uidetur dictum pro, uehementer. **NIHI** } consilio facit, } fuit enim ingenio turbulento, de quo Velleius: Curio eloquens, audax, suae, alienaeq. & fortunae, & pudicitiae prodigus, ingeniosissime nequam, facundus malo publico. huius animo, uoluptatibus, uel libidinibus, neque opes ullae, neque cupiditates sufficere poterant. Et Suetonius uiolentissimum tribunorum appellat. **RATIONE, & insidijs &c.** } si uel unus suffragaretur antiquus liber, legerem libenter: Ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs. Quo modo locutus est lib. vii. in Verrem: Laborem itineru facilem sibi, & iucundum ratione, consilioq. reddidit. **HIS consilijs,** } cum sequatur, Qui, rectius uideretur, Eorum consilijs, quid agas? Coelianum est. Similiter dixit in proxima epistola, Eorum odia, quae Hirrum premunt: pro, Qui Hirrum premunt. **ADVERSARIOS** } postea, cum ab optimatibus ad Caesarem Curio desciuisset, ita in gratiam rediere, ut Curionis maxime tribuni pl. opera auguratum Antonius obtinuerit. de quo in Philippica 2. **LAELIOS, & Antonios,** } cum de Caesarianis loquatur, qui Curioni, Caesaris inimico, (ut quidem tunc aut erat, aut uidebatur) in petitione tribunatus aduersarentur; malim, Lollios, pro Laelios, nam Laelii Pompeiani: quod ex libris Caesaris de bel. ci. cognoscitur. Antonius autem quaestor Caesaris erat in Gallia, & post annum tribunus pl. acerrime Pompeianis Caesarem oppugnantibus, restitit, intercessitq. ne S. C. de Galliarum successione fieret. Nonstram opinionem de Laelii in Lollios mutandis adiuuat locus epistolae 3. lib. v. nam ubi, Lollium, legitur, non desunt scripti libri, qui habeant, Laelium, errorem creante nominis similitudine, & quod notiores Laelii, quam Lollii. **ID. GENVS ualentes** } pro, eius generis. Valentes autem uocat, animo, & uigilantia praestantes. **IN. DIES** } designatis enim iam tribunis pl. & consulibus, reliquorum creatio magistratuum duci ualde non poterat. **PRAETORIIS** } praetoria comitia fieri statim post consularia solita sunt: sed obstitit nescio quid, auspicia quidem impedimento esse non potuerit: cum praetoria, ut lib. xiii. c. 14. docet Gellius, iisdem, quibus consularia, fierent; consularia uero facta iam essent. **MEA. PORRO comitia quem euentum sine habitura,** } sic antea in orationibus impressis. nos uocem, Comititia, sustulimus: quae subintelligitur; ut etiam cum dicit, Praetorijs morae quaedam incidere. **OPINIONEM incredibilem** } optima signa uidimus propensae in me, alienae autem ab Hirro populi uoluntatis. **AEDILIVM PL.** } qui ante curules ideo creabantur, quod quasi tribunorum pl. ministri ab initio essent instituti, ut Dionysius, & alij testantur. quod si tribunorum pl. causa creati, consentaneum est, ut statim post eos crearentur, id est ante consules, & reliquos magistratus. **NACTA sunt.** } quia candidati, antequam sua comitia fierent, aliorum quoque magistratuum comitijs praesabant, ut populi uoluntatem elicerent; qua perspecta, uel confirmarentur in spe, uel, si quid esse aduersum intelligerent, aliqua ratione mederentur: propterea comitijs tribunicijs, qui candidati consulares erant, praesarunt Galba, Antonius, Cornificius: quod in epistola ad Atticum prima scriptum est. Sic igitur & Coelius, Hirrusq. cum aedilitatem curulem peterent, aedilium pl. tamen comitijs praesarunt. **COELIVM Vicinianum** } adoptatum in Coeliam gentem; cum ex Vicinia natus esset. uerum, ne celem quod sentio, Licinianum, una tantum littera immutata, potius quam Vicinianum, legendum existimo, adductus in hanc opinionem primum hoc argumento, quod hic, qui de dictatore Pompeio cogitauit, uarie nominatur, Lucilius a Plutarcho, Vinicianus ab Hirro lib. iv. de bello Alexandrino, Crassus Iunianus ab ipso Cicerone ep. 8. lib. iii. ad Q. fr. & in Sigonij ueteri libro, Memmianum, non Vicinianum, legi uideo: ut ipsa uarietas mendi suspicionem aserat: deinde, quod, cum Crassus Iunianus a Cicerone appelletur, & Crassus Liciniae gentis cognomen fuerit, licet intelligere, uel eum ex Licinia gente, uel in Licinia adoptatum, unde Crassi cognomen accepit. In Liciniam, qui potest? cum Coelius appelletur: non enim duarum familiarum nomina simul ponuntur. ergo ex Licinia in Coeliam: ut fiat Coelius Licinianus Crassus, uetere cognomine conseruato: ut Scipionis cognomen retinuit is, qui Magni Pompeij socer una cum eo consulatum gessit; cum tamen, a Q. Caecilio Metello Pio, ut Dio scripsit, adoptatus, ab adoptiuo patre praenomen, nomen, cognomen sumpisset. itaque in S. C. quod Coelius ep. 8. Ciceroni misit, Q. Caecilius Metellus Pius Scipio uocatur. & M. Lucullus, Lucij Luculli, qui de Mithridate, ac Tigrane triumphauit, frater consobrinus, qui consul fuit cum C. Caesario Varo, cum ex Licinijs in Terentios transisset, uetere cognomine Lucullus, nouo autem Varro nuncupatus est. Sed, ut nouo praenomine semper, uetere abiecto, sic uetere cognomine non illi quidem semper, sed frequentius, quam nouo, utebantur. exemplo sunt, ne alios quaeramus, ij duo, quos proxime nominauimus: quorum alterum semper Lucillum, numquam Varronem, alterum saepissime Scipionem unico cognomine, interdum gemino Metellum Scipionem, numquam Metellum simpliciter uocatum meminimus. Accedit ratio temporum, ut idem esse uideatur, qui nunc aedilitatem cum Hirro petit, & qui tribunus pl. eodem designatus est in ea ad Quinctum epistola. Ergo & hic, Coelium Licinianum, non Vicinianum, & in epistola ad Quinctum, Crallium Licinianum, non Iunianum, rectius legi crediderim. aequis tamen iudicibus tum hoc, tum omnia, quae a nostra proficiscuntur industria, libenter committimus. Cum haec scripsissem, ostendit mihi uir eruditissimus Fuluius Ursinus nummum argenteum, in quo mentio fit Coelii Viniciani: alterum, in quo P. Crassi Iuniani. fortasse potest hic esse P. Coelius Crassus Iunianus, qui ex Iunia Crassorum gente adoptionis iure tranierit in Coeliam. **PROMVLGATIO de dictatore** } Domitio, & Appio cos. cum magnis candidatorum consularium contentionibus extracta in annum sequentem comitia

comitia essent, desperata propemodum concordiae spe. ortus est de dictatore sermo: quod unicū difficillimis reip. temporibus remedium maiores inuenerant. nec dubium, quin Pompeius crearetur, honoribus, & rerum gestarum gloria clarissimus. de quo sic ep. 8. l. III. ad fratrem: Res prolatae: ad interregnum comitia adducta: rumor dictatoris, iniucundus bonis. Pompeius plane se negat uelle. antea ipse mihi non negabat. uelit, nolit, scire difficile est. Dictaturam tamen ab eo recusatam, Dio significat lib. XL. Appianus eum, suo more dissimulantem, uerbis quidem dictaturam recusasse, re ipsa cupiisse, lib. 2. de bellis ci. narrat. idem & Plutarchus. **SUBITO deiecit,** } subaudiendum, aedilitate: ut in oratione pro Murena, Praetura deiecit: & in Verrem, Si me aedilitate deiecisses. Hoc enim dicit: Coelium Licinianum, cum petere coepisset, reuocata legis ab eo de dictatore promulgatae memoria statim aedilitate deiecit. **INSECUTA est,** } numquam ita Cicero loqueretur. quid enim hoc est? promulgatio de dictatore deiectum magno clamore infecuta est. cum hoc significet: primum populus ei petenti uulgo negauit: deinde magni clamores in eundem conserui. Et sane, cum hic Coelius, qui Lucilius in Plutarchi Pompeio mendose, ut puto, nominatur, rogationem de dictatura Pompeio mandanda ferre conaretur, incurrit in odium ciuitatis; nec longe absuit, quin magistratu se abdicare coactus sit. Plutarchus. **NON faciendum,** } Alij, Ad non faciendum: eadem sententia. Deiecto, inquit, Coelio, cuncti flagitare Hirrum coeperunt, ne faceret, id est ne peteret aedilitatem. haec est enim illa incredibilis opinio, quam proxime dixit sua comitia nata esse aedilium pl. comitijs. **FLAGITARE,** } historico more, pro Flagitabant. **QUOD sperasti,** } me designatum aedilem. **DE ILLO, quod uix sperare ausus es,** } non modo illum non esse designatum, quod sperasti, sed etiam, quod uix sperare ausus es, turpissime deiectum. Urbane, & perfacete ad hunc locum Cicero respondit ep. 10. lib. 2. lusi enim in uerbo, Illum; & cum eandem sententiam referret, inquit: De te, quia, quod sperabam: de Hillo, (balbus enim sum) quod non putabam. De Hillo, dixit, ioco, ut opinor, duplici. nam & Hirrum, balborum more, mutatione, litterarum pronunciauit: & alludit ad Coelij uerba, qui scripserat, De illo: pro quo retulit, De Hillo. quod a Graecis inter ea, quae risum excitant, παραγχαυα uocatur. ep. 32. lib. VII. **AD APOLLINIS,** } ἀπολλινος: pro, aedem Apollinis, ep. 2. lib. XIV. Valerius ad me scripsit, quemadmodum a Vestae ad tabulam Valeriam ducta esses. Et pro Milone: Cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. **DE stipendio Cn. Pompeij,** } quod legionibus persolueret, quas partim habebat in Hispanijs cum tribus legatis, Afranio, Petreio, Varrone, partim Arimini: sequitur enim paullo post, Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus. hac de re ep. 14. Caesari quoque decretum stipendium, dixit ep. 7. lib. I. **EXPENSAM tulit,** } tradidit. nam, Expensum ferre, est, in tabulas referre, quod expensum ac datum alicui sit. sic in Philippica 2. Quis unquam inuentus est, qui Antonio mille nummum ferret expensum? Exemplorum alibi satis est. **C. CAESARI,** } cum Caesar in Gallia, saepe acie uictor, maiorem tamen motum, ut inquieta illius erant nationis ingenia, multis de causis expectaret, ab Cn. Pompeio proconsole petijt, quoniam ipse ad urbem cum imperio reip. causa maneret, quos ex cisalpina Gallia consulis sacramento rogauisset, ad signa conuenire, & ad se proficisci iuberet. quod Pompeius, & reip. & amicitiae tribuit. Hoc apud eum totidem uerbis lib. VI. de bel. Gal. scriptum est. Hirtius autem sic lib. IIX. Fit senatus consultum, ut ad bellum Parthicum legio una a Cn. Pompeio, altera a C. Caesare mitterentur. neque obscure haec duae legiones uni Caesari detrahuntur. nam Cn. Pompeius legionem primam, quam ad Caesarem miserat, confectam ex delectu prouinciae, Caesari eam tamquam ex suo numero dedit. Caesar tamen, cum de uoluntate aduersariorum se exspoliari nemini dubium esse, Cn. Pompeio legionem remisit. Plutarchus etiam in Pompeio repetitam eam legionem air simulatione belli Parthici, quod a Dione quoque lib. XL. traditum est. **QUO. NUMERO. ESSET,** } post C. Marium, sena millia peditum summus in legione numerus fuit, minor interdum; quod aliquam ob causam legio esset infrequentior. ideo facta mentio est, quo numero esset ea, quam Caesari Pompeius commodauerat. sed in ea peditum sena millia fuisse, ex Plutarcho perspicuum fuit, qui M. Catonem de Pompeio questum esse narrat, quod sex millia militum ad Caesarem sine senatus auctoritate in Galliam misisset. **QUO. APPETERETVR,** } quo numero tribui deberet. Sigonij liber unus, Appeteret: quod non placuit. **COACTVS. EST,** } nam ipse libenter simulabat: ideo non nisi coactus dixit, se ex Gallia legionem eam abducturum. ep. 5. lib. I. Nosti hominis tarditatem, & taciturnitatem. **SUB mentionem,** } post mentionem de ea legione factam. **CONVICIUM,** } efflagitationem. nam conuicium non modo maledictum est, sed etiam uehementior sine intermissione postulatio. unde illud in ep. 10. lib. 2. ad fratrem: Epistolam hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. Et in oratione pro Archia: Queris a nobis, Gracche, cur tantopere hoc homine delectamur? Quia suppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forenti strepitu reficiatur, & aures conuicio defessae conuiescant. Conuicio, pro multis uocibus, multoq. clamore, dixit. **OBTRACTATORVM,** } fortasse Cato, Bibulus, Domitius Ahenobarbus, Caesaris inimici, Pompeio ob eam causam obtractabant, quod Caesari legionem de suo exercitu commodasset. non enim, obtractatores hic appellari Caesaris amicos, uerisimile uideretur: qui certe de remouenda ab eo legione mentionem numquam intulissent. **HOC. EST DE prouincijs,** } glossema non puto: sed actione de prouincijs Gallias quoque, actione autem de Gallijs contineri simul & comprehendi prouincias omnes, docet. **PLACITVM. EST,** } antique, pro, Placuit: ut Licium est, pro, licuit: Pudicum est, pro, puduit. Cicero lib. IV. in Verrem: Nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quaesierit, inspexerit; quod placitum sit, abstulerit. Et D. Brutus ep. 1. lib. XI. Placitum est mihi, ut postularem legationem liberam. Et Pompeius in epistola ad consules, lib. IIX. ad Att. Placitum est mihi, ut Brundisium ducerem hanc copiam. Muliebri genere

nere Terentius in Andr. Postquam me amare dixi, cum placita est tibi. Eodem modo, Pudicum esset, pro puduisset, dixit Cicero pro Flacco. & lib. 2. de Fin. Quos non est ueritum ponere: pro: qui non ueriti sunt ponere. Terentius in Andria: Dum licitum est illi, dumq. aetas tulit, amauit. Quo loco Donatus, Veteres, inquit, & Placitum, & Pudicum dicebant: quae nos, placuit, puduit. **CORAM . EO** } quo modo, coram eo, cum Pompeius, quia cum imperio erat, urbem introire non posset? Sciedum, eos, qui cum imperio erant, petiisse interdum a senatu, & obtinuisse, ut, saluis legibus ingredi urbem possent. itaque laudauit Sextium, de uirum, praesens Pompeius, cum iudicium in foro fieret, Marcellino, & Philippo eos. quo anno eum fuisse cum imperio, suscepta annonae cura, notum est. ep. 9. lib. 1. Non numquam etiam, ut ijs, qui ad urbem cum imperio erant, liceret interesse, extra urbem senatus habebatur, ut biennio post, belli ciuili initio: quod a Caesare lib. 1. de bel. ci. scriptum legitur. **ARIMINVM** } situm in extrema Italia, non ea, quam alpes cingunt, qui naturae terminus est, sed ea, quam a Gallia cisalpina populus Romanus Rubicone fluuio disiunxit. citra Rubiconem autem primum opidum Romam euntibus, ultimum in Galliam, Ariminum occurrit. **AD . EXERCITVM** } cuius ipse imperator erat. manebat enim ad urbem reip. causa cum imperio; quod Caesar lib. vi. aliq. tradiderunt: per legatos absens Hispanias administrabat, mandata ei lege primum Trebonia in quinquennium, deinde altera, quam ipse tertium consul tulit, in alterum quinquennium prorogatas. Dio lib. xl. Plutarchus, aliq. **FACTVM . IRI** } iustitius erat, Actum iri. quo modo & ipse de eadem re locutus est ep. 9. De prouincijs, inquit, quod tibi scripseram, idibus Sext. actum iri; interpellat iudicium Marcelli consulis designati. Nec paucis praeterea confirmatur exemplis. **AVT . TRANSIGETVR . ALIQUID** } aut S. C. fiet de imperio ijs, qui prouincias obtinent, finiendo, idq. potissimum Caesaris causa: aut a tribunis pl. Caesarianis turpiter intercedetur. intercessum autem a quattuor tribunis pl. in ep. 8. demonstratur. Et cum ait, Turpiter, sentire se pro optimatibus iudicat. sed anno sequenti, cum aedilitate gereret, se mutauit, uel Appij censoris odio, uel Curionis tribuni pl. amicitia. ep. 12. 13. 17. **ILLAM . VOCEM** } ex qua intellectum est, uel transactum iri aliquid, uel tribunos pl. intercessuros esse. **OMNES** } ergo & Caesarem: si senatus ei succedendum censuisset. **SENATVM dicto audiens esse** } pro, Senatui parere. sic pro Deiotaro: Ut audiens dicto esset huic ordini. Et Philippica vii. Scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut condiciones ferret. **NIHIL . EXPECTO** } proxime, se non expectare nihil, affirmauit his uerbis: Profecto aut transigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. quid igitur, an secum pugnat Coelius? diuersa sententia est. nam hic ait, Nihil exspecto, pro, Caesarem senatus dicto audientem fore nequaquam puto. **PRIMUM** } primi consules designati sententiam rogabantur: eorum autem prior, qui priore loco designatus erat. ideo Marcellinus, consul designatus, primus sententiam rogatur. ep. 1. lib. 2. ad patrem, secundo autem loco Philippus, eius collega quod secundo loco designatus esset. **SYNGRAPHA . SITIANA** } de qua diximus in ep. 2. ne saepius eadem iterentur. **VALDE pertinere** } ut pecunijs ex ea syngrapha exactis alerentur, ac Romam deportarentur pantherae, quas dare suis ludis anno sequenti Coelius cogitabat. uide ep. 9. **DE pantheris** } ep. 2. **CIBYKATAS** } uenandi peritam gentem. ep. 9. & ep. 1. lib. vi. ad Att. **REGEM Alexandrinum** } Ptolemaeum, quadriennio ante a Gabinio Syriae proconsule restitutum. diximus ep. 1. lib. 1. **QVID mihi suadeas** } fortasse curam sibi a senatu eius regni inuisendi, atque aliquandiu procurandi mandari cupiebat. **QVIS proceret** } procurabat Ptolemaei pueri, annum xiii. agentis, nutricius eius, eunuchus, nomine Photinus, is, cuius consilio Pompeius Magnus, cum Pelusium accessisset, necatus est. Caesar lib. iii. de bel. ci. Appianus lib. 2. de bel. ci. Dio lib. 41. Plutarchus in Pompeio. **PERSCRIBAS** } nec enim ei de regni statu difficilis cognitio erat, cum Ciliciae praesesset, cui prope in conspectu Aegyptus est.

Argumentum ep. 5.

PRior epistolae pars moralis est, quia profectum a beneuolentia metum Coelij significat, ne cum Parthorum copijs congressus Ciceronis exercitus profligetur: posterior, quia de successione prouinciarum agit, negotialis. Haec epistola quo die scripta sit, non apparet: sed uidetur superiorem proximam paucis diebus consecuta. nam, neque iterauit Coelius de pantheris, quia scilicet paullo ante scripserat: neque Curionem designatum esse tribunum pl. significat, quem in proxima dixit petere: quoq. magis moueor, huic, & superiori Cicero una respondet epistola, quae decima est lib. 2.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 5.

QVA tu cura sis, quod ad pacem prouinciae tuae, finisimarumq. regionum attinet, nescio. ego quidem uehementer animi pendeo. nam, si hoc modum rari possemus, ut pro uiribus copiarum tuarum belli quoque

quoque existeret magnitudo; & quantū gloriae, trium
phoq. opus esset, assequeremur; periculosam, & grauem
illam dimicationem euitaremus: nihil tam esset optan-
dum. nunc si Parthus mouer aliquid, scio non mediocrem
fore contentionem. tuus porro exercitus uix unum sal-
tum tueri potest. hanc autem nemo ducit rationem: sed
omnia desiderantur ab eo, (tamquam nihil denegatum
sit ei, quo minus quam paratissimus esset) qui publico ne-
gotio praepositus est. Accedit huc, quod successionem
futuram propter Galliarum controuersiam non uideo.
tamen si haec de re puto te constitutum, quid facturus
esses, habere: tamen, quo maturius constitueres, cum hunc
euentum prouidebam, uisum est, ut te facerem certiorē.
nisi enim haec translaticia. de Gallijs constituetur: erit,

qui intercedat: deinde alius existeret, qui, nisi liber liceat
de omnibus prouincijs decernere senatui, reliquas impe-
diat. sic multum, ac diu ludetur, atque ita diu, ut plus
biennium in his tricis moretur. Si quid noui de rep. quod
tibi scriberem, haberem; usus essem mea consuetudine,
ut diligenter, & quid actum esset, & quid ex eo futurum
sperarem, perscriberem. sane tamquam in quodam inci-
licia omnia adhaeserunt. Marcellus idem illud de pro-
uincijs urget: sed neque adhuc frequentem senatum ef-
ficere potuit. hoc si praeterito anno Curio tribunus, &
eadem actio de prouincijs introibit: quam facile nunc sit
omnia impedire, & quam hoc Caesari, qui, sua causa,
remp. non curent, superet, non te fallit. Vale.

EXPLANATIO

FINITIMARVM Q. regionum } quas nonnumquam incurrentes Parthi uexabant. primam uero,
quam, traiccto Euphrate, qui terminus Romani imperij fuit, inuadebant Parthi, Syriam fuisse, ex epi-
stolis I. I. I. I. I. V. cognoscitur. ceterae uero regiones uel Romanis parebant, uel in earum societate, clien-
telasq. erant, possessae a regulis, tyrannisq. aut suis legibus libere uiuentes. **ANIMI pendeo.** } in solli-
citudine sum. notum loquendi genus. **Pendemus animis** dixit Cicero Tusc. I. sed usitatus, animi. **SI
HOC moderari possemus,** } si liceret nobis, quod ad Parthicum bellum attinet, ita rem moderari, & hoc
modo corrigere, ut cum uiribus copiarum tuarum bellum aequaretur; nihil tam esset optandum. **Dixit,**
Hoc, pro hac ratione, hoc modo: uel, **Hoc, accusandi casu:** id est, id, quod mihi timorem inicit. **Signij**
liber habet, **Hoc more moderari possemus,** & pro uiribus copiarum &c. **TRIVMPHO Q.** } ad trium-
phum satis erat, hostium quinque millia una acie occidisse: de quo Valerius Max. lib. 2. cap. 3. Respondit
Cicero: Velles, tantum modo ut haberem negotij, quod esset ad laureolam satis. **GRAUEM illam dimi-**
cationem } cum omnes utrimque copiae concurrunt. **PARTHVS** } pro Parthi, historico more. sic
Luius saepe, & alij, Poenus, & Romanus; pro, Poeni, Romani. **VIX. VNVM saltum** } qua transire
in prouinciam Ciceronis Parthi coarentur. **Vix** autem, quia duas tantum legiones Cicero habebat, ut ep.
15. lib. v. ad Att. Plurarchus ait fuisse duodecim millia peditum, equites **M M D C.** id quod ostendit, in sin-
gulis legionibus sena millia peditum fuisse. equitum autem numerum, uix crediderim, in Plutarcho ua-
care mendo. nam singulis legionibus tercenos adiunctos equites fuisse, satis liquet. quod si accedant auxi-
liares, tantus tamen numerus non efficitur. nisi si, quod ualere Parthos equitatu constabat, ideo numerus
equitum auctus est. **CONTRouERSIAM** } referente enim ad senatum Marcellio consule de prouin-
ciarum successione, eo consilio, ut Galliae Caesaris eandem condicionem subirent; uidet Coelius, id quod
euenit, intercessum iri a tribunis pl. quia legitimum prouinciae Caesaris tempus Vatinia primum, deinde
Trebonia lege datum, expletum nondum esset. quae igitur intercessio, Galliarum causa, S. C. de prouin-
cijs impeditur, eadem, in ceteris prouincijs obtinentibus succedatur, efficitur. **QV ID facturus esses,** }
quem prouinciae decedens praeficere uelles. epist. 9. Quantum diuino, relinquendus tibi erit, qui prouin-
ciam obtineat. nam non expeditur successio: quando Galliae, quae habent intercessorem, in eandem con-
dicionem, quam ceterae prouinciae, uocantur. **TRANSLATICIA.** } usitata, usu translata: ut ep. 8.
lib. II. Hoc uero, inquit, ex quo suspicio nata est, me exquisiuisse aliquid, in quo te offenderem, translati-
cium est. **CONSTITVETVR:** } in senatu. constituetur autem decreto generali de omnium prouin-
ciarum successione. **ERIT,** } tribunus pl. amicus Caesari: ut intercesserunt quattuor. ep. 8. **ALIVS** }
tribunus pl. Pompeij, id est optimatum, fautor: qui cum impediri Gallias uiderit, expediti reliquas non pa-
tietur: eo scilicet consilio, ut uel omnibus, qui prouincias obtinent, uel nemini succedatur. **DE omni-**
bus prouincijs } consularibus, & praetorijs: de quibus consul M. Marcellus, primum de consularibus, mox
de praetorijs, separatim uerba fecit. ep. 8. **PLVS biennium** } non fallitur. numquam enim res, nisi ci-
uili bello, ad exitum deducta. Plus biennium, pro, Plus biennio: ut ep. 6. lib. VI. ad Att. Plus annum prouin-
ciam obtinere. **MORETVR.** } passiuē dixit, antiquo more. sic in agraria II. Excipere nominatim
agrum, qui publicus esse fateatur. **MEA consuetudine,** } id enim promisit ep. I. **IN quodam incilicia**
omnia } sic Mediceus liber, & qui fuit Vbaldini. Signij unus, In quodam incilicia omnia: Ioannis Sca-
lae, In quodam omnia in Sicilia: Maffeorum, In quodam uiciliera omnia. Mendum patet: nec displice-
ret, In quodam incili iam omnia: quod olim placuit. Incilia fossae sunt, in quas ex fossis aquae deriuatur.
ADHAESERVNT. } in actione de prouincijs, tamquam in quodam incili, urgente M. Marcellio consule
idem illud, quod antea, ut ijs, qui prouincias obtinent, succedatur. **VRGET:** } ergo, refedisse impe-
tus eius, falso putauit Coelius. id enim scripsit ep. 2. Et cum dicat, Idem illud urget; antea scriptum esse
ab eo de hac Marcelli actione, & aliquot Coelij ad Ciceronem epistolas desiderari, satis constat. **NEQVE**
adhuc frequentem senatum efficere potuit. } Neque, hic usurpatur pro Ne quidem. hac sententia: Tantum
abest, ut Marcellus S. C. efficere de prouinciarum successione, ut ne senatum quidem adhuc frequentare po-
tuerit.

tuerit. sic ep. 4. lib. 1. ad Att. Neque hoc neglexi. Non dissimile illud ep. 10. lib. 1x. Quod altera epistola purgas te, non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanae fuisse, sed auctorem commorationis urbanae: neque ego aliter accepi: intellexi tamen idem, &c. In frequenti autem senatu fieri S. C. leges uetabant, quae de re diximus ep. 9. lib. 1. in eo loco, Mihi est senatus assensus, ut idibus Maij, frequenti senatu, de agro Campano referretur. **CVRIO tribunus**, } ex his uerbis, nondum esse designatum tribunum Curionem, conijcio. **INTROIBIT**: } introiuit, neque solum anno postero, Curione tribuno, sed etiam eo, qui consecutus est, M. Antonio, & Q. Cassio Longino tribunis pl. qui S. C. de prouincijs intercesserunt. **QVAM facile nunc sit** } Nunc, pro tunc: ut futurum tempus repraesentet; quo magis rem oculis subijciat. uel, Nunc, hoc in statu, cum & Curio tribunus pl. sit, & de prouincijs agatur. **IMPEDIRE**, } Impedimento enim erunt Caesariani Pompeianis, ne fiat S. C. de prouincijs successione: Pompeiani autem, nisi libere liceat de omnibus prouincijs decernere senatui, reliquas impedient. ep. 5. **QVI, sua causa, remp. non curet**, } sic plane in plerisque antiquis libris: mihi uidetur, cum de uno Caesare sermo habetur, legendum, Curet. nam is, suae potentiae causa, remp. non curabat. Adiuuat & confirmat opinionem nostram Fuluij Ursini liber, in quo est, Qui sua cum rep. non curet. **SVPERET**, } superit, reliquum sit: id est, quantum in hoc Caesar negotij sit habiturus. sic lib. v. de Fin. De eo, quod ipsis superat, alijs gratificari uolunt. & ad Att. lib. xiii. Si quid aere meo alieno superabit.

Argumentum ep. 6.

Scribuntur haec: Appium, qui cum Cicerone in gratiam redierat, a Dolabella esse accusatum: cauendum Ciceroni, ne, si Appio non studuerit, parum simpliciter, & candide inimicitias deposuisse uideatur: uxorem a Dolabella discessisse: posse ei Tulliolam, Ciceronis filiam, collocari: Pompeium ualde pro Appio laborare: summam esse consulum negligentiam: totam otiosam esse ciuitatem: Bibulum in Syriam male pugnassee: Curionem tribunum pl. mutata uoluntate, ab optimatibus ad Caesaris partes transisse: Appij gratiam se cupere: Dolabellae affinitas si probetur, celandum: nisi pantheras Graecas habeat, turpe Ciceroni futurum. Totae negotialis est epistola: scripta Paulo, & Marcello cos. Respondit Cicero epist. 13. libri 2.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 6.

NON dubito, quin perlatum ad te sit, Appium a Dolabella reum factum: sanequam non ea, qua existim ueram inuidia. neque enim stulte Appius; qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphiq. postulationem abiecerat. quo facto retulit sermones; paratiorq. uisus est, quam sperauerat accusator. is nunc in te maximam spem habet. scio tibi eum non esse odio. quam uelis eum obligare, in tua manu est: cum quo similitates si tibi non fuissent, liberius tibi de tota re esset. nunc si ad illam summam ueritatem legitimam ius exegeris: cauendum tibi erit, ne parum simpliciter & candide posuisse inimicitias uidearis. in hanc partem porro tutum tibi erit, si quid uolueris, gratificari. nemo enim necessitudine, & amicitia te deterritum ab officio dicit. Illud mihi occurrit, quod inter postulationem, & nominis delationem uxor a Dolabella discessit. quid mihi discedens mandaris, memini; quid ego tibi scripserim, te non arbitror oblitum. non est iam tempus plura narrandi. unum illud monere te possum: si ues tibi non displicebit, tamen hoc tempore nihil de tua uoluntate ostendas; & expectes, quemadmodum exeat ex hac causa: ne qua inuidiosum tibi sit, si emanarit. porro significatio ulla si intercesserit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat, neque ille tacere eam rem poterit, quae suae spei tam opportuna acciderit, quaeq. in negotio consiciendo tanto illustrior erit: cum praesertim is sit, qui, si perniciosum sciret esse, loqui de hac re, uix tamen se contineret. Pompeius dicitur ualde pro Appio laborare: ut etiam putent alterutrum de filijs ad te missurum. hic nos omnes absoluiimus. & hercules composita, omnia foeda, & inhonesta sunt. Consules aut habemus summa diligentia. adhuc S. C. nisi de ferijs Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni nostro tribunatus conglaciatus. sed dici non potest, quo modo hic omnia iaceant. nisi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnaui, ueteris ciuitatem occupasset. si Parthis nos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigesimus. tamen, quoquo modo hic omnia iaceant, potuit sine Parthis. Bibulus in Asia no nescio quid cohorticularum amisit. hoc sic nunciatum est. Quod tibi supra scripsi, Curionem fringere: iam calet: nam feruentissime concerpitur: leuissime enim, quia de inter Kalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Caesare loqui coepit, legemq. uariam, non dissimilem agrariae Rulli, & alimentariam, quas imbet aediles

aediles metiri, iactavit. hoc nondum fecerat, cum priorem epistolae partem scripsit. Amabo te, si quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratiam. De Dolabella integrum tibi referes, suadeo. & huic rei, de qua

loquor, & dignitati tuae, aequitatisq. opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit, pauperas Graecas me non habere. Vale.

EXPLANATIO

A P P I U M? quem e provincia Cilicia redeuntem Dolabella, qui postea gener Ciceronis fuit, de maiestate accusavit. quamquam & de ambitu postulatum esse. absolutumq. utroque crimine, significant epistolae duae, undecima, & duodecima libri. **D O L A B E L L A?** Corneliae gentis patriciae; qui ad plebem postea transiit. ut tribunus pl. fieri posset, quo in magistratu legem ferre de tabulis novis conatus est, ut aere alieno, quod gravissimum contraxerat, levaretur. **R E U M?** fuit hoc apud Romanos in more positum, ut adolescentes, gloriae comparandae causa, viros nobiles, honoribusq. functos, accusarent. Sic L. Crassus ille princeps in eloquentia C. Carbonem, consularem, sic Cicero C. Verrem praetorium, sic M. Coelius ipse C. Antonium consularem, Ciceronis collegam, accusaverat. erat autem hoc Romae gloriosum, propterea quod, qui ab alijs rationem vitae, reposcerent, ij legem sibi ipsi innocetiae, continentiae, virtutumq. omnium indicere videretur. de quo praeclare, ut omnia, Cicero noster in prooemio actionis ultimae in C. Verrem. Reum facere, non est accusare, sed postulare, id est petere sibi actionem in aliquem; de quo plenius infra. pro Scauro Reus, inquit, est factus a Caepione, quod ab accusatione ipsa dixerim esse, Asconij ostendit interpretatio. **I N V I D I A?** aduersa hominum voluntate: ut alibi. **A D T R I B U N A L?** praetoris. crimen enim de maiestate publicum fuit: publicis autem iudicijs praetores praefuisse, ostendimus in libro de Legibus. **T R I U M P H I** postulationem abiecerat. urbem enim nemo cum imperio introibat, praeter eos, qui triumphabant: quorum causa lex ferebatur, ut imperium retinerent eo tantum die, quo triumphantes inueherentur. exemplis nota res est. Appius autem, abiecto triumphandi consilio, statim urbem ingressus est, ut obliuisceret accusationi. ep. 10. lib. III. Illud plane moleste tuli, quod certissimum, & iustissimum triumphum hoc inuidiorum consilio esse tibi ereptum uidebam. **R E T V D I T?** repraesentavit, sedauit eorum sermones, qui de Appij damnatione loquebantur. **I N T E?** successore suo: qui si contuleris in eum studia, & officia tua, proderis plurimum. Accusatus erat Appius ob ea, quae in provincia contra maiestatem populi Romani commiserat. itaque ep. 10. lib. x. De me, inquit, sic contestans omnes Deos, promitto, atque confirmo; me pro tua dignitate in hac provincia, cui tu praefuisti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis, ut spero, apud ciuitates, grauitate imperatoris suscepturum officia, atque partes. **T I B I eum non esse odio?** minus est, quam, eum a te diligi. quasi dicat: cum in gratiam cum eo redieris; cum eius filiarum una Cn. Pompeij filio, altera M. Bruto nupserit; haec, ne tibi odio sit, efficiunt: amare autem fratrem inimicissimi tui non potes. Cicero, non cum modo a se diligi, sed ualde etiam diligi, respondit. ep. 13. lib. 2. **I N T V A manu est?** cum eam provinciam, cui praefuit Appius, & unde testes in eum excitari possunt, administras. **S I M U L T A T E S?** simultates Ciceroni cum Appio, inimicitiae uero fuerunt acerbissimae cum eius fratre P. Clodio. Simultas autem & medio creoditum est, & simulatione tectum. **A D I L L A M summam ueritatem?** sic antiqui libri, nec opinor, modo se. Si legitimo, inquit, iure uti uolueris, nihil ut pro Appio, nisi quod summa ueritas, id est summa iustitia praescribit, agendum tibi existimes: suspensionem fidei reconciliatae gratiae fortasse aliquam dabis. Expressit Cicero alijs uerbis eandem sententiam ep. 12. lib. III. Vetus, inquit, nostra simultas antea stimulabat me, ut cauerm, ne cui suspensionem fidei reconciliatae gratiae darem. Ea de re sententiam egregiam recitat Hieronymus in Apologia aduersus Rufinum, ex Ciceronis oratione pro Gabinio. Ego cum omnes amicitias tuendas semper putauim, summa religione, & fide, tum eas maxime, quae essent ex inimicitijs reuocatae in gratiam: propterea quod integris amicitijs officium praetermissum, imprudentiae, uel etiam (ut grauius interpretemur) negligentiae excusatione defenditur: post rediim in gratiam si quid est commissum, id non neglectum, sed uiolatum putatur, nec imprudentiae, sed perfidiae assignari solet. **L E G I T I M U M ius?** summum ius antiqui summam putabant crucem: ut ait Columella lib. 1. cap. VII. & Summum ius, summam iniuriam: & Cicero lib. 1. Off. **I N H A N C partem?** hoc quasi antitheti loco posuit, quia dixerat, Ad illam summam ueritatem. In hanc, igitur, partem, leniorem, quae a summo illo iure distat. **N E M O enim &c.** si quid Appij causa facies, dicent omnes te non esse deteriore ab officio necessitudine, & amicitia, quae tibi cum Dolabella intercedit. **P O S T U L A T I O N E M,** & nominis delationem? prima igitur postulatio, secunda nominis delatio, postrema accusatio fuit. postulabatur primum, ut accusare aliquem liceret: deinde, hoc impetrato, nomen eius deferrebat: postremo accusabatur. In tabula Aeneae Torquati Bembi, Petri filij: De ea re eius petitio, nominisq. delatio esto. Pro domo: Sex. Propertij nomen detulit, accusare propter calumniae metum non est ausus. Interdum, Postulare, pro accusare accipitur. **V X O R?** ut cum uxore uir, ita cum uiro diuortium faciebat uxor. exemplum ep. 10. **M A N D A T I S,** mandauerat, ut collocandae filiae suae curam susciperet. de quo in epistola ad Appium, lib. III. ipse se excusat his uerbis: Non uereor, ne tu parum perspicias, ea, quae gesta sunt, ab illis esse gesta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus essem, ad me ne referrent, agerent quod probassent. **Q U I D ego tibi scripsim?** scripserat fortasse, magnam esse proborum adolescentium paenuriam, quibus Tullia collocari posset, nam de Dolabella, a quo discesserat uxorem conijcere non potuerit; nunc primum

V u facto

facto diuortio, scribit. **RES** } ut ei nubat filia tua. **INVIDIOSVM** } ne infamiae tibi sit, quod affinitate cum eo iungere uolueris, cum quo, depositis inimicitijs, in gratiam antea redieris, qui que tibi, cum augur sit uterque uelstrum, ab ipsa collegij coniunctione commendetur. **SI EMANARIT.** } si quid homines de matrimonio rescierint. **DECEAT.** } pro reconciliata cum Appio gratia. **EXPE- DIAT.** } Appium enim offendes: quod utile non erit: cum amicis, propinquis, affinis usque floreat. filium enim Appius Cn. Pompeij filio, alteram M. Bruto, tertiam Lentulo, in matrimonium locauerat. ep. 4. & 8. lib. III. Hinc illud Ciceronis huic epistolae respondentis: Cur mihi non sit in optatis, complecti hominem florentem aetate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinis, amicis, collegam meum praefertim, & in ipsa collegij laude, ac scientia studiosum meum? **SPEI** } de Appio damnando, nam affinitatis famam suis consilij opportunam, utilemque fore sperabit. **NEGOTIO** } quod agit contra Appium. **TANTO illustrior** } affinitas haec ob accusationem Appij multo erit illustrior, ac notior, quo studiosius eam Dolabella peruulgauit. **POMPEIUS** } cuius filio nupta erat Appij filia. ep. 4. lib. III. **AD. TE** } ut auctoritatem, gratiamque tuam ad Appij salutem conferas. testes enim ex ea prouincia, cui successit Appij Cicero praerant, uel reum opprimere, uel periculo liberare poterant omnes. **ABSOLVIMVS.** } Appium: id est, absolutum iri omnes putamus. quod ita contigit, defendentibus eum genero M. Bruto, & Hortensio oratore. quod in Bruto scriptum est. **CONFECTA.** } sic olim emendauit, secutus antiquum Petri Bembi librum, & alterum Ioannis Scalae, in quo non omnino diserte, Confecta, ut in Bembi libro, sed, Confecta legebatur. postea in Alberti Ferri libro, Confecta, animaduerti. Confecta, inquit, adhuc a Dolabella, foeda omnia sunt, & inhonesta: ut odium potius, quam ueritatem ullam, praeferebant. Quid tamen, si, Confecta, legatur? ut sit, Confecta omnia, foeda, & inhonesta sunt. Quid etiam, si hoc totum non de uno Appio, sed de omnibus rebus uniuersis dicatur? hoc modo. Nos hic reos omnes absoluissemus: & hercules confecta iudicia, foeda omnia, & inhonesta sunt. Consummare uidetur hanc opinionem, quod sequitur de consulum negligentia: quod ipsum non satis apte cum Appij accusatione, cum publica uero iudiciorum turpitudine aptissime connectitur. Sigonij liber, & alij, Confecta omnia foedera: unus, Conscripta. Mediceus, Confecta omnia foedera. Io. Baptistae Titio placet: Confecta: quasi, munita: quod reos, nemo condemnet. tuta igitur culpa, ueluti saepe moenibus. Proxime dixit: Hic nos omnes absoluissemus. **CONSULES** } L. Paullus, C. Marcellus. **DE FERIIS Latinis.** } singulis annis in Albano monte, populi Romani Latinorumque conuentu, sacrificium fiebat, distributa singulis populis immolarum hostiarum carne. Latinarum uocabatur, quod Latiali Ioui fieret: conuentus autem ille, Feriae Latinae: quarum auctor Superbus rex fuit, uno ijs die dicato: post reges electos alter additus: tertius post foedus cum Latinis iustum, Sp. Calsio consule: anno CCCXCVI. quartus. Dionysius, Linius, Plutarchus, Cicero, alij. **NULLVM** } quibus de rebus ad senatum retulerunt, de ijs nullum omnino senatus consultum factum est. nihil igitur auctoritate, nihil eloquentia ualent. De feriis autem Latinis si senatus consultum fecerunt, usitatum est: non ideo probatur eorum diligentia. **CONGLACIAT.** } Frigere dicimus eos, qui nihil agendo tempus traducunt hoc magis est: nam glacie summum frigus indicatur. summa igitur Curionis ignauia. ep. 13. lib. 2. **NI SI ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnaui,** } Aquarum publicarum cura ad aediles cur. pertinebat, propterea Coelius, qui aedilis cur. erat, cum tabernarijs, & aquarijs, publicas aquas ad priuatum usum conuertentibus, pugnat. qua de re Frontini uerba ex lib. I. de Aqueductibus recitabo, quae magnam huic loco lucem afferunt. Causa est, inquit, fraus aquariorum, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum usum deriuare deprehendimus. sed & plerique possessorum, & quorum agris aquae circumducuntur, fraude formas riuorum perforant: unde fit, ut ductus publici hominibus priuatis uel ad hortorum usum subseruiant, uel ad itinera suspendant. ac de uitis eiusmodi nec plura, nec meliora dici possunt, quam a Coelio Ruffo dicta sunt in ea concione, cui titulus est, de aquis. quae nunc nos omnia, simili licentia usurpata, utinam non per offensas probaremus. irriguos agros, tabernas, cenacula, & corruptelas denique omnes perpetuis filientibus instructas inuenimus. Haec Frontinus. Aquarijerat, quibus deducendi in urbem publicas aquas cura mandabatur. quod & recitata proxime, & illa praeterea eiusdem Frontini uerba lib. I. satis ostendunt. Aquarij nostri partem maximam Crabrae semper in supplementum Iuliae uindicauerunt, nec ut Iuliam auferent, quam hauriebant largiendo compedi sui gratia. Ab hac forsitan affectandae, & perducendae aquae similitudine dicti sunt Aquarioli, qui mulieres impudicas, ut ait Festus, affectarentur. & Aquarioli in leu- pris uxoribus conuientes, ut aquarij in deriuationibus aquarum publicarum. Tabernarios uocat Coelius non omnes omnium mercium institores, uerum eos tantum, quorum in tabernas cibi gratia homines diuertunt. nam hi publicas aquas in usum suum conuertebant. Differt autem Taberna ab Officina, & Apotheca. Officina tempore prior est utraque, nam in ea fiunt, quae postea uel in apothecam custodienda, uel in tabernam uendenda deferantur. Apotheca est, quae multas capit custoditque merces, ut deinde ad tabernas missa prostant uenalia. hodie, corrupto uocabulo, ab apothecis nomen acceperunt ea loca, quae a ueteribus tabernae dicebantur. Taberna tantum habet, quae minutatim uendantur: cui qui praest, Initor uocatur: qui autem apothecae, Mercator, sunt & tabernae, in quibus habitant pauperes. unde Horatius: Pauperum tabernas, regumque turres. **VETERNVS** } morbus ex ignauia contractus, qui somnum inducit. Plautus in Men. Num cum ueternus, aut aqua intercus tenet? & Virg. lib. I. Georg. Nec torpere graui passus sua regna ueterno. ep. 13. lib. 2. **CALFACIUNT.** } exercent, illato bello. nam ex bello motus, ex motu calor. ep. 10. lib. VII. Vos nunc istis fati calere audio. & ep. 19. lib. VII. ad Att. Te ipsum calere puto. cum animi perturbationem significet. **FRIGORE** } otio: ex quo frigus inducitur, ut exercitatione corporis calor. **POTVIT sine Parthis.** } et si frigemus hic, tamen, califieri uos a Parthis, non optamus. commodum fuit,

fuit, uos esse sine Parthis, nullum uobis a Parthis negotium exhiberi. **BIBULVS** } qui Syriac praecerat
AMISIT. } de hoc detrimento sic ep. 20. lib. v. ad Att. Bibulus in Amiano cohortem primam totam per-
didit. Sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. **SIC** } potest aliter esse, sed nunciatum
sic est. **SVpra . scripsi,** } plures igitur dies hanc epistolam Coelius in manibus habuit. **FER-**
VENTISSIME } uchementer, caesere igitur eum, mirum non est. Sic ep. 7. De damnatione seruenter lo-
qui est coeptum. Sic ep. 23. lib. x. Feruentes latrones, pro uehementes, iracundiaeq, impetu concitados, di-
xit. **CONCERNITVR** } concerpitur, mouetur ha quo ? a se ipso, suis actionibus pro Caesare, nouisq,
legibus, uariis, & alimentaria. Iure sordes uerborum in Coelio damnauit antiquitas. quid enim hoc est,
Feruentissime concerpitur? **DE . INTERKALANDI** } de die producenda, ut ea, quae pro Caesaris
caussa cogitabat, commodius posset ad exitum perducere. sic enim Dio narrat lib. XL. **NON . OB-**
TINERAT, } a collegio pontificum. id enim Dionis ostendit historia. & interkalandi potestatem pe-
nes eos fuisse, qui fastis praecerant, Macrobius lib. 1. Sat. docet his uerbis: Dies ille, quo abundare annum
diximus, eorum est permixtus arbitrio, qui fastis praecerant, ut, cum uellent, interkalarent. Et paullo post:
Fuit tempus, cum, propter superstitionem, interkalatio omnis amissa est, non numquam uero per gratiam
sacerdotum, qui cum publicanis proferri, uel imminui, consulto anni dies uolebant, modo auctio, modo
retractio dierum proueniebat. Sacerdotes autem, quos Macrobius ait fastis praefuisse, pontifices fuere:
quod Lilius uerba testantur lib. ix. Civile ius, inquit, repositum in penetralibus pontificum, euulgauit; fa-
stosq, circa forum in albo proposuit, ut, quando lege agi posset, sciretur. Et pontificem, cum interkalatio-
nem petijt, Curionem ipsum fuisse, ex Dionis cognoscitur. **TRANSVGIT** } defertor optimatum,
quos antea defenderat. ep. 8. **VIARIAM,** } de sternendis, muniendisq, uis. Appianus, **NON dif-**
ficilem agrariae Rulli, } quid hoc sit, mihi uideor ab Appiano didicisse lib. 2. de bel. ci. ut enim P. Serui-
lius Rullus in ea lege, quam de agris diuidendis in tribunatu ferre conatus est, hoc potuit. ut ipse primus
decemuir, qui agros diuideret, crearetur; item Curio, cum uariam legem ferret, eam sibi ipsi curationem
in quinquenniū petebat, quod per leges non licere, Cicero in agraria 2. declarat his uerbis. Quos decemui-
ros creari uult septimum, qui licet leges enim sunt ueteres, neque eae consulares, sed tribuniciae Licinia,
atque Aebutia, quae non modo eum, qui uiderit de aliqua curatione, ac potestate, sed etiam collegas eius,
cognatos, affines excipit, ne eis ea potestas, curatio ue mandetur. **ALIMENTARIAM,** } fortasse de
frumento plebi gratis diuidendo, ut in minorum hominum studia sibi compararet. quod antea quoque se-
ditiosus tribunus pl. primum C. Gracchus, deinde Saturninus, postremo P. Clodius, Ciceronis inimicus, ten-
tauerat. oratio pro Sextio, episto Melliniana lib. lx. lib. vi. ad Herennium, Pedianus. **QVAS** } fortasse,
Qua. ut alimentaria sua lege iuberet Curio aedilis metiri frumentum plebi. **FACTAVIT.** } palam di-
citauit se laturum esse. **PONITOMI in gratiam,** } in gratiam, & in gratia, utroque modo dicitur. ep. 6.
lib. vi. **HVICREI,** } matrimonio Tulliae, ac Dolabellae. **DIGNITATI tuae,** } dixit iam: Signi-
ficatio ulla si intercesserit, clarius, quam deceat, fiat. **AQVITATIS** } iniquior enim uideberis, affi-
nitate cum eo iuncta, qui Appium, nouum amicum tuum, in iudicium uocet. suadeo igitur iudicij finem
expectes. **TURPE tibi erit,** } quem te mihi amicissimum esse, & istic imperandi potestatem habere,
omnes sciunt. **GRAECAS** } non modo prouincia Ciceronis, uerum etiam omnis Asia, non quā
orbis terrae partem tertiam dicimus, sed ea, quae regis Attali fuerat, Graece loquebatur. ep. 4. 6. 7.

Argumentum ep. 7.

Brenis epistola; quia pridie scripserat pluribus uerbis, nec deinde noui
quidquam acciderat, praeter Cornificij, & Orestillae filiae nuptias,
Paullae diuortium, Ocellae adulteria. Morale principium, quia timet
amoris causa, ne Paribi aliquid moueant: quae sequuntur, ad negotia-
le genus pertinent.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 7.

QUAM cito tu istinc decedere cupias, nescio: ego
quidem eo magis, quo adhuc feliciter rem gessisti.
dum istinc eris, de belli Parthici periculo crucia-
bor, ne huncrisum meum metus aliqui perturbet. Bre-
uiores has litteras properanti publicanorum tabellario
subito dedi. tuo liberto pluribus uerbis scriptas pridie
dederam. Res autem nouae nullae sine acciderunt: nisi
haec uis tibi scribi, quae certe uis. Cornificius adole-
scens Orestillae filiam sibi despondit. Paulla Valeria,

soror Triarij, diuortium sine causa, quo die uir e pro-
uincia uenturus erat, fecit. nuptura est D. Bruto. non-
dum retulerat. multa in hoc genere incredibilia, te ab-
sente, acciderunt. Ser. Ocella nemini persuasisset se
moechum esse, nisi triduo bis deprehensus esset. quaeris,
ubi tibi uercules ego minime uellem. relinquo tibi, quod
ab alijs quaeras. neque enim displicet mihi, imperato-
rem singulos percunctari, cum qua sit aliquis deprehen-
sus. Vale.

Vu 2 EXP1A-

EXPLANATIO

FELICIVS } rebene gesta in Amano monte. acceperat, opinor, Coelius eam Ciceronis epistolam, in qua scripsit haec: Cum meis copijs omnibus uexau Amanienſes, hoſtes ſempiternos: multi occiſi, capti: reliqui diſſipati: caſtella munita, improuiſo aduentu, capta, & incenſa. ita uictoria iuſta imperator appellatus apud Iſſum. Deinde ſequitur de opugnatione Pindenſi. **RISVM** } laetitiam, ob rem a te proſpere geſtam. **ALIQVI** } pro, Aliquis: antiquae: ut ep. 18. lib. XII. Quo iſte, neſcio qui, Caecilius Baſſus erumperet. **PUBLICANORVM** } eius ſocietatis, quae Aſiana uectigalia redemerat. plures enim erant publicanorum ſocietates. ep. 9. lib. XIII. **NISI** haec uis tibi ſcribi, } lepida, & urbana inductio rerum, quae ſcriptione parum dignae uideantur. **CORNIFICIVS** *adoleſcens Oreſtillae filiam* } hic eſt fortalle eius filius, quem Ciceronis collegam in augurata fuiſſe, inſcriptio epistolarum ad eum lib. XII. ſignificat. Oreſtilla Catilinae uxor fuerat. Sigonij liber, Cornificius adoleſcentiorum ille ſibi filiam. ego ex hac uarietate, neſcio quam uere, certe non longe ab antiquis ueſtigijs, hoc elicio: Cornificius adoleſcentiorum Sullae filiam ſibi deſpondit. altera enim Sullae maior filia, Fauſta, Miloni nupſerat: quod ignorat nemo. ita de Cornificio intelligendum erit, ad quem ſunt epistolae lib. XII. **PAULLA** } raro quidem cognominibus mulieres utebantur: ſed, numquam, qui putarunt, plane falluntur. id quod, ut Plutarchi teſtimonium omittam, uel hic locus oſtendit. Sullae uero filiam, quam Miloni nupſiſſe proxime diximus, quis neſcit Corneliam fuiſſe, cum eadem tamen Fauſta uocaretur? quid Oreſtilla, a Coelio, & Salluſtius, quid Laterenſis a Valerio Max. lib. IX. cap. 2. nominata, non aperte cognomen eſt? nam a nominibus omnes appellatas, ut Valeria, Terentia, Tullia, ſatis inter omnes conſtat. Haec uero Paulla eadem eſt, quae Polla uocatur ep. 8. lib. XI. **VALERIA**, } cum ſit foror Triarij, Valeriae gentis eſſe eam oportuit. **TRIARIJ**, } hic eſt P. Valerius Triarij, qui Scaurum accuſauerat Cicerone defendente, eius Triarij filius, qui legatus L. Luculli bello Mithridatico male rem geſſerat. Sed hic eloquentia ualuit, & in Bruto praeclare laudatur his uerbis: Me quidem admodum delectabat etiam Triarij in illa aetate plena litteratae ſenectutis oratio. quanta ſeueritas in uultu, quantum pondus in uerbis, quam nihil non conſideratum exibat ex ore. Libro etiam de Finibus I. teſtimonium ei doctrinae tribuitur. Perijt ciuilibus armis. quod in eodem Bruto legitur. **D. Bruto**. } qui cum M. Bruto, & C. Caſſio Caefarem occidit. haec eſt illa Polla, quae nominatur ep. 8. lib. XI. ſic Olla pro Aulla. **NONDVM** *retulerat*. } nondum retulerat, ad quos referendum erat, de nouis nuptijs. nam de diuortio retuliſſet, ante quam fieret. **MINIME. VELLE**. } in amici igitur domo. **IMPERATOREM** } quem de adulterijs percunctari cum non deceat; mihi tamen, inquit, Coelius per iocum, hoc non diſplicet. Imperator apud Iſſum, parta de Amanienſibus uictoria, Cicero appellatus erat.

Argumentum ep. 8.

PRiuata primum narrat, de iudicijs: deinde ſubiungit publica, de S. C. de Pompeio, Caefare, Curione: poſtremo, iterum de priuatis agit, quae ad ipſum pertinent, ideſt de pantheris, de ſyngrapha Sittiana, de liberato Philone, & Diogene Graeco.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni.

8.

ET ſi de rep. quae tibi ſcribam, habeo: tamen nihil, quo magis gauifurum te putem, habeo, quam hoc. ſciro C. Sempronium Ruſum, Ruſum, mel, ac delicias tuas, calumniam maximo plauſu tuliſſe. quaeris, qua in cauſſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum, poſt ludos Romanos reum lege Ploria de ui fecit, hoc conſilio, quod uidebat, ſi extraordinarius nemo reus acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſſam eſſe dicendam. dubium porro illi non erat, quid futurum eſſet. nemini hoc deſerre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. itaque ſine ullo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. at ego, ſimul atque audiui, inuocatus ad ſubſellia rei accuro: ſurgo, neque uerbum de re facio: totum Sempronium uſque eo pergo, ut Veſtorium quoque interponam, &

illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, ſi quid iniurijs ſuis eſſet, quod Veſtorius teneat. Haec quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Seruilius, poſtquam, ut coeperat, omnibus in rebus turbat, nec, quod non uenderet cuiquam, reliquerat, maxima nobis traditus erat inuidia: neque Laterenſis praetor, poſtulate Pania, nobis patronis, quo ea pecunia perueniſſet, recipere noluit. quod Pilius, neceſſarius Artici noſtri, de reperundis eum poſtulauit; magna illico fama ſurrexit, & de damnatione ſeruenter loqui eſt coeptum. quo uento proijcitur Appius minor, ut indicet, pecuniam ex bonis patris perueniſſe ad Seruilium, praenaricationisq. cauſſa dicere deſiſſet. H. S. LXXXI. admiraris amentiam. quid, ſi actiones

actiones stultissimas: quid, si nefarias patris confessiones audisses? mittit in consilium eosdem illos, qui litis aestimantur, indices. cum aequo numero sententiae fuissent, Latereus, leges ignorans, pronunciauit quid singuli ordines iudicassent: & ad extremum, ut solent, Non redigam. postquam discessit, & pro absoluto Seruilius haberi coeptus; legisq. unum & centesimum caput legit, in quo ita erat: QVOD eorum iudicium maior pars iudicavit, id ius, ratumq. est in tabulis absolutum non retulit, ordinem iudicia perscripsit. postulante rursum Appio, cum L. Lollio transiisset, & se relaturum dixit. sic nunc neque absolutus, neque damnatus Seruilius, de repetundis, saucius, Pilio tradetur. nam, de diminutione, Appius, cum calumniam iurasset. contendere ausus non est, Pilioq. cessit; & ipse de pecunijs repetundis a Seruilijs est postulat; & praeterea de uiuens a quodam suo emissario est factus. recte hoc par habet. Quod ad tempus pertinet, omnino multis diebus, expectatione Galliarum, actum nihil est. aliquando tamen, ne saepe relata, & grauius actus, & plane perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut eum decedere post Kal. Mart. placeret, s. C. quod tibi misi, factum est; auctoritatesq. perscriptae. s. C. auctoritas. Pridie Kal. Oct. in aede Apollinis, scribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Merellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Luceius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Ateius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina.

Quod M. Marcellus cos. V. F. de prouincijs consularibus D. E. R. I. C. uti L. Paullus, C. Marcellus cos. cum magistratum inissent, a. d. x. Kal. Mart. quae in suo magistratu futurae essent, de consularibus prouincijs ad senatum referrent, neue quid prius ex Kal. Mart. neue quid coniunctim de ea re referretur a consularibus: utiq. eius rei causa per dies comitiales senatum haberent, s. Q. C. faceret: & cum de ea re ad senatum referretur a consularibus, qui eorum in C. C. iudicibus essent, sex abducere liceret: si quid de ea re ad populum, plebem uel lato opus esset, ut Ser. Sulpicius, M. Marcellus cos. praet. trib. pl. quibus eorum uideretur, ad populum, plebem ue ferrent: quod ij non tulissent, uti quicumque deinceps essent, ad populum, plebem ue ferrent.

L. V. Pridie Kal. Oct. in aede Apollinis, scribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Merellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Ateius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus cos. V. F. de prouincijs: D. E. R. I. C. senatum existimare, neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram asserere oportere, quo minus de rep. quam primum ad senatum referri, s. Q. C. fieri possit: qui impederit,

eum senatum existimare contra temp. fecisse: si quis huic s. C. intercesserit; senatui placere, auctoritatem perscribi, & de ea re ad senatum, populumq. referri. Huic s. C. intercessit C. Coelius, L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa. Item senatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Caesaris sunt, qui eorum stipendia emerita, causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, causaeq. cognoscantur. si quis huic s. C. intercesserit; senatui placere, auctoritatem perscribi, & de ea re ad hunc ordinem referri. Huic s. C. intercessit C. Coelius, C. Pansa trib. pl. Itemq. senatui placere, in Ciliciam prouinciam, inq. I I X reliquas prouincias, quas praetorij propraetores obtinerent, eos, qui praetores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex s. C. cum imperio in prouincias propraetores mitti placere: si ex eo numero, quos s. C. in prouincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas prouincias proficiscerentur; tum, uti quodque collegium primum praetorium fuisset, neque in prouincias profecti essent, ita sorte in prouincias proficiscerentur: si ad numerum ij non essent; tunc deinceps proximi cuiusque collegij, qui praetores fuissent, neque in prouincias profecti essent, in sortem conyicerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret: si quis huic s. C. intercessisset, auctoritas perscriberetur. Huic s. C. intercessit C. Coelius, C. Pansa trib. pl. Illa praeterea Cn. Pompeij sunt animaduersa, quae maxime confidentiam attulerunt hominibus; ut diceret, se ante Kal. Mart. non posse sine iniuria de prouincijs Caesaris statuere, post Kal. Mart. se non dubitaturum. Cum interrogaretur, se qui tum intercederent; dixit, hoc nihil interesse, utrum Caesar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, & consul esse, & exercitum habere uolet? at ille, quam clementer: Quid, si filius meus fuisset mihi impingere uolet? his uocibus, ut existimarent homines Pompeio cum Caesare esse negotium, effecit. itaque iam, ut uideo, alterutram ad condicionem descendere uult Caesar; ut aut maneat, neque hoc anno sui ratio habeatur; aut, si designari poterit, decedat. Curio se contra eum totum parat. quid assequi possit, nescio. illud uideo, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse. Me tractat liberaliter; & mihi suo munere negotium imposuit. nam, si mihi non dedisset eas, quae ad ludos ei aduectae erant Africanae; potuit supersedere. nunc, quando dare necesse est; uelim tibi curae sit, quod a te semper petij, ut aliquid istinc bestiarum habeamus: Sittianamq. syngrapham tibi commendo. libertum Philonem istuc misi, & Diogenem Graecum, quibus mandata, & litteras ad te dedi. eos tibi, & rem, de qua misi, uelim curae habeas. nam, quam uehementer ad me pertineat, in ijs, quas tibi illi reddent, litteris descripsi. Vale.

EXPLANATIO

RUFUM, Rufum, } iterat Rufi nomen, ut indicet magis, de quo loquatur: quasi hoc dicat, Rufum illum, qui tibi tam iucundus est. nec abest iocus. Hic Rufus, quod habuerit cum Vestorio controuersiam, ut infra quoque licet conijcere, uocatur Rufio Vestorianus ep. 14. ad Att. lib. xiv. nominatur etiam ep. 2. ad eundem, lib. 2. MEL, } sic appellamus ea, quibus mire delectamur. Plautus in Cure. Si absum, haud recusem, quin mihi male sit, mel meum. DELICIAS, TVAS, } sic locutus ep. 1. lib. vii. Deliciae tuae, noster Aesopus. CALVMNIAM tulisse: } ad accusandum descendisse. Infra: Cum

Cum calumniam iurasset. **MAXIMO**. **PLAVS** v? omnibus approbantibus: cum laetarentur, quod accusaret accusatorem suum. **TVDITSE**.? pro, Detulisse: accusasse de calumnia, praesertim accusatorem suum. unde sequitur: Nemini hoc deferre munusculum maluit, quam suo accusatori. **LEGE** *Plotia de ui*? causae de ui ante alias extra ordinem agebantur. quod etiam ex oratione pro Coelio, quem de ui accusatum Cicero defendit, satis liquet. fuisse autem de ui leges duae, una tribunicia Plotia, altera consularis Lutatia: de quibus in libro nostro de Legibus. **DVBIVM** *illi non erat*,? non erat ei dubium, quin condemnaretur. quod ut effugeret, de accusando accusatore suo consilium cepit, eoque crimine, quo causam ab eo extra ordinem dicendam uidebat. sperabat enim, eo damnato, prorsus omni se periculo, omnique molestia liberatum. **DEFERRE munusculum**? neminem accusare maluit, quam suum accusatorem. sic locutus ep. 13. **SYBSCRIPTORE**? erant, qui subscriberent accusantibus, opemque ferrent, ut reus omnino damnaretur. Cicero in Diuinat. in Verrem, pro Cluentio, ep. 1. lib. III. ad fratrem. **VSQVE** *eo*. **PERACO**,? ita cum oratione exagito, ita uexo, ut Vestorij quoque mentionem faciam. cum quo negotij quiddam Sempronio fuisse, cognoscitur ex ep. 2. lib. VII. ad Att. **FABVLAM**? non, fictam rem, quales fabulae sunt, sed quod, tamquam fabula, rideri possit. **TIBI pro beneficio dedit**,? collatum in te beneficium existimari uoluerit. **SI QUID iniurijs suis esset, quod Vestorij teneret**? cum sit huius loci mihi quidem perdifficilis intelligentia, a duobus ueteribus libris, uno Sigonij, altero meo, discedendum non putauit: ut sit, quo niti coniectura possit, si quis ingenio ueritatem uulgare uoluerit: quod si ex his uerbis aliquam omnino cogar elicere sententiam, interpretabor hoc modo: Tibi pro beneficio dedit, si quid esset iniurijs suis, id est, si quid esset suo damno, suaque iniuria, quod Vestorij teneret. quasi ademptum sibi aliquid, ac teneri a Vestorio diceret, quod aliqua eius iniuria fieret. nam ut, Iniuria, interdum aduerbij loco ponimus, ut, Iniuria facis hoc: sic uidetur pronomen addi posse, ut dicatur, Iniuria mea facis hoc: quemadmodum, Ingratijs, & Ingratijs tuis, Merito, & Merito meo ueteres dicebant. Paulo asperius hoc est, aliquis dicit, quis negat? uerum hanc asperitatem Coelius amauit: ut in eius uita iam ostendimus. Tres praeterea minime recentes libri pro, Si quid, habent, Si quod: duo, Quo Vestorij. Quod autem pro, Iniurijs suis, in quo mei quidem scripti libri omnes consentiunt, nonnulli reposuere. Iuris fuit: commenticium suspicor, & eo magis, quod idem, Iniurijs suis, esse in suo illo peruerere libro, editis antea, ut ipsi uocant, castigationibus indicauerant: nec tamen huius postea mutationis causam ostenderunt. **TURBARAT**,? Turbare, & Conturbare, decoctorum est: nec desunt apud Ciceronem exempla, ep. 7. lib. IV. ad Att. & in oratione pro Plancio. **QVOD non uenderet cuiquam**? Quisquam, tribus modis uidetur usurpari: cum dubitamus, ut, si quisquam ita sentit: cum negamus, ut, ne quisquam putet: cum interrogamus, ut, quisquam tam impudens reperietur? Coelius tamen hic neque dubitat, neque negat, neque interrogat, sed affirmat. & puto ueteres ita locutos, quorum scripta sine defectu Coelius imitatus est. confirmatur hoc exemplum altero Acmiliani Scipionis exemplo: cuius uerba, ex oratione contra legem iudiciariam Ti. Gracchi, a Macrobio recitata cum legerem, hoc animaduerti: Haec cum mihi narrabat quisquam, non poteram animum inducere, ea liberos suos nobiles homines docere. Liber Sigonij habet, Quo inquam, orta occasione mendi, quia priscis temporibus Quo inquam, pro Cuiquam, scribebatur. **NOBIS**? seipsum intelligit, Seruilij causam defendentem. **INUIDIA**? cum inuisus esset omnibus. Sigonij liber, Maxime qui nobis traditus erat inuidiae. minor igitur mutatio fieret, si legeretur hoc modo: Maximaque nobis traditus erat inuidia. et si uideo sententiam claudicare: sed in Coelio ferenda sunt omnia. **LATERENSIS**? Inuentiae gentis. **POSTVLANTES**? non accipio pro, accusante. nam accusator Seruilij in causa repetundarum Pilius fuit, non Pausanias. Postulante igitur est, petente, ut agere liceret contra eos, ad quos ea pecunia peruenisset: unus fortasse fuit de creditoribus Seruilij, aut etiam amicus, qui, excusata eius inopia, postularet a praetore, ut, ad quos credita Seruilio pecunia peruenisset, quaereretur: quando Seruilius ipse soluendo non esset. quod impetratum a praetore non est; non quod uisatum non esset; uerum, quia Seruilius ei odio erat. confirmat enim Coelius his uerbis, quod proxime dixerat, Maxima nobis traditus erat inuidia. Licuisse autem per leges in causa repetundarum agere aduersus eos, ad quos ea pecunia peruenisset, Cicero ne teste probabimus. Est, inquit in oratione pro Rabirio, haec causa, quo ea pecunia peruenit, quae quaedam appendicula causae iudicatae, atque damnatae, sunt lites aestimatae A. Gabinio nec praedes dediti, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, a populo recipi, lex aequa est. iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus sit, peruenit. si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quam in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sane etiam consuetudo huius generis iudiciorum noua. Sin hoc totidem uerbis translaturum caput est, quot fuit non modo in Cornelio, sed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in reip. inducimus? erat enim haec consuetudo nota uobis quidem omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse notissima. accusaui de pecunijs repetundis: iudex sedi: praetor quaesitui: defendi plurimos: nulla pars, quae aliquam facultatem dicendi asserere possit, non mea sunt: ita contendo, neminem umquam, quo ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in aestimandis litibus appellatus non esset. Venit etiam in mentem, Postulante, de accusatore Pausania dictum esse: quia sequitur, Nobis patronis: quod si ita est, bis de repetundis postulatam Seruiliam dicemus, primum a Pausania, & damnatum; licet hic de exitu iudicij mentio nulla fiat; sed ex his uerbis intelligitur, Quo ea pecunia peruenisset: quae actio damnationem profecto consequitur: deinde a Pilio: quod iudicium nondum esse factum, manifeste infra demonstrant ea uerba, De repetundis, Pilius, Pilio tradetur. sed aduersatur

ea ratio, quod si accusatus esset antea de repetundis, abiisset in exilium, nec alterum de eodem crimine
 iudicium expectasset. **ATTICI. NOSTRI,** cuius uxor Pilia fuit, saepe in epistolis ad eum nomi-
 nata. **FERVENTER,** ualde non frigide: ut ep. 9. Feruentissime concepitur. **LOCVI** pas-
 sionem tribuit uerbo, actionem potius requirenti. Sed antiquum fuit, idest Coelianum. **QVO. VEN-**
TO p. o. s. i. t. u. r. qua fama ualde commotus est Appius, usque eo, ut eundem Seruilium de praeari-
 catione accusarit. **APPIVS. MINOR,** duos fratres Claudiae gentis nominat Pedianus in argu-
 mento orationis pro Milone, filios C. Clodij, qui P. Clodij frater fuerat. utriusque praenomen Appio fuit;
 sed, ut inter noscerentur, Appius maior, & Appius minor, aetatis ratione habita, uocabantur, ut femi-
 nae, ante quam nubere, cum duae sorores essent, maior, & minor appellabantur, itaque duas Octauias,
 maiorem, & minorem, Suetonius nominat in Augusto. Pediani uerba sunt haec: Postularunt apud Pom-
 peium, familiam Milonis exhibendam, duo adolescentuli, qui Appij Claudij ambo appellabantur, qui
 erant C. Claudij filij, qui frater fuerat Clodij, de quibus infra quoque idem Pedianus mentionem facit.
 Quero igitur, cum duo fuerint Appij fratres, maior, & minor, C. Clodij filij, primum, cur neuter eorum
 patris praenomine sit usus; deinde, cur uterque Appius eodem praenomine. Verisimile est, adoptatos esse
 ab eorum patre Ap. Claudio, qui Ciliciam rexerat ante Ciceronem, & ab eo praenomen accepisse; quod
 fieri solitum est; deinde, ut distinguerentur, maiorem, & minorem esse nominatos. Accedit ad hanc ra-
 tionem altera, ut ego arbitror, aliquanto firmiter, quod in hac epistola uicere patrem eorum Coelius osten-
 dit: infert enim, Quid, si nefarius patris confessiones audisses? at eorum patrem naturalem, C. Clodum
 iam decessisse, Pedianus uidetur significare, cum dicat, Qui erant C. Clodij filij, qui frater fuerat Clodij,
 ex quo sequitur, ut de patre adoptiuo sit intelligendum. qui cum & ipse Ap. Claudius uocetur, qui cum
 putemus esse, praeter Appium illum, qui consul cum L. Domitio fuit. & post consulatum Ciliciam admi-
 nistravit? Nec mirum uideatur, eodem praenomine duos fratres esse uos. nam hoc usitatum in gente
 Claudia, ex historia cognouimus. Appius enim Claudius, cognomento Caudex, qui consulatum gessit
 anno v. c. c. d. x. c. i. x. frater fuit Appij Claudij Caeci, teste Gellio lib. x. v. i. i. uideo etiam apud Liuum
 lib. x. x. i. i. duos Labeones fratres eodem praenomine appellari. **Ex bonis patris** a patre suo
 datam Seruilio, eius accusatori, ut praearicaretur. **DICERET** aut hoc abundat, cum, Indicet,
 dixerit: aut mendosum uidetur: cum, Dicat, ad uerbum, Indicet, rectius accommodetur. **DE POSI-**
TVM ab Appio patre, quod Seruilio daretur, si praearicatus esset; in quo spem locabat absolutionis
 suae. Sigonij liber, Polium, H. S. LXXXI. prorsus hoc deprauatum suspicor. nam neque satis magna
 conficitur pecunia ad emendam praearicationem: & perfectum potius numerum in ueterum libris nomi-
 natum animaduerti. ac potest ex ignoratione antiquarum notarum fluxisse mendum, & factum esse
 LXXXI. ex eo, quod fortasse fuit, CCCICCCC, quae sestertiorum erunt centum millia, idest pecuniae
 nostratis tria millia scutorum. quamquam haec quidem corrupto accusatori merces pro rei magnitudine sa-
 tis ampla mihi uidetur. **AMENIAM,** qui flagitium aperiat patris sui, a quo reo indicet datam Seruilio pecu-
 niam, ut praearicaretur. **ACTIONES** in persequenda accusatione. quid enim stultius, quam in consilium
 mittere eosdem illos iudices, qui lites aestimant? **NEFARIAS** nefas enim, pecunia salutem emere, accu-
 satore corrupto. **MITTIT in consilium** post audita cognitamque causam, ut sententias de Seruilio ferret:
 cum eos rejicere deberet, ut suspectos. Mittere iudices in consilium accusator, ut hic & pro Cluentio:
 Cur eum cum in consilium iretur, Cluentius, & Canutius abesse patiebantur? cum in consilium mittebant,
 Stalenum iudicem, cui pecuniam dederat, non requirebant? Et apud Valerium Max. lib. vi. cap. 2. Cn. Piso,
 Manlij accusator, interroganti Pompeio, cur se quoque non accusaret, Da, inquit, uades reip. te, si postula-
 tus fueris, civile bellum non excitaturum: iam de tuo prius, quam de Manlij capite in consilium iudices
 mittam. Praetoris quoque mittentis in consilium iudices, exemplum habemus in Alconio. Cato praetor
 inquit, in consilium de calumnia accusatorum misit. **Qui lites aestimant,** qui de repetundis iudica-
 uerant, in causis enim repetundarum lites aestimabantur: ut, quantum a reo damnato esset exigendum,
 cognosceretur. Hinc licet intelligere, accusatum Appium patrem a Seruilio de repetundis, eoque praeari-
 cante absolutum. nec dubito, quin repetundarum crimen ob Sardiniam auare administratam obiectum
 Appio sit: nam eam praetor rexerat: quod apud Plutarchum in Caesare legimus. Iudices autem, qui cum
 absoluisent, numquam omnino accusatum ab Appio minore Seruilium damnassent: ne, si praearica-
 tionem crederent, suum de Appij absolutione iudicium damnare uiderentur: quem absolutum propter in-
 nocentiam uideri uolebant. non quod Seruilium praearicator causam prodidisset. Stulte igitur Appius
 minor eos iudices in consilium misit, ut sententias de Seruilio ferrent. Hic ne quis miretur, quod cum
 dixerit postulatam a Pilio Seruilium de repetundis, iudicium factum de praearicatione prius, quam de
 repetundis demonstrat. nam praearicationis causa tamquam appendix est rei iudicatae: itaque extra
 ordinem statim agitur. Quae autem de repetundis, idem de corruptis iudicijs iudicabant: & ad crimen cor-
 rupti iudicij praearicatio pertinuit: itaque mirum non est, qui iudices in Appij causa repetundarum fue-
 rant, eosdem in Seruilij praearicationis causa sedisse. Pro Cluentio: An, ut praearicaretur? iam id quo
 que ad corrumpendum iudicium pertinet. Et in eadem infra: Fiduciaris quid fecisse dicebatur? acce-
 pisse a Cluentio H. S. CCCC. cuius erat ordinis? senatorij. qua lege in eo genere a senatore ratio repeti
 solet? de pecunijs repetundis. Quod autem, Lites, pro Lites, scriptum sit; antiquae consuetudinis est. Pri-
 scianus lib. vii. Lites, & Lites: Cicero in frumentaria: Sedasti etiam lites illorum. **Aequo numero** aequo
 quo sententiarum numero reus absolubatur. habendam scilicet humanitatis rationem ueteres illi legum la-
 tores censuerunt; ut, in re aequa, ad misericordiam inclinatio fieret. testem habeo Ciceronem in oratione
 pro

pro Cluentio. In consilium, inquit, ituri erant iudices triginta, & duo. sententijs decem, & sex absolutio confici poterat. Confirmat in Mario Plutarchus: Παραλόγως απέφυγεν, ἴσων ἦδ' ἰσῶν γενομένων. Hoc Laterensis ignorans, cum absolutum Seruiliū, ob sententiarum paritatem pronunciare deberet, non pronunciauit absolutum, neque de sententiarum numero mentionem fecit, sed, cum tres ordines, senatus, equites, tribuni aerarij lege Aurelia iudicarent, ordinum iudicia exposuit; quibus absolutum Seruiliū, haec infra uerba demonstrant, Pro absoluto Seruiliū haberi coeptus, in quo geminus Laterensis error agnoscitur, primum, quod aequo sententiarum numero absolui reum ignorauit; deinde, quod in absoluendo, aut condemnando habendam ordinum rationem arbitratus est; ut, quem ordines duo absoluissent, aut damnassent, is absolutus, aut damnatus putaretur: cum non intelligeret accidere posse, ut, a duobus ordinibus absolutus reus, tamen damnaretur, ex uniuerso sententiarum numero, quarum maior pars uel salutem reo, uel poenam afferebat. exempli gratia, senatores reum absoluunt, item equites, sed utrique paucis sententijs tribuni aerarij omnes, aut plerique condemnant. quis non uidet absolui reum, si ordinum potius, quam sententiarum, ratio ducatur? contra tamen accidit: nam sententiae numerabantur, separatim quidem primo cuiusque ordinis, sed ut mox summa fieret ex omnibus: quarum maiorem numerum uel absolutio rei, uel calamitas consequebatur. quod ne putetur a coniectura ductum, quae saepe, tamquam in lubrico posita, ad falsa prolabitur: praeclearum contra ordines (ut ita loquar) pro sententijs habemus exemplum in utilissimo Pediani commentario: in quo damnatus a duobus ordinibus L. Saufeius, ex numero tamen sententiarum impunitatem assequitur. uerba recitemus. Defenderunt Saufeium M. Cicero, M. Coelius; obtuleruntque, ut una sententia absolueretur. condemnauerunt senatores decem, absoluerunt octo: condemnauerunt equites nouē, absoluerunt octo: sed ex tribunis aerijs decem absoluerunt, sex condemnauerunt. Alterum succurrit exemplum in ep. 5. lib. 2. ad fratrem. nam de Sex. Clodio absoluto significans, Tres, ait, ei sententiae taeterrimae in consilio defuerunt. Subiungit autem: Senatorum urna copiose absoluit: equitum adaequauit: tribunum aerijs condemnarunt. Ex quo patet, si ordines considerentur, dubium esse iudicij exitum; cum unus absoluat, alter condemnet, tertius aequo sententiarum numero nihil decernat. numeratis autem senatorum, ac tribunorum sententijs, (nam equitum pares fuere) uicit tribus sententijs ea pars, quae absoluebat: qui senatores fuere: dixit enim, Senatorum urna copiose absoluit. Quid? ipse Coelius non idem ostendit uerbis ex legis capite uno, & centesimo recitatis? Quod eorum iudicium maior pars iudicari, id ius, ratumq. esto. **UT SOLENT,** ut solent praetores, postea quam, quid iudices senserint, pronunciarunt. **NON redigam.** antiqui moris ignoratione sententia nobis obscuratur. absolutionem quidem significari, sequentibus uerbis intelligo. **PRO absoluto?** cum eum ab ordinibus absolutum praetor pronunciauisset. **LEGIS?** de iudicij. **IN tabulas?** in quas reorum omnium absolutiones, damnationesq. referebantur. **ABSOLVTVM non retulit,** primum eorum ordinum iudicij Laterensis absoluendum Seruiliū putauerat: mox inscitiam suam deprehendit, lecto legis capite c. 1, in quo, numerandas iudicij sententias, plane cognoscebatur, omissa ordinum mentione, sed hic etiam lapsus est, opinatus ideo non absolutum Seruiliū, quia iudicij pars maior pro eo non iudicasset: cum par sententiarum numerus ad absoluendum sufficeret. **ORDINVM iudicia perscripsit,** haerebat Laterensis. pronunciauerat iam, ab ordinibus absolutum Seruiliū: ex quo referre in tabulas absolutum oportuit. rursus, cum eum a maiore iudicij parte non esse absolutum uideret, putauit se contra legem facere, si absolutum scriberet: itaque, ne uel contra suam pronunciationem, uel contra legem committeret, (cum ex pronunciatione absoluendus, ex lege damnandus ei uideretur) neque absolutum, neque damnatum in tabulas retulit: scripsit, quid singuli ordines iudicasset. **POSTVLANTE?** de repetundis. nam eodem crimine postulare non licebat. **TRANSEGIT,** uel amicus Laterensis fuit Lollius, cum quo de absoluendo Seruilio consilium cepit, uel ipse Seruiliij patronus. **RELATVRVM?** in tabulas absolutum. **DE REPETVNDIS, saucius,** saucius, & laesus iudicio praeuaricationis, (siquidem neque absolutus, neque damnatus est) de repetundis accusandus Pilio tradetur. **NAM, de diuinatione,** causam exponit, cur, cum ab Appio, & Pilio postulatam Seruiliū dixisset, unum postea Piliū nominarit. Quod ad diuinationem, inquit, attinet, Appius contendere cum Pilio non est ausus, uter accusare Seruiliū deberet. Diuination dicebatur oratio, in qua de accusatore diligendo disputabatur; uel quod non de facto, sed de futuro coniectura quaereretur; uel quod iniurati iudices in ea causis sederent, &, quod uellent, praesentire de utroque possent; uel quod res ageretur sine testibus, & sine tabulis, &, his remotis, argumenta sola sequerentur iudices, &, quasi diuinarent. sic enim putauit Asconius, cum Ciceronis Diuinationem in Verrem explanaret. uidentus & Gellius lib. 2. cap. 4. **CVM calumniam iurasset,** Iurare calumniam, est, iureiurando profiteri se accusatorem, in causa tamen haud quaquam iusta. Liuius lib. xxxiii. Romanos in Hannibalem, & ipsos causam odij quaerentes, instigabant. itaque, diu repugnante Scipione Africano, quia parum ex dignitate sua ducebat, subscribere odij, accusationibusq. Hannibalis, & factionibus Carthaginiensium inserere publicam auctoritatem; nec satis habere, bello uicisse Hannibalem, nisi uelut accusatores calumniam in eum iurarent, ac nomen deferrent: tandem peruicerunt, ut legati Carthaginem mitterentur, qui apud senatum eorum arguerent, Hannibalem cum Antiocho rege consilia belli faciendi iurare. Pedianus in commentario Cornelianae: Huc illud pertinet, cum iurasse dixit, semel priuatum, & iterum legatum, scilicet cum in Curionem calumniam iurauit. Supra quoque in hac ipsa epistola, Calumniam maximo plausu tulisse, pro, ad accusandum descendisse. **SERVI- LII?** propinquus M. Seruiliij. **EMISSARIO est factus.** in antiquo libro Mediceae bibliothecae, & in duobus praeterea, Petri Bembi, & Vbalдини Bandinelli, legitur, Emissa rustetio factus. fortasse corrigendum,

rigendum, Emiffario, S. Tertio factus: ut existimat amiciffimus meus. Tertios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuisse, in qua gente erat Appius, ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone illum locum explanat: Haec infidiata Pompeio est. quamquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Damionem Tertiae gentis fuisse ostenditur in lib. IV. ad Att. ep. 3. itaque hic Coelius, de Appio loquens, Accusatus, inquit, est a quodam suo emiffario Sex. Tertio. nam cum, Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S. ita patebit & uera lectio, & sententia. quo quidem eo magis inclino, quod etiam in libro peruestere Caroli Sigonij scriptum uideo, Omiffa rustetio: ut in hac uarietate augeatur mendi suspicio, & ad ueritatem indagandam quasi latior uia paetfiat. **RECTE hoc par habet.** } praecclare componuntur hi duo: cum emiffarius eum ipsum reum faciat, a quo in alios emitti solitus erat. Par gladiatorum, dixit Cicero de optimo genere oratorum: quam uocauit compositionem ep. 8. lib. 2. **E. V. M. Caesarem. POST. KAL. MART.** } pugnare uidetur hic Coelij locus cum Ciceronis loco ep. 3. lib. IIX. ad Att. in quo, Pompeium M. Marcello consuli, finienti prouincias Gallias Kal. Mart. restitisse, diserte scriptum est. Nec tamen aut Coelium, aut Ciceronem mentiri, credibile est. de Pompeij potius leuitate, & inconstantia cogimur suspicari, qui, cum restitisset Marcello consuli, contra Caesarem agenti, postea cum eodem Marcello consenserit de successore Caesari mittendo. epistola quidem huius libri decima, hoc sensisse ostenditur, ne S. C. ullum fieret: quod erat, ne Caesari succederetur, contra Marcelli consulis relationem. **AUCTORITATES Q. per scriptae.** } auctoritates dicebantur senatus consulti, nomina senatorum, qui scribendo affuissent: quod auctoritatem, & quasi pondus adderent senatus consulto. Praescriptae autem, non Per scriptae, mihi placere, ostendi iam ep. 2. lib. V. in eo loco, Illud senatus consultum ea praescriptione est. **AUCTORITAS.** } sic liber Sigonij, & alij: mihi potius arrideret, Auctoritates: cum & Coelius proxime dixerit, Auctoritatesq; praescriptae; & Cicero lib. III. de Oratore, Eundem, id quod in auctoritatibus praescriptis exstat, scribendo affuisse. **IN. AEDIB. Apollini.** } senatus habebatur uel in sacris aedibus, uel in templis non sanctis, ut in curia Hostilia. templorum enim alia sancta, alia non sancta, ut ait Varro lib. 6. de lingua Lat. **SCRIBENDO affuerunt,** } imminutum est: & subaudiendum, senatus consulto. sic enim tunc loquebantur. exempla uide, ep. 6. lib. XV. ep. 1. lib. VII. ad Att. de Oratore lib. III. Integrum autem posuit, senatus consulto scribendo Lamiam affuisse, ep. 29. lib. XII. Ponor ad scribendum, pro, Ponor affuisse scribendo, dixit ep. 15. lib. IX. Lampridius in Heliogabalo: Mater eius cum uenisset uocata ad consulum subscellia, scribendo affuit: id est, S. C. conficiendi testis. **L. DOMITIUS. C. N. F.** } scitu dignum est, quod in Nerone scripsit Suetonius. Perseuerauerunt, inquit, omnes in eodem cognomine. ac ne praenomina quidem ulla, praeter quam Cnaei, & Lucij, usurparunt, eaq; ipsa insigni uarietate, modo continuantes unumquodque per trinas personas, modo alternantes per singulas. nam primum, secundumq; ac tertium Ahenobarborum Lucios, rursus sequentes tres ex ordine Cnaeos accepimus: reliquos non nisi uicissim, tum Lucios, tum Cnaeos. Hic autem, qui scribendo affuit, consul fuerat cum Appio Claudio, Caesaris inimiciffimus, quem praetor abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia legefq; gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus uocauit: mox consul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: successorq; ei per factionem nominatus, principio ciuilius belli ad Corfinium captus est. unde dimissus, Mafsilienfes, obsidione laborantes, cum aduentu suo confirmasset, repente destituit: acieq; demum Pharfalica occubuit: uir neque satis constans, & ingenio truci, quippe qui, consultante Cn. Pompeio de medijs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. De hoc, ut oratore, Cicero sic in Bruto: L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Cnaeus autem pater eius, hic nominatus, is est, qui in tribunatu pontificibus offensior, quod alium, quam se, in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum a collegijs ad populum transtulit: ac in consulatu, Allobrogibus, Aruernisq; superatis, Elephanto per prouinciam uectus est, turba militum quasi inter sollemnia triumpho prosequente. in hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirandum, quod aeneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Haec Suetonius. Addit Pedianus, ab eo tribuno pl. quod in augurum collegium a M. Scauro, principe ciuitatis, cooptatus non esset, diem ei dictam ad populum, & multam irrogatam, quod eius opera sacra multa populi Romani deminuta esse diceret. Notatur ut perfidius a Valerio Max. lib. IX. cap. 6. quod Bituitum, regem Aruernorum, per colloquij simulationem acerritum, hospitioq; exceptum, uinxisset, ac Romam naue deportandum curasset. quod an uere scriptum sit a Valerio, potest ambigi: cum Liuius libro LXI. Q. Fabium, Domitij successorem, aduersus Bituitum feliciter pugnasse tradiderit. Idemq; Orosius lib. V. cap. XIV. scriptum reliquit. **AHENOBARBUS,** } ut distinguatur a Caluinis. nam, ut idem Suetonius in eodem loco, ex gente Domitia duae familiae claruerunt, Caluinorum, & Ahenobarborum. Ahenobarbi auctorem originis, itemq; cognominis habent L. Domitium; cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini, augustiore forma, ex occurfu imperasse traduntur, nunciare senatus, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat; atque in fidem maieftatis adeo permulsi male, ut e nigro rutilum, acriq; assimilem capillum redderent. quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Confirmatur idem a Plutarcho, in Paulli uita, de huius origine cognominis. Quod autem, Ahenobarbus, non, Aenobarbus, maluerim scribere, si quis lapides Capitolinos inspexerit, non mirabitur. Deductum uidetur, non ab, aeneus, aenea, aeneum, sed ab, ahenus, ahena, ahenum. quod Gellius, adspiratione inter duas uocales interiecta, scribere ueteres consueuisse demonstrat lib. 2. cap. 3. **Q. CAECILIUS** } hic est Scipio ille, Magni Pompeij sacer, cuiusdemq; in tertio consulatu collega, qui, afflicta Pharfalico proelio partes Pompeianas, in Africa rur-

fus, ope Iubae regis excitauit, ut utiq. a Caesare, ne uictoris in potestatem ueniret, ipse sibi mortem con-
 seuit. Transijt autem a Cornelijs in Caecilios, assumpto patris adoptiui cognomine Pio, quod eum Q. Me-
 tellus Pius, Numidici filius, pontifex Max. adoptauerat. id quod in Dionis historia legimus lib. XL Hunc
 Cicero Nasicam uocat ep. 1. lib. 2. ad Att. quod eius patris, maiorumq. cognomen fuerat. Dio eodem li-
 bro. Idem tamen uetere praenomine, quod a naturali patre acceperat, Publius appellatur interdum, ut a
 Cicerone in oratione pro domo. & in epitome Litiiana, & apud Eutropium. Pater autem eius, ut eodem
 loco Dio scripsit, fuerat Scipio Nafica, auus item Nafica, quem nominat Cicero in Bruto. VILLIUS
 antiqua familia, primis fere temporibus a Liuiio nominata. Annales dicti, ab eo, qui legem tulit, quo an-
 no magistratus caperelicret. Villium Annalem Cicero etiam memorat in oratione pro Fundanio apud
 Priscianum lib. 6. Antea in omnibus impressis, Iulius. primi nos reposuimus, Villius. POM. 3. tri-
 bus Pomptina fuit. nam ex xxxv tribubus, aliquam, ut inquit Pedianus, necesse erat, cuiuscumque
 esset ordinis, cuius Romanus obtineret. is autem ostendebatur a praenomine suo, a nomine, (nomine au-
 tem familia significatur) a patris praenomine, a tribu, a cognomine, ut Philippica IX. Ser. Sulpicius Q. F.
 Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatiui casus: ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidi-
 bus autem antiquis fere semper, in libris aliquando prioribus tantummodo litteris significari tribus animad-
 uertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pom. sciendum est, Pomptinam intelligi: ubi Pop. Popilliam:
 ubi Pup. Pupiniam: ubi An. Aniensem: quod cum antea non esset exploratum, alij pro An. Capito, dua-
 bus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus autem Rutilius in suis anotationibus credidit,
 antiquas notas fuisse, quae significarent, Ateij nepos. in quo quam deceptus sit, non attinet dicere. si enim
 ab auo ostendendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed a praenomine ostendebatur. sed in cidit in erro-
 rem, quia tribum Aniensem non agnouit, quae duabus modo litteris, ut iam dixi, scripta fuerat. quae me-
 ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, uno tantum uerbo antea legebatur, duobus in nostro libro scriberem,
 Pup. Hirrus, id est Pupinia Hirrus. tribus enim ante cognomen ponebatur, ut & hic, & alibi licet uidere.
 Quoniam autem hanc tribuum cognitionem non ita facilem esse perspiciamus, (nam & Volaterranus, &
 Alexander, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos non necesse est commemorare, parum uidentur in suis
 libris earum numerum, & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si,
 quae in hanc rationem dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. quae cum olim scri-
 pserim adolefcens, cum haec noua uidebantur; nunc eadem, correctione quadam, breuissime colligam.

Fuerunt igitur Romanae tribus omnino xxxv. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquos,
 qui de ijs locuti sunt, apposimus, ut inde facilius earum, ac certius unicuique cognitio sit.

- AEM.** uel, **AEMI.** Aemilia. Cicero ad Att. lib. 11. Liuius lib. xxxix. antiquae urbis inscriptiones 75:
ANI. Anienfis. Cicero pro Plancio, Liuius lib. x. antiquae urbis inscr. 160: 175: & in lib. Petri Appiani
 de inscriptionibus antiquis totius orbis, 93.
ARN. uel, **ARNIEN.** Arniensis. Cicero in agraria 11. in Rullum, Liu. lib. vi. & lib. xxix. ubi corrupte
 legi putamus Narniensis. nam lapis antiquus, quem Vulfinijs in templi parietibus uidimus, expressam
 Arniensis mentionem continet.
CLA. Claudia. Liuius lib. 11. Virg. lib. vii. Dionysius Halic. lib. v. antiquae urb. inf. 75: 84. 114. liber
 Appiani 479.
CLV. uel, **CLVST.** Clustumina. Cicero pro Plancio, pro Balbo, antiquae urb. inscr.
COL. Collina. Varro lib. 1v. de ling. Lat. Plinius lib. xix. cap. 3. Festus. antiquae urb. inscr. 27. 99. 120.
 liber Appiani 110.
COR. Cornelia. Liuius lib. xxxix. antiquae urb. inscr. 29.
ESQ. uel, **EXQ.** Esquilina. Varro lib. 1v. de ling. Lat. Plinius lib. xix. cap. 3. Festus, antiquae urb. inscr.
 75: Est praeterea in aedibus uiri optimi, ualdeq. eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum anti-
 qui lapidis cum hac tribu.
FAB. Fabia. Horatius epist. vi. lib. 1. Suetonius in Augusto, antiquae urb. inscr. 61. 73. 74: 76. & Petri
 Appiani lib. 62. 66. 335. 343. 500.
FAL. Falerina. Liuius lib. ix. in libro Appiani 105. 120. & Neapoli antiquus lapis est ita inscriptus:
C. PISTORIO. C. F. FAL. FIRMO. AEDIL. II. VIR. CVRATORI. OPER. PVBLICOR. ITEM
 Iosephus ἐν τῇ τῆς ἰσραηλῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ γ, κεφαλῆ ἰθ.
GAL. Galeria. Liu. lib. xxvii. Plinius lib. vii. cap. 49. et si, pro Galeria, legitur Galerius. sed corrigendus
 locus est ex antiquo libro auunculi mei Francisci Asulani. & antiquae urb. inscr. 89. 142: 159: liber Ap-
 piani 14. 15. 16. 19. 21. 22.
HOR. uel, **HORAT.** Horatia. Scriptum in libris de hac tribu nihil est: in lapidibus tamen saepe nominatur.
 deductam satis constat a uetere familia patricia, ut alias non paucas.
LEM. Lemonia. Cicero pro Plancio, Phil. ix. Festus. antiquae urb. inf. 91: 151:
MAEC. Maecia. hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus: **C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO.**
C. HERBACIO. MAEC. ROMANO. in libris quinque nominatam obseruauimus, a Tullio lib. 1v.
 ad Att. ep. 14. a Liuiio lib. 11x. & xxix. a Valerio Max. lib. 2. cap. 1v. a Festo.
MEN. Mentina. Cicero lib. xiii. ep. fam. Iosephus ἐν τῇ τῆς ἰσραηλῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ γ, κεφαλῆ ἰθ.
 cum quibus lapides tres consentiunt: **C. VALERIO. C. F. MEN. DOLVITIO. MARCIANO.**
A. MVNIO. A. F. MEN. EVARISTO.
C. CATIO. C. F. MEN. BALBO. C. CATIVS. C. F. MEN. GALLVS. & hic epist. 9. lib. xiii.

- Puto tamen hanc tribum fuisse Meneniam potius, quam Mentinam, & corruptum esse Iosephi locum. deducetur enim ab antiqua familia patricia, ut aliae octo, Aemilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia. nam Publilia nomen accepit a plebeia gente.
- OVF. Ovfentina. Liius lib. ix. Festus. antiquae urbis inscr. 86. 133. in libro Appiani 27. 28. 30. 51. 63. 71. 79. 84. 85. 86. & in lib. Veronensium antiquitatum sic: Q. EVFEMVS. Q. F. OVF. LVCVLLIVS.
- PAL. uel, PALAT. Palatina. Cicero in Verrem. Pedianus 18: Varro lib. iv. de ling. Lat. Plinius lib. xix. c. 3. Liius lib. xx. Festus. antiquae urbis inscr. 29. 34. 39. 62. 116. 155. 176: liber Appiani 17. 22. 34. 64.
- PAP. uel, PAPIR. Papiria. Liius lib. iix. Festus. antiquae urbis inscr. 72. 135.
- POB. Poblilia, quae deinde Publilia scripta est. sicuti ex Poblus Publius factus est. reperitur in lapidibus & PVB. & PVBL. & PVBLIL. & POB. Liius lib. vii. antiquae urb. inscr. 10. liber Appiani 252. & in libro Veronensium antiquitatum saepe. Exempla Publiliae, per u scriptae, quinque habemus, duo in antiquae urb. inscr. 66. 81. tria in App. lib. 65. 105. 352. Puto hanc esse, quam Festus Popilliam nominat: de qua Valerius lib. ix. cap. 10. liber Appiani 297.
- POL. Pollia. Liius lib. xxix. Valerius Max. lib. ii. cap. 4. & lib. ix. cap. 10. antiquae urbis inscriptiones 110. 113. 147: liber Appiani 18.
- POM. uel, POMP. Pomptina. Cicero ad Atticum lib. iv. Liius lib. vii. Festus. antiquae urb. inscr. 114. 177. liber Appiani 141. 484.
- PVP. Pupinia. Cicero ad Q. fratrem lib. iiii. Liius lib. xxvi. Festus. duo antiquorum lapidum exempla existant. alterum Capuae, D. VIBIDI. D. F. PVP. NIGRI; alterum Patauij, CLAVSIO. C. F. PVP.
- QVI. uel, QUIR. Quirina. Cicero pro Quinctio. Asconius 61. Festus. antiquae urb. inscr. 15. 34. 44: 115. liber Appiani 14. 17. 18. 19. 103.
- ROM. Romilia. Cicero in Verrem, idemq. in agraria 1. Asconius 18: Varro lib. iv. de ling. Lat. Festus. Seruius in comment. iii. Aeneidos. antiquae urbis inscr. 165: in libro Veronensium antiquitatum 51. L. GALLIO. L. F. ROM. Est etiam Ferrariae semifractus lapis, in imis summi Templi parietibus infratus, in quo ita scriptum uidimus, - ITIO. T. F. ROM.
- SAB. Sabatina. Liius libro vi. Festus. Lapis antiquus Romae in aedibus eximij Cardinalis Carpenfis; CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVS AEO. MANCIPI. VIAE. APPIAE.
- SCA. uel SCAP. uel, SCAPT. Scaptia. Liius lib. iix. Suetonius in Augusto, Festus. Lapidis antiqui exemplum Romae exstat in regione Pantheonis: C. AVFELIVS. C. F. SCA. SEVERVS. & item aliud, C. GRANTANIUS. SCAPTIA. MACER.
- SER. uel, SERG. Sergia. Asconius 61. antiquae urb. inscr. 61. 63: 81: 165: est etiam in eodem libro 63: quattuor litteris SERG.
- STEL. Stellatina. Liius lib. vi. antiquae urb. inscr. 110. & duabus litteris. ST. 239.
- SVB. Suburana. Varro lib. iv. de ling. Lat. Cicero etiam in agraria 11. quo in loco uidetur corrupte legi, Ab Ocriculana: cum in quinque antiquis libris legatur, ab usura nam. unde mihi orta coniectura est, legi posse, a Suburana, mutatione fere nulla. Plinius lib. xix. cap. 3. Festus. antiquae urb. inscr. 117. & alibi.
- TER. Terentina. Cicero pro Plancio. Liius lib. x. antiquae urb. inscr. 140. 199. liber Appiani 105. 336.
- TRO. uel, TROMEN. Tromentina. Festus. Liius etiam lib. vi. scripsit, Tromentina, ut opinor, non, ut impressum est, Promentina. antiquae urb. inscr. 207: liber Appiani 16. 177. & in lapide, qui Caietae est, L. ATILIO. L. F. TROMEN.
- VEIEN. Veientina. pro Plancio.
- VEL. Velina. Cicero ad Att. lib. iv. & in Bruto. Horat. ep. vi. lib. i. Persius, antiq. urb. inscr. 162. liber Appiani 19.
- VET. Veturia, hoc lapide notata, C. CASSIVS. C. F. VET. & hoc, SEX. APVSIVS. SEX. F. VET. & hoc, SEX. CALPVRNIVS. SEX. F. VETVRIA.
- VOL. uel, VOLT. uel, VOLTIN. Voltinia. Cicero pro Plancio. antiq. urb. inscr. 155. & in antiquo lapide, qui est Venetijs in turri S. Vitalis, CN. NUMERIVS. CN. F. VOL. FRONTO. Est & quattuor litteris VOLT. in Appiani lib. 484. alibi VOLTIN. & integrum VOLTINIA.
- Ex hoc numero quattuor tantum urbanae fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburana, in quas, ut inquit Plinius, transferri ignominiae esset, dictae a partibus urbis, in quibus habitabant. reliquae omnes rusticae, laudatissimae, eorum, qui rura haberent: quae proprie ingenuorum erant; cum urbanae libertinorum essent: ut in Asconio, & in epitome Liiiana lib. xx. Asconium autem, ubi illud in Verrem explanat, v. & xxx. tribus, cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum; cum a Sabinis non tribus, sed curiae nomina acceperint ut inquit Liius lib. i. & Sex. Pompeius. C. LUCCEIVS} C. Lucius antea legebatur in omnibus uulgatis libris: quod etiam in antiquis uideo scriptum esse. uerum non indiligenter a nobis obseruata Romanorum nominum ratio mendum olim patefecit. non enim duo praenomina, Caius & Lucius, simul esse possunt: & omnino familiae nomen posteriore loco requiritur: nec uideo, quid commodius pro, Lucius, reponi possit, quam, Luceius. quod cum mihi placuisset multis abhinc annis; postea cum ab alijs probatam esse coniecturam nostram intellexerim, confirmor aliquanto magis in uetere sententia. HIRRVVS, & cognomen, HIRRUS, & praenomen, Caius, indicant eum esse, quem suum in aedilitate competitorem nominauit Coelius ep. 2. Et, ut aliud ex alio, suspicor, quem legimus Vicilem Hirrum apud Caesarem lib. i. de bel. ci. mutandum esse in, Luceium Hirrum. Hic in sequen-

tibus senatus consulti partibus, quibus intercessum est, non affuit scribendo, fortasse quod aliter sentiret, aut ne Caesarem offenderet; in quem fieri praecidium uideret: ideoque etiam intercessum est. **CYRIO**, tribunus pl. designatus: quo tempore fauere Pompeio contra Caesarem uidebatur: idque tum historiae narrant; tum etiam argumento est, quod affuit scribendo senatus consulto, pro optimatibus, id est pro Pompeio contra Caesarem factio. adesse enim scribendo soliti sunt, qui senatus consultum fieri uellent: quod ostendit ep. 6. lib. xv. **CAPITO**, cognomen est & gentis Ateiae, ut hic, & ep. 29. l. xlii. cognoscitur & Fonteiae, testimonio Plutarchi, & Horatii: quorum ille in Antonij uita Fonteium Capitonem, hic eundem sat. v. lib. 1. nominat. **M. MARCELLVS. CONSVL** nam Sulpicius collega aequior in Caesarem fuit, nec ei ante absolutum decem annorum spatium, Vatinia primum, deinde Trebonia lege datum, succedendum putauit: ne caussa belli ciuilibis oriretur. itaque, cum ad eum scriberet Cicero ep. 1. lib. iv. Cognoram, inquit, iam absens, te, haec mala multo ante prouidentem, defensorem pacis, & in consulari tuo, & post consulatum fuisse. Et ep. 2. eiusdem libri: Omnia utriusque consilia ad concordiam spectauerunt. Et ep. 3. Absens cognoscebam, quae esset tua in hoc pestifero bello cauendo, & praedicendo sententia: & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum, collectis omnibus bellis ciuilibus, ut & illa timerent, quae meminissent; & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tam cruces fuissent, quicumque postea temp. oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem, & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia, occidisse, cum tua prudentia salui esse potuissent. Legimus etiam in Suetonio, M. Marcello consuli Caesarem resistisse, partim per Ser. Sulpicium alterum consulem, partim per intercessores tribunos pl. **V. F.** utitatus loquendi modus in offendenda relatione. nam, V. F. quod est, uerba fecit, idem ualeat, quod, retulit, apud Frontinum de aquae ductibus. **DE prouincijs consularibus:** ut succederetur ijs, qui consulares prouincias obtinebant: quod generale uidebatur: sed prouincia Caesaris utraque Gallia maxime petebatur. duas autem quotannis prouincias ijs decerni, qui consules fuissent, lex Sempronia iubebat: qua de re fit mentio in orationibus pro domo, & de prouincijs, & ep. 7. lib. 1. Retulit igitur primum consul Marcellus de consularibus prouincijs, mox de omnibus uniuersae prior relatio ualuit: quia nemo intercessit: ex quo factum est senatus consultum: de uno dixit Coelius, Senatus consultum, quod tibi misi, factum est. posterior autem relatio, tres partes complexa, quas paullo post ostendemus, infirma fuit: quia singulis partibus tribuni pl. intercesserunt. ideo factum de ijs senatus consultum non est, (non enim hoc nomen ad ea senatus decreta pertinet, quibus interdicitur) sed senatus tantum auctoritas remansit: quae quid a senatus consulto differat, demonstratum est epist. 2. libri 1. **D. E. R. I. C.** de ea re ita censuerunt. Sic enim Probus interpretatur. eadem litterae in senatus consultis a Frontino recitatis in libello de aquae ductibus leguntur. & apud hunc nostrum oratione 119. in Antonium: Quod L. Opimius consul uerba fecit de rep. de ea re ita censuerunt. **L. PAVLLVS**, hic initio consulatus acerrime Caesaris causam oppugnauit: ut legitur ep. xi. postea silentium Caesari uendit, acceptis M. D. talentis. Plutarchus in Caesare. nota etiam ex alijs historia. Ad hunc epistolae Ciceronis habemus lib. xv. **C. MARCELLVS** patrualem fuisse M. Marcelli consulis, ait Suetonius: Dio. patruelis fuerit, an frater, ambigit. ad hunc etiam scripsit Cicero lib. xv. est autem is, qui Octauiam, Octauii, postea felicissimi Romanorum imperatoris, sororem, in matrimonio habuit, ex qua Marcellum suscepit, eum, quem primo adolescentiae flore extinctum, Virgilius celeberrimo carmine deplorauit. **INISENT**, imbant Kalendis Ian. quod institutum est anno urbis D. XCVII, cum inissent antea Kalendis Mart. **AD EX X. Kal. Mart.** sic est in tribus meis antiquis libris, & in uno Sigonij, & in Mediceo. suspicor tamen locum non carere mendo, & legendum fortasse, A. d. ex Kal. Mart. uel potius, Ex a. d. Kal. Mart. quod ualeat, Ex ante diem Kal. Mart. nam ueteres consueuissent dicere, Ex ante diem, non, Ante diem ex, animaduerti. exempla subiungam. ep. 17. lib. III. ad Att. Nuncij nobis tristes, nec uarij, uenerant ex ante diem non. Iun. Varro lib. 1. de re rust. Ex ante diem VII. id. Febr. ex ante diem VII. id. Mar. ex ante diem III. id. Sext. ex ante diem III. id. Non. Lilius lib. xlv. Supplicatio pro concione populi indicta est ex ante diem V. id. Oct. cum eo die in quinque dies. Accedit C. Iotiani lapidis testimonium.

M. AEMILIUS. M. ANTONIUS. IMP. CAESAR. III. VIR. R. P. C.
EX. A. D. V. K. DEC. AD. PR. K. IAN. SEX.

Vt alias omittam ueteres inscriptiones, quas in unum collegit Aldus filius. Quod autem, Ex a. d. Kal. Mart. malo legere, quam, Ex ad. x. Kal. Mart. infirmis in eo rationibus moueri non arbitror. Kalendas enim Martias omnino designari, non x. Kal. Mart. ex eo quod proxime supra dictum est, intelligitur: Perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut eum decedere post Kal. Mart. placeret. Maxime autem confirmat opinionem nostram id, quod sequitur paucis interiectis uerbis: Ne ue quid prius ex Kal. Mart. ne ue quid coniunctim referretur a consulibus. Idem dies, eadem res ep. 3. lib. 119. ad Att. ostenditur: M. Marcello consuli finienti prouincias Gallias Kal. Mart. resistit, quod attinet ad modum loquendi, Ante diem, ualeat Ad: non enim hoc loquendi genere mutatur is dies, qui deinde nominatur. itaque quod est ep. 22. lib. xli. Ad xlii. Kal. Ian, senatus frequens mihi est assensus: in Philip. 14. est, Memoria tenent, me ante diem xlii. Kal. Ian. principem reuocandae libertatis fuisse. Et ep. 5. lib. xvi. qui dies sequitur nonas Non. appellatur ante diem 119. id. Nou. quem 119. id. esse constat. Gellius quoque lib. xv. cap. 28. Cicero non dixit esse natum ante diem 111. non. Ian. is uero dies 111. non. Ian. uocatur ep. 5. lib. vli. ad Att. Saepe autem imperiti librarij, cum a. d. non intelligerent, scripserunt ad. quod mendum irrepit in libros, in lapides non potuit nec

nec multorum utemur testimonio: unum uidimus apud familiarem nostrum, uirum optimum, & eruditissimum, Fuluium Ursinum, ita inscriptum.

CN. CINNA. MAGNO
L. VALERIO. VOLESO. COS.
A. D. XIII. K. APRILIS
AD. MONUMENTVM. SOCIORVM
IN. CONVENTV. HABENDO. CVRATORE
C. PETRONIO. C. F. FAL. VARIA. ACTVM. EST
ET. ITA. DECREVERVNT. LOCVM. L. SEMPRONI
C. L. HILARI. ET. OLLAS. V. DARI. ADSIGNARI
C. PETRONIO. C. F. FAL. VARIAE. CVRATORI
OB. PIVM. OFFICIVM. INDVSTRIAM. ERGA. SOCIOS
EIVS. MONVMENTI. ET. SOCIVMQ. EVM. ADSCIVER

Quae in suo magistratu futurae essent, } cum proxime dictum sit, Cum magistratum inissent, cur addatur, Quae in suo magistratu futurae essent? quasi esset ignotum, Kalendas Mart. in eorum magistratu futuras. plane hoc suspicor ex margine libri, interpretationis loco appositum, irrepsisse in uerba S. C. ualde enim mendose totum hoc S. C. in antiquis libris etiam in Mediceo, scriptum est. REFERRENT, } retulit Marcellus: Paullus, a Caesare emptus, tunc. EX. KAL. MART. } ex his uerbis liquet, paullo ante legendum esse, Ex ante diem Kal. Mart. non, ut mendose scriptum est in omnibus antiquis libris, A. d. ex x. Kal. Mart. CONIUNCTIM } cum enim plura simul ad senatum referebantur, non facile omnia senatus maior pars comprobabat. ita saepe fiebat, ut una res repudiata reliquas, quae omnino placerent, im pediret. nam, cum dixisset senator, Diuide sententiam, ut de singulis rebus referretur; orta contentione dies consumebatur, lege permittente senatoribus, qua quisque de re uellet, quamq. diu uellet, dicere. itaque Festus inter impedimenta senatus consulti numerat hoc in uerbo Numera, cum senator diuisionem postulabat earum rerum quae referebantur. VTIQ. eius rei causa } antiquum est Vtiq. pro, & ut. ideoq. in senatus consultiis ex uetere consuetudine usurpatum. Phil. IX. & XIV. in utriusque extremo. Sic & Piso apud Gellium lib. VI. cap. 9. DIES comitiales } per quos haberi senatum, leges uetabant. ep. 2. lib. 2. ad Quintum fr. Consecuti sunt dies comitiales per quos senatus haberi non poterat. Et eodem libro, epistola Risi: Comitiales diebus, qui Quirinalia sequuntur, Appius interpretatur, non impediri se lege Pupia, quo minus habeat senatum. Ad Lentulum autem, ep. 1. lib. 1. iidem dies significantur ijs uerbis: Senatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod scis, non potest. QUI. FORVM } Qui senatorum. Sic infra. sic locutus & Lilius lib. XXXIIX. & Cato cap. 145. IN. CCC. iudiciis } dixi iam, tres ordines lege Aurelia, senatum, equites, tribunos aenarios iudicasse. Sed omnes senatores, qui iudicabant, a iudicijs in senatum conuenire, ideo senatus uoluit ne per infrequentiam, quod saepe accidit, fieri S. C. non posset. certum enim senatorum numerum faciendum S. C. lex designabat. Festus, & Dio: quorum testimonio haec ipsa de re iam uisum. Iudicijs autem implicati tenebantur senatores multi: itaque ille, qui scripsit ad C. Caesarem de rep. ordinanda, cuius exstat epistola, cum Sullustij fragmentis edita: Duabus, inquit, rebus confirmari posse senatum puto: si numero auctus per tabellam sententiam feret. tabella obtentui erit, quo magis animo libero facere audeat: in multitudine, & praesidij plus, & usus amplior est. nam fere, tres tempestatibus, alij iudicijs publicis, alij priuatis suis, atque amicorum negotijs implicati, haud sane reip. consilij affuerunt: neque eos magis occupatio, quam superba imperia, distinuere. Trecentos autem ordinis senatorij iudices Plutarchus nominat in Graccho: sed hoc tempore trecenti sexaginta, electi a Pompeio tertium consule, iudicabat. docet hoc Velleius lib. 2. & Plutarchus in Pompeio. itaque miror trecentos dumtaxat nominatos, nisi si perfecti numeri potius, quam imperfecti, placuit appellatio: ut in Pisonem dixit Cicero, Quadraginta annis, pro triginta sex. quo loco Alconius uisitatam ait fuisse Ciceroni, ut, omissa subtiliore annorum computatione, summatim tempus comprehenderet: recitatq. illa in Catilinam, Vigessimam iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis: cum octauus decimus dies esset. Aut igitur falsum iudicum numerum hac ratione tueamur: aut deesse, LX. censeamus: ut omnino sint, qui a Velleio, & Plutarcho nominantur, CCC LX. SEX } malim, Eos. ut omnes a iudicijs abducti adessent in senatu. Sic infra locutus: Quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias praetores mitti oporteret, eos sortito in prouincias mitti placere. ABDUCERE } & sententia, & Latini sermonis usus, Abducere, uidetur probare, non, ut, habent omnes etiam scripti libri, Adducere. AD. POPVLVM, plebemne } ad plebem ferre, non ad populum, tribunus pl. dicebatur; quia ius conuocandi patricos non habebat: ad populum autem consules, & praetores, quibus omnes ciues edicto conuocare licuit. Lilius lib. 2. Gellius lib. X. cap. 20. LATO opus esset, } contracte scribebant hoc totum, S. Q. D. E. R. A. P. P. V. L. O. E. quod Probus explanat, Si quid de ea re ad populum, plebem uelato opus esset. Sic Lilius lib. XLIV. Senatum consulerent, si qua re consulto opus esset. TRIBVNI PL. } horum causa additum est, Ad plebem. DE. IN. CEPS } post eos, anno sequenti. nam eodem anno, praeter eos, legem ferre nemini licuit, non aedilibus, non quaestoribus, non alijs magistratibus. I. V. } antiquus Sigonij liber, I. N. ex quo mihi uenit in mentem, non incommode legi posse, I. N. coniunctis duabus illis litteris, I, & N. ut hoc significetur, Intercessum. nam, quae sequuntur eiusdem relationis capita, consensu quidem senatus approbata, sed, tribunis pl. intercedentibus, senatus consulti, ut, & nomine caruerunt. cum enim senatus decretisset, ut

set, ut

fer, ut L. Paullus, & C. Marcellus cos. ex ante diem Kal. Mart. de prouincijs consularibus ad senatum referrent; cauere uoluit, ne quis moram afferret; adiunxitq. alterum caput, si quis impedisset, cum contra temp. facturum. Tertium caput fuit de imminuendo Caesaris exercitu, honesta praescriptione, ut a bello discederent emeriti milites, quique causas, cur missi fieri deberent, ostendissent. Quarto capite quasi praedictum fiebat de Gallis Caesari adimendis, quippe cum senatus Ciliciam, quae consularis erat, praetoriam faceret, ut duae tantum reliquae consulares, Gallia, & Syria, in sortem coniectae, ijs, quibus obuicissent, traderentur: quod ita factum est. uerum haec singula debilitauit, ac sustulit intercessio: primum caput ualuit, ut anno sequenti de prouincijs consularibus ad senatum referretur: cum intercessionem necessariam Caesaris amici non putarent, qui non huic senatus consulto, quo actio de prouincijs consularibus sequentis anni consulis mandabatur, sed ei potius, quod sequentes consules de successione prouinciarum postea facerent, intercedendum intelligerent. **Qui potestatem habent**, tribunos pl. maxime designat, quorum erat intercessio: quamquam licuisse omnibus intercedere, qui eadem potestate, qua ij, qui S. C. facerent, maiore uel essent, scripsit Gellius lib. xiv. cap. 7. **INTERCEDENDI, impediendi**, } satis erat, Impediendi: quo uno uerbo & intercessio, & quidquid impedimento potest esse, continetur. nam & paulo post subiunxit, **Qui impederit, non, Qui intercesserit, impederit.** itaque suspicatus quandoque sum, **Intercedendi, abundare.** Sed hoc & dubium est, & parui refert: itaque magnopere nec affirmo, nec, si quis contra uelit disputare contenderim: liberum cuique iudicium relinquatur. **QUAMPRIMUM ad senatum referri**, } a quo quamprimum referri? an ab eodem, quo referente hoc decernitur? at is iam retulerat, senatusq. censuerat, ut sequentis anni consules ex ante diem Kal. Mart. de consularibus prouincijs ad senatum referrent, de ceteris autem prouincijs, id est de Cilicia, deq. octo reliquis prouincijs, quas praetorij pro praetore obtinerent, cum ab eodem M. Marcello relatum esset, decretum est quod infra legitur. quare hoc de sequentis anni consulis accipio, non ut quamprimum, cum magistratum inissent, sed quamprimum post Kalend. Mart. de quo die facta mentio est in priorerelatione, ad senatum referrent. **CONTRA temp. fecisse**: } hoc in senatus consultis uersiculo utebantur, ut ab impediendo detererent. **HVIC. S. C.** } senatus consulti partes senatus consultum uocat, ut Legem pro legis capite in oratione pro Cluentio. **AUCTORITATEM perscribi**, } hoc quale fuerit, iam ostendimus. iterare eadem non placent. **DE EA RE** } de intercessione. **REFFERI**, } a consulis, praetoribus, tribunis pl. quibus eorum uideretur. **CORNELIUS**, } plebeius, cum sit tribunus pl. Patricij uero Cornelij Lentuli, Scipionis, Dolabellae, alij. plura diximus ep. i. lib. I. **C. VIBIVS Pansa**, } antea, Iulius mendose. qui consul, mortuo Caesare, fuit cum A. Hirtio. **STIPENDIA emerita**, } emeriti stipendia milites dicebantur, qui per annos decem militassent: tuncq. sacramento exsoluebantur, ut oneribus militiae uacarent. **CAUSSAS**, } ut morbum, infirmitatem ualitudinis, aut aliquam rei domesticae difficultatem; quas ob causas abesse domo non liceret. Lilius l. 34. Cum milites, qui in legionibus urbanis erant, frequentes tribunos pl. adissent, uti causas cognoscerent eorum, quibus aut emerita stipendia, aut morbus causae essent, quo minus militarent. **HUNC** } qui haec censuit, ac decreuit. **RATIO habeatur**, } cura suscipiatur. **IN. CILICIAM** } si haberet eorum ratio, qui prouincias obtinent, Cilicia consularis est, cum a uero consulari Cicerone administraretur: ideoq. non in hoc S. C. sed in eo, quod de prouincijs consularibus factum est, nominari debuit. uerum, quia sit praetoria, cum decernat senatus, ut in eam proficiscatur qui praetor, non qui consul fuerit; propterea in hoc S. C. reiecta, sed reliquas prouincias, quas praetorij obtinebant, aggregatur. erat enim potestas senatus, quos uellet, in prouincias mittendi, siue consulares, siue praetorios: & in quas praetorij mittebantur, praetoriae; in quas consulatu functi, consulares prouinciae uocabantur. id ex hoc ipso primu cognoscitur S. C. quo praetorius, non consularis in Ciliciam, cui praerant hoc anno Cicero consularis, mittitur: deinde confirmatur oratione de prouincijs. potuit tamen tribunus pl. hanc potestatem eripere senatus, & consularem prouinciam, lata rogatione ab homine consulari ad praetorium transferre. quod obijcit Clodio Tullius, factumq. extra ordinem queritur in oratione pro domo. Sed ut redeam ad Ciliciam, cogitanti mihi, cur praetoria nunc fiat, quae consularis antea fuerat, administrata per annos aliquot a tribus consularibus, Lentulo, Appio, Cicerone, uisum est hoc a Pompeianis astuto consilio factum, ut consularium prouinciarum numerus, una exempta, fieret angustior; eoq. certior spes esset adimendi Gallias Caesari: cum duas tantum consulares prouincias lege Sempronia decerni per senatum oporteret. quod orationes pro domo, & de prouincijs, & Caesar lib. i. de bel. ci. docet: Consulares autem, id est a consularibus hoc anno administratae, quattuor essent, Hispaniae, Cilicia, Galliae, Syria: (nam Macedonia, a quo tempore L. Pisoni consulari Q. Ancharius praetorius successit, praetoria fuit) nec in Hispanias mitti quisquam posset, cum eas lege Trebonia consul iterum Pompeius in quinquennium, posteaq. tertium consul altera lege in alterum quinquennium, ut ait Dio, uel, ut Plutarchus, in quadriennium accepisset. reliquae tres erant: e quibus duas tantum decerni oportuit lege Sempronia. inuenta ratio est, ut ex tribus una tolleretur; praetoriamq. senatus Ciliciam facere conatus est. Sed tribuni pl. Pompeianorum arte cognita, intercesserunt. Post alterum tamen annum, Lentulo, & Marcello cos. hoc arbitror senatus consultum, sprete tribunorum pl. intercessione, renouatum, Ciliciamq. praetoriam esse factam: cum apud Caesarem lib. i. de bel. ci. mentionem fieri uideam de prouincijs duabus consularibus, Gallia, & Syria, in sortem coniectis, quarum Gallia L. Domitio, Syria Scipioni obuicent, quamquam in eo loco de una tantum Gallia ulteriore intelligendum: nam citeriorem senatus praetoriam fecit. id ex ep. xi. ad Tironem, lib. xvi. cognoui, scribente Cicerone, ulteriorem Domitio Galliam, Confidio autem, quem scimus consulem non fuisse, citeriorem obtigisse. **IX. RELIQUAS. prouincias**, } praetoriae octo prouinciae sunt, Macedonia, Ionia,

Asia, Sicilia, Sardinia, Bithynia, Creta. octauam opinor fuisse Mauritaniam: cuius partem Iuba rex possidebat: alteram partem Romanis paruisse cur non putem? cum Caesar lib. 1. de bello ci. ita scripserit: Ad senatum refertur, tota ut Italia delectus habeatur, Faustus Sulla pro praetore in Mauritaniam mittatur. Africae uero partem illam, in qua Carthago fuit, Pompeio cum utraque Hispania traditam esse, Plutarchus narrat. Pontus cum Bithynia, Corsica cum Sardinia coniungebatur. **PRAETORII** *proprietores* } cum imperio tamen omnes: quod belli gerendi causa necessarium fuit: de quo Caesar his uerbis lib. 1. de bel. ci. In reliquis prouincijs praetorij mittuntur: neque expectant, quod superioribus annis acciderat, ut de eorum imperio ad populum feratur. Et hic proxime sequitur, Neque in prouincia cum imperio fuerunt. In uulgatis, Praetorij proprietores. fortasse legendum, Praetorij pro praetoribus. quod postulare uideretur usus Latinae linguae. & a contracta scribendi ratione manare mendum facile potuit. **COLLEGIVM** *primum* } significantur qui proxime praetores fuerunt: qui, si praeteriti numerentur, primi occurrunt. malim tamen, Proximum: quomodo locutus est infra. **IS. NUMERVS** } nouem, qui proficiscerentur in octo prouincijs praetorias, & unam Ciliciam, quae hoc anno regebatur a Cicerone consulari. **CONFIDENTIAM** } ut confiderent homines, uelle Pompeium potentiae Caesaris obsistere, contra quam antea fecerat: nam anno proximo tertium consul contenderat, ut decem tribuni pl. legem ferrent, ut absentis Caesaris consulatum petere liceret: quod antiquis legibus interdictum erat. **ANTE Kal. Mart.** } quo die primum ut sequentis anni consules de prouincijs consularibus referre inciperent, senatus decreuerat: ut e S. C. proxime recitato cognoscitur. **SINE iniuria** } fieret enim iniuria, si ante Kal. Mart. quem diem relationi primum senatus concefferat, de prouincijs consularibus, in quibus erant Galliae, statueret. iam enim ostendi, cum de successione consularium prouinciarum referretur, duas tantum significari, Gallias, & Syriam, cupientibus optimatibus Hispaniarum imperium Pompeio conseruari; Caesaris autem opes, adeptis Gallijs, imminui. **SE. NON dubitatum.** } quod hominibus confidentiam attulit. his enim uerbis animo se contra Caesarem egregie paratum ostendebat. **INTERCEDERENT** } intercessum est a Curione tribuno pl. quod iniquum uideretur, ei successorem mitti ante tempus ep. 12. **HOC nihil interesse** } ostendit, si quis intercesserit S. C. quod anno sequenti de prouincijs consularibus factum iri constabat, id Caesaris opera factum iri: quod idem fore, ac si Caesar parere senatui nollet. iam enim antea coniecerat illam uocem in disputando, omnes oportere senatui dicto audientes esse. ep. 4. **INQVIT alius** } tentabant senatores Pompeij potentiam his interrogationibus; cum eius uoluntatem, naturali simulationis inuolucro tectam, elicere uellent. **EXERCITVM habere** } & Gallias retinere cum exercitu, & eodem tempore consul designari: quod anno proximo, ipso Pompeio tertium consule pro Caesare pugnante, populus iusserat. **CLEMENTER** } leniter, & placide. opponi enim a Cicerone uideo Clementer, & Iracunde, lib. 2. de Fin. Et si satis, inquit, clemens sum in disputando, tamen interdum soleo subirasci. Non enim Pompeius iracunde respondit, quamquam interrogaretur satis arroganter: cum non esset ad iracundiam natura propensus. **FVSTEM mihi impingere** } quod esse turpissimum nemo negabit. tale igitur quiddam Caesar committet, si & consul esse, & exercitum retinere uolet. qui enim consul esse uult, exercitum dimittit, priuatusq. urbem ingreditur. Improbat hic Pompeius eam legem, quae ut ferretur, anno proximo consul ipse operam dederat, ut absentis Caesaris in petitione consulatus ratio haberetur. ep. 6. lib. VI. **ESSE negotium** } esse, quod ageret cum Caesare, id est contra Caesaris uoluntatem. **VT. AVT maneat** } in Gallia, prorogato ultra decennium imperio, quod si concederetur; nolle se consulatum petere affirmabat, nec absentis sui rationem haberi; quod tamen ei lex dederat. Sin hanc Pompeiani conditionem recusarent, eumq. omnino uellent non modo expleto decennio, lege concessa, sed etiam ante, decedere: ipse pariter hoc, ut iniquum, recusabat, ferebatq. alteram condicionem, ut, si consul designatus esset, tum decederet. utraque autem condicione Caesar imperij perpetuitate quaerebat, qui ueretur id, quod inimicos ei mirari solitos Tranquillus refert, ne, simul ac priuatus esset, ob res in consulatu contra leges, mox remq. maiorum actas in iudicium uocatus opprimeretur. Tranquillus sic: Timuisse dicunt, ne eorum, quae primo consulatu aduersus auspicia, legesq. & intercessionis gessisset, rationem reddere cogeretur: cum M. Cato idem idem, nec sine iureiurando, denunciaret, delaturum se nomen eius, simul ac primum exercitum dimisisset: cumq. uulgo fore praedicaret, ut, si priuatus redisset, Milonis exemplo, circumpositis armis, causam apud iudices diceret. quod probabilius facit Afinius Pollio, Pharsalica acie caesos, profligatosq. aduersarios prospicientem, haec cum ad uerbum dixisse referens, Hoc uoluerunt: tantis rebus gestis C. Caesar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem. Idem confirmat Coelius ep. 14. cum ait: Caesari persuasum est, se saluum esse non posse, si ab exercitu recesserit. **HOC. ANNO** } quo anno? an, hoc, quo scribitur epistola? non petebat Caesar, neque legitimus hic erat ad petendum annus: cum inter duos consulatus decem anni interponerentur. quod a Sulla dictatore ad Caesarem dictatorem seruatum est, excepto anno, cum, ob seditiones domesticas, Pompeius tertium consul sine collega creatus est. Ergo, Hoc anno, interpretor, eo, qui & imperij Gallici, & post primum consulatum Caesari decimus erat: quo quidem anno, quia necesse erat, ut e Gallia decederet consulatus petendi causa, quem absentibus petere non licebat; ideo curauerat, atque efecerat, ut decem tribuni pl. Pompeio III. consule legem ferrent, ut absentis Caesaris in petitione consulatus ratio haberetur. atque hoc Pompeius ipse, ignarus ea lege sibi perniciem strui, uehementer laborauit. ep. 6. lib. VI. & 3. lib. VII. ad Atticum. **CVRTO** } designatus tribunus pl. tunc quidem, ut uidebatur, bene erga remp. animatus: de quo scriptum est ep. 4. Ut spero, & uolo, & ut se fert ipse, bonos, & senatum malet. Postea tamen Caesaris causam ita defendit acriter, ut auctor in primis, & origo belli ciuilibus extiterit. **CADERE non posse** } fortasse non assequetur, quod uult: nihil tamen, cum bene

bene

bene de rep. sentiat, suae dignitatis amittet. *Suo munere negotium imposuit.* } quia benignus, & liberalis Curio fuit in Coelium, negotium ei, idest grauem curam ludorum dandorū suo munere imposuit. Similiter Plautinus ille senex in Trin. In benignitate hoc reperi negotium. *AD LVDOS* } quos iam Curio dederat patri mortuo: itaque, cum Africanis amplius non egeret, donauit eas Coelio aedili cur. designato, ad sequentis anni Romanos ludos. *AFRICANAE;* } donauit ei Curio decem Africanas pantheras, & decem Graecas, idest e Cilicia missas a Patisco. Africanas hic tantum Coelius nominat, quia formosiores: utraque in epistola nona. *POTUIT supersedere.* } sic antiqui libri, non, ut impressi, Superfederi. oportuit, inquit, supersedere a ludis dandis. nam, Potuit, pro oportuit, interdum Cicero dixit, ut epist. 9. lib. 2. ad Atticum: Orbis hic in rep. est conuersus, citius, omnino, quam potuit. Et ad eundem epist. 15. eiusdem libri: Potuerit intercedi, nec ne, nihil ad se pertinere. *BESTIARVM* } pantherarum. *SYNGRAPHAM* } de qua epistola 2. 4. 6. II. *PERTINEAT,* } miserat eos Coelius, ut e syngrapha Sittiana pecuniam exigent. ep. 4. & 6.

Argumentum ep. 9.

GLoriatur aedilem se designatum, Hirrum repulsum: de rep. nihil actum significat: pantheras petit: Feridium commendat: addit de Pompeij, ac Scipionis in Caesarem animo: disertum in sua defensione Calidum, in accusatione frigidum appellat. Tota, praeter Feridij commendationem, quae ab officio proficiscitur, negotialis est epistola.

M. Coelius S. D: M. Ciceroni. 9.

Sic tu, inquis, Hirrum tractasti? immo, si scias, quam facile, quam ne contentiois quidem minimae fuerit, pudeat te, ausum illum unquam esse incedere tamquam tuum competitorē. post repulsam uero risus facit: ciuem bonum ludit, & contra Caesarem sententias dicit: expectationē corripit: Curionem profus non mediocriter obiurgatus. haec repulsa se mutauit. praeterea, qui numquam in foro apparuerit, non multum in iudicijs uersatus sit, agit causam liberalis, sed raro post meridiem. De prouincijs quod tibi scripseram idibus Sext. actum tri, interpellat iudicium Marcelli consulis designati. in Kal. reiecta causa est. ne frequentiam quidem efficere potuerant. has litteras ad VI. non. Sept. dedi, cum ad eam diem ne profugatum quidem quidquam esset. ut uideo, causa haec integra in proximum omnium transferetur: & quantum diuino, relinquendus tibi erit, qui prouinciam obtineat. nam non expedietur successio: quando Galliae, quae habent intercessorem, in eandem conditionem, quam ceterae prouinciæ, uocantur. hoc mihi non est dubium: quo tibi magis scripsi, ut ad hunc euentum te parares. Fere litteris omnibus tibi de pantheris scripsi. turpe tibi erit, Patiscum Curioni decem misisse, te non multis partibus plures: quas ipsas Curio mihi, & alias Africanas decem donauit: ne putes illum tantum praedia rustica dare scire. tu, si modo memoria tenueris, & Cibratas accerseris, itemq. in Pam-

phylia litteras miseris: (nam ibi plures capi aiunt) quod uoles, efficias. hoc uehementius laboro nunc, quod seorsum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi: hoc cura: soles libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare: in hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura est, hoc est imperandi, & mandandi. nam, simul atque erunt captæ; qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sittianam syngrapham misi. puto, etiam si nullam spem mihi litteris ostenderis, me isto missurum alios. M. Feridium, equitem Romanum, amicum mei filium, bonum, & strenuum adolescentem, qui ad suum negotium istuc uenit, tibi commendo: & te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. agros, quos fructuosos habent ciuitates, uult tuo beneficio, quod tibi facile, & honestum factu est, immunes esse. gratos, & bonos uiros tibi obligaris. Nolo te putare Fauonium a colum narijs praeteritum. optimus quisque eum non fecit. Pompeius tuus aperte, Caesarem prouinciam tenere cum exercitu, & consulem esse: tamen hanc sententiam dixit, nullum hoc tempore s. c. faciendum: Scipio hanc, ut Kal. Mart. de prouincijs Gallijs, neu quid conuictum, referretur. contristauit haec sententia Balbum Cornelium: & scio eum conquestum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Vale.

EXPLANATIO

HIRRV M tractasti? } iocosum, & familiare principium, de Hirri repulsa in aedilitate curuli. **H**QVAM facile, } cum superauerim: **Q**VAM ne contentiois quidem minimae fuerit; } Hirrum deijcere, ne minimae quidem contentiois fuit. **T**UVM . COMPETITOREM. } in augurata. **R**ISVS facit: } risus mouet: quia ciuem bonum ludit, & agit ea, quae ante repulsam non agebat: quae aliam

aliam ex repulsa mentem sumperit. **LVDIT**, } quasi ludendo repraesentat: nam, si bonus vere cuius
 esset, iam antea significationem aliquam dedisset. itaque non agit serio, sed ludit. **CONTRA Caesa-**
rem } ut bene sentire uideatur. nam optimatibus, idest uniuerso fere senatui, inuisus erat Caesar, quod
 extraordinaria semper appetisset imperia. **SENTENTIAS dicit**: } ut ei quamprimum succedatur:
 nec expectandum censet. **CORRIPIT**: } reprehendit. eodem uerbo usus est ep. 2. **CVRIONEM** }
 cur obiurgat Hirrus, contra Caesarem sententias dicens, bene de rep. sentientem Curionem, & hoc qui-
 dem tempore Caesaris inimicum? fortasse, quia Coelium Curio summe diligeret. **OBIURGATVS**. }
 pro Obiurgauit: ut, Iuratus, Pro Iurauit; & Rebellatos, pro Rebellauisse, dixit Valerius Max. lib. IX.
 cap. 10. Interdum tamen orta mihi de mendo suspicio est: quod fortasse scripserit Coelius: Obiurgat. sci-
 licet hac repulsa se mutauit. &, Scilicet unica scriptum littera S, occasionem dederit loci deprauandi. om-
 nes tamen libri ueteres in, Obiurgatus, consentiunt. itaque potest antiquum esse, & ideo Coelianum.
IN . FORO } cuius in ea parte, quae Comitium uocabatur, iudicia fiebant. **CAVSSAM** } pro caus-
 sas. **LIBERALIS**, } quia facilis est in recipiendis causis. **RARO post meridiem**. } & ante meri-
 diem, & post causae agebantur. epist. ultima lib. 2. ad fratrem: Post meridiem Vatinius aderam defen-
 surus. Hirri autem patrocinio ita pauci utebantur, ut raro post meridiem causas ageret. **SCRIPSE-**
RAM } ep. 4. **INTERPELLAT** } impedit, ob affinitatem: nam erat Octaviae maritus, quae nep-
 tis fuit Iuliae, Caesaris fororis. initio etiam ciuili belli, cum prouinciarum sortitio fieret, priuato consi-
 lio praeteritus est, quasi propensior esset ad Caesaris causam. lib. 1. comm. de bel. ci. **DESIGNATI**, }
 de quo scripsit ep. 4. Sigonij liber habet, Designatio. **IN . KAL.** } Septembris. quo tamen die factum
 non est S. C. sed pridie Kal. Oct. ut indicat epistola proxima. **CAVSSA** } hoc uerbum & a Sigonij li-
 bro, & ab alijs non nullis abest. **NE frequentiam quidem** } tantum abest, ut Kal. Sept. consules de pro-
 uincijs ad senatum retulerint, ut ne frequentem quidem senatum cogere potuerint. in frequenti autem se-
 natu fieri senatus consultum non licebat: qua de re diximus ep. 9. lib. I. **NE profligatum quidem** } plus
 est, quam coeptum; minus, quam confectum. cognoscitur exemplis. nam ep. 30. lib. 12. Profligato,
 inquit, bello, ac paene sublato, renouatum bellum gerere conamur. Et Tusc. 5. Profligata iam haec, &
 paene ad exitum adducta quaestio est. In oratione autem de prouincijs: Si in Capitolium inuechi uictor
 cum illa insigni laurea gestiret; uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata sunt, confici
 nolle. Est igitur Profligatum, quod in eadem oratione Affectum Cicero uocauit. Quid est, inquit, cur
 Caesar in prouincia commorari uelit; nisi ut ea, quae per eum affecta sunt, perfecta reip. tradantur?
INTEGRA } falsum. nam pridie Kal. Oct. factum est S. C. de prouincijs consularibus. nisi si, Integra,
 uere dictum ideo putemus, quia nihil in eo S. C. de successione prouinciarum decretum est, sed in annum
 sequentem actio illa translata. **RELINQUENDVS** } reliquit C. Coelium quaestorem. ep. 15. lib. 2.
 & ad Att. ep. 6. lib. VI. **INTERCESSOREM**, } intercedetur enim ab aliquo tribuno pl. cum de succes-
 sione consularium prouinciarum, quarum una erunt Galliae, S. C. fiet. **IN eandem condicionem**, } ut,
 quemadmodum in ceteras prouincias, sic in Gallias successor mittatur. **VOCANTVR**. } a Pompe-
 ianis, quorum factio in senatu dominabatur. **PATISCHVM** } hominem uenandi peritum. ep. XI.
 lib. 2. **CVRIONI** } quas populo ostenderet funebribus ludis, quos patri mortuo reuersus e prouin-
 cia dedit, Caluino & Messalla cos. **MVLTIIS partibus plures**: } multo plures. uide ep. 2. lib. 1. **ET alias**
Africanas } nam Graecas miserat Patischus: ut ex ep. 9. intelligitur. Varro lib. III rei rust. Non minus for-
 mosum spectaculum, quam in circo maximo aedilium, non sine bestijs Africanis cum fiunt uenationes. Da-
 turus erat Coelius aedilis cur. ludos Romanos in circo: alioqui pantheris Africanis non eguisset. docet enim
 Plinius lib. 8. cap. 17. uetus fuisse S. C. ne liceret Africanas in Italiam aduehere: contra tulisse ad popu-
 lum Cn. Aufidium tribunum pl. permisisset. circensium gratia importare. **PRAEDIA rustica** } Prae-
 dium generale nomen est rerum possessarum uel in urbe, uel extra. ideo distinguuntur, cum dicimus, prae-
 dia urbana, praedia rustica. Coelius hic urbana rustica, tanquam fructuosiora, uidetur anteferre. quae
 sunt haec, arua, uineta, prata, oliueta, siluae. nemora enim, etsi a siluis differunt, e siluis tamen, & pra-
 tis constant. itaque partim caeduntur, ut siluae, partim armentis, ut prata, pabulum praebent. urbana ue-
 ro praedia sunt domus, areae, horti, & quidquid omnino soli, aut in solo aedificatum, intra pomerium pos-
 sidentur. **CIBYRATAS** } apud quos pantherae capiebantur. epist. 4. **SEORSVM** } nam, si con-
 iunctim ludi darentur, minor utriusque sumptus. C. Caesar, & M. Bibulus, aediles curules, communi sum-
 ptu ludos dederant: alij separatim. Dio lib. XXXIX. **A COLLEGA** } qui non nominatur: sed M. Octa-
 uium puto: cum & Hirrus repulsam tulerit; & Coelium Vicinianum promulgatio de dictatore deiecerit,
 alios praeterea competitores, quod quidem ex his epistolis cognosci liceat, non habuit. **OMNIA** } quae
 ad ludos pertinent. **IMPERA . TIBI**: } imperare tibi dicitur is, qui, quod libenter non agit, agere
 tamen constituit: ut ep. 12. Cum homo avarus, ut ea solueret, tibi imperare non posset. Et ad Att. ep. 24. lib. XI.
 Quod me mones de uultu, & oratione ad tempus accommodanda: & si difficile est, tamen imperarem mi-
 hi, si mea quidquam interesse putarem. Et Terentius in Eun. Imperaui egomet mihi, omnia assentari.
MAIOREM partem } pro, Ex maiore parte: ut ep. 15. lib. IX. Mihi licere, res has non omnino qui-
 dem, sed magnam partem relinquere. Et alibi saepius. Et Caesar lib. IV. de bel. Gal. Maximam partem la-
 cte, atque pecore uiuunt. Et Lucretius lib. III. Non minimam partem mortis formidine aluntur. **AD**
SITTIANAM syngrapham } ut e syngrapha Sittiana pecuniam istic exigant. **NULLAM . SPEM** }
 Alij, Vllam spem. quod uidetur apertius, hoc modo: Puto etiam, si ullam de pantheris mihi spem osten-
 des, me isto misurum alios. Sigonij tamen liber habet, Nullam. quod ita defendi potest: puto, licet nul-
 Yy lam

lam adhuc de pantheris mihi spem ostenderit, me isto missurum alios. **FERIDIVM**, } commendati-
 ciae litterae, pro negotiorum uarietate, uarias quoque partes, easq. modo plures, modo pauciores ha-
 bent. sed usitata, & quasi legitima, cum aliquid, aut aliquem commendamus, tria sunt; commendationis
 causa; rei narratio; memoris animi, & gratiae uoluntatis uel ab eo, qui commendatur, uel a nobis etiam
 ipsis promissio. Commendationis causa hic est illa; Amici mei filium, bonum, & strenuum adolescen-
 tem: rei narratio; Agros, quos fructuarios habent ciuitates, uult tuo beneficio immunes esse: memoris
 animi promissio; Gratos, & bonos uiros tibi obligaris. **EQUITEM Romanum**, } non omnes equites
 dicebantur equites Romani, sed ij tantum, qui equo publico merebant, in centurias descripti: quod duae
 in Antonium orationes, sexta, & septima, declarant. qui enim equo priuato militabant, equites quidem
 erant, sed nec equites Romani, nec equestris ordinis uocabantur. Societates autem publicanorum, quae
 multae erant, quia multorum locorum uectigalia separatim locabantur, ex equitibus Romanis constabant.
 & erat equestris ordo senatoribus dignitate proximis, anulo aureo, & equo publico a plebe distinctus.
 quocirca deduxit Cicero commendandi causam ab honestate, cum Feridium equitem Romanum appella-
 uit. **BONVM, ET STRENVVM** } quae bonitati laus debetur, ea sit maior, cum ad bonitatem
 accedit industria. recte igitur, Bonum, & strenuum, coniuncta sunt. est autem strenuus, promptus & in-
 dustrius in agendo. **AGROS, quos fructuarios habent ciuitates**, } ita legitur in duobus uetustis libris,
 Io. Scalae, & in libro Petri Bembi, etiam in uno Caroli Sigonij. itaque nihil muto, cum sit aperta sententia.
QVOS fructuarios habent ciuitates, } qui ciuitatibus annum uectigal pendunt. **FACILE**, } cum im-
 perium habeas. **HONESTVM** } fortasse, quia uectigal magnum non est. alioqui, cur honestum sit,
 imminuere uectigalia ciuitatum, non intelligo. **GRATOS, & bonos uiros** } patrem, & filium.
FAVONIVM } ciuem optimum, M. Catonis imitatore, qui, C. Trebonio tribuno pl. legem ferente
 de Syria Crasso, utraque autem Hispania Pompeio in quinquennium mandandis, acerrime cum Catone re-
 stiterat. Dio lib. 39. Aedilis fuit Caluino & Messalla cos: ut Plutarchus in Catone significat. itaque hic
 annus, quo scripta est epistola, ad petendam praeturam, quae, biennio interposito, aedilitatem sequeba-
 tur, ei legitimus est. petijt autem, & obtinuit. propterea Velleius, Pompeio, post Pharsalicam pugnam
 fugienti, comites ait fuisse duos Lenulos consulares, & Fauonium praetorium. Eodem pertinent, quae
 sequuntur, A columnarijs praeteritis. nam, praeteriri, est repulsam ferre: ut in oratione pro Plancio: Po-
 pulus non numquam dignos praeterire solet. Et Tusc. v. Cum sapiens, & bonus uir suffragijs praeteritur.
 Quod si quis dixerit, incertum esse, utrum hoc anno, an sequenti praetor Fauonius creatus sit; quia, cum
 Velleius cum praetorium appellauit, praetorem quidem fuisse ostenderit, praeturae tamen annum in du-
 bio reliquerit: ita respondebimus, transenti in Graeciam Pompeio magistratus eos, qui bene de rep. sen-
 tire uiderentur, comites fuisse: quos cum nominari uideamus ep. 6. lib. ix. ad Att. consules duos, & tri-
 bunos pl. nulla cuiusquam praetoris mentione facta: satis constat, Fauonium, quo anno Pompeius Italiani
 reliquit, idest Lentulo & Marcello cos. praetorem non fuisse: ex quo sequitur, fuisse anno superiore, Paul-
 lo & Marcello cos. ideoq. designatum Sulpicio & Marcello, quibus consulatum gerentibus Coelius haec
 scripsit. Fauonium hunc usque ad triumuiratum Octauiani, Antonij, Lepidi uitam perduxisse, ostendit
 Suetonius his uerbis in Augusto: Ceteri, & in his M. Fauonius, ille Catonis aemulus, cum catenati pro-
 ducerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc foedissimo conuicio coram proficerent.
 Eiusdem in eo libertas agnoscitur, quod a Valerio scriptum est libro 6. cap. 2. nam Pompeio, candida fa-
 scia crus alligatum habenti, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauilla-
 tione, regias eius uires exprobrans. **A COLUMNARIIS** } non est praeteritis a columnarijs, sed
 a uiris bonis: quorum numerus minor est. Columnarios dici puto uiles, & improbos homines, qui ad co-
 lumnam Maeniam in iudicium saepe uocarentur. Vide Pedianum in Diuin. & orationem pro Cluentio.
 Nam qui, Colonarijs, contra ueteres omnes libros legendum existimauerunt, eorum iam explosa sententia
 est. **NON. FECIT.** } praetorem. **APFRTTE,** } dicitur. **CONSULEM. ESSE:** } subaudiendum,
 Velle. in epistola proxima, quae tamen post hanc scripta est: Quid si & consul esse, & exercitum
 habere uolet? **TAMEN** } tamen in sententia, quam dixit, non omnino inensus Caesari uisus est.
SENTENTIAM. DIXIT, } in senatu extra urbem habito: nam in urbe Pompeio, qui erat cum im-
 perio, esse non licebat: quod & Caesar scripsit lib. i. de bel. ci. **NULLVM hoc tempore S. C. faciendum:**
 opinor, hoc esse, quod queritur Cicero ep. 3. lib. iix. ad Att. Pompeium M. Marcello consuli finienti pro-
 uincias Gallias Kal. Mart. restitisse. **SCIPIO** } Pompeij socer, nominatus in S. C. Q. Caecilius Me-
 tellus Pius Scipio, quod a Metello Pio esset adoptatus. ep. proxima. **GALLIIS,** } nominatim: quod ini-
 quum erat: itaque pridie Kal. Oct. de prouincijs consularibus, non de Gallijs nominatim, S. C. factum est.
 ep. 7. De hac autem sententia Scipionis audierat Cicero, cum ad Atticum ep. 20. lib. 7. ita scripsit: Est to-
 rum, quid Kalendis Martij futurum sit. **BALBVM Cornelium:** } Gaditanum, Caesaris amantissimum,
 pro quo exstat Ciceronis oratio. **CVM. SCIPIONE.** } gentiles enim erant. **CALIDIYS** } elo-
 quentia clarus, de quo ep. 4. **DEFENSIONE** } cum accusaretur a Gallis duobus. ep. 4. **ACCU-
 SATIONE** } cum accusaret Q. Gallium, Cicerone defendente: ut est in libro de claris oratoribus.

Argumentum ep. 10.

Quid C. Cassius, quid rex Deiotarus de Parthorum transitu scripserint, qui ex eo sermones excitati, quae de Cassio suspicio, significat. Subiungit de rep. quae putet actum iri anno sequenti. Concludit epistolam officio suo; cum se praestaturum promittat, ne quidei temporis in provinciali munere prorogetur.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 10.

SANE QVAM litteris C. Cassi, & Deiotari sumus commoti. nam Cassius, cis Euphratem copias Parthorum esse, scripsit; Deiotarus, profectas per Commagenem in provinciam nostram, ego quidem praecipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem quam paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tuae periculum afferret. na de uita, si paratior ab exercitu esses, timuissim. nunc haec exiguitas copiarum, recessum non dimittationem mihi tuam praesagebat. hoc quo modo acciperent homines, quam probabilis necessitas futura esset; uereor etiam nunc, neque prius desinam formidare, quam retigisse te Italiam audiero. sed de Parthorum transitu nuncij uarios sermones excitauerunt. alius enim, Pompeium mittendum; alius, ab urbe non remouendum; alius, Caesarem cum suo exercitu; alius, consules; nemo tamen, ex s. c. priuatos. consules autem quia uerentur ne illud s. c. fiat, ut paludati exeant; & contumeliose praeter eos ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt: usque eo, ut parum diligentes in rep. uideantur. sed honeste, siue negligentia, siue inertia est, siue ille, quem proposui, metus, latet sub hac temperantiae existimatione, nolle provinciam. a te litterae non uenerunt: & nisi Deiotari subsecutae essent, in eam opinionem Cassius uenerat; quae diripiisset ipse, ut uiderentur ab hoste uastata, finxisse bellum, & Arabas in provinciam immisisse, eosque Parthos esse senatui renunciaisse. quare tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter, & caute perscribas; ne aut uelificatus

alicui dicaris, aut aliquid, quod referret scire, reticuisse. Nunc exitus est anni: nam ego has litteras ad xlv. Kal. Dec. scripsi. plane nihil uideo ante Kal. Ian. agi posse. nosti Marcellum, quam tardus, & parum efficax sit, itemq. Seruium, quam cunctator. cuiusmodi putas hos esse? aut quam id, quod nolint, conficere posse, qui, quae cupiunt, tamen ita frigide agunt, ut nolle existimentur? nouis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, haec causa primos menses occupabit. sin autem aut non erit istic bellum, aut tantum erit, ut uos, aut successores, paruis additis copijs, sustinere possint: Curionem uideo se dupliciter iactaturum; primum, ut aliquid Caesari adimat; inde, ut aliquid Pompeio tribuat, quod uis, quamlibet tenge munusculum. Paullus porro non humane de provincia loquitur. huius cupiditati occursum est Farnius noster. plures suspicari non possum. Haec noui. alia, quae possunt accidere, non cerno. multa tempus afferre, & praeparata multa scio: sed intra fines hos, quaecumque acciderint, uertentur. Illud addo, ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Caesarem laborare, sed Pompeium ualde nonle; ne uacuum aduenienti Caesari pateat. Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum, ut tibi succedatur: illud certe praestabo, ne quid amplius prorogetur, tui consilij est, si tempus, si senatus coget, si honeste a nobis recusari non poterit, uelis ne perseverare. mei officij est meminisse, qua obstinatione decedens, mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

EXPLANATIO

C. CASSII, § quaestoris M. Craesi, a Parthis interfecti: qui reliquias exercitus Antiochiam reduxerat. ep. 10. lib. 2. Cassius noster feliciter ab Antiochia hostem reiecerat. Et ep. 18. lib. v. ad Att. Parthi, inquit, Euphratem transierunt, duce Pacoro, Orodis regis Parthorum filio, cunctis referto copijs. Cassius in opido Antiochia cum omni exercitu. Et ep. 20. eiusdem libri: Rumore aduentus nostri, & Cassio, quid Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus. itaque eos cedentes ab opido Cassius insecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate Osaces dux Parthorum uulnus accepit, eoq. interijt paucis post diebus. De hac uictoria significatur in epistola 14. lib. xv. accedit Velleius lib. 2. Iulianus lib. XLII. **DEIOTARI** § Gallograeciae regis; qui amicitiam, ac societatem populi Romani, quam diu uixit, studiosissime coluit; in hoc autem Parthico tumultu cum omnibus suis copijs ad Ciceronem accessit. ad Att. epist. 20. lib. v. & ep. 1. lib. vi. **EUPHRATEM** § terminum imperij Romani. **PER Commagenem** § Asiae regionem, quam Euphrates interfuit, ep. 1. lib. xv. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nunciarunt, Parthorum magnas copias Euphratem transire coepisse. Et in eodem libro, ep. 3. 4. **PROVINCIAM nostram**. § nam Commagene non erat populi Romani, sed regis Antiochi. Syriam significat: quod ex epistola 1. lib. xv. & ad Att. ep. 18. lib. v. cognoscitur. **QVAM paratus ab exercitu** § Quam, non auget hic, sed minuit: ut paullo post: Sin autem aut non erit istic bellum, aut tantum

Yy 2 erit,

erit, ut uos, aut successores, paruis additis copijs, sustinere possint. Et ep. 7. Ea, quae scripta est, auctori-
tis, tantam uim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus consilium esse ui-
deatur. Dixit igitur, Quam paratus, pro, quam male paratus, quod ostendit sequentibus uerbis, Si para-
tior ab exercitu esses. Sic locutus Plancus ep. 8. lib. x. Cum ab omni re sumus paratiores. Et Cicero ep. 4. lib.
xv. Adolefcens & equitatu, & peditatu & pecunia paratus. *SI paratior ab exercitu esses,* } fretus enim
exercitu, cum Parthis proelium committeres. *NECESSITAS* } tua, recedendi, ob exiguitatem co-
piarum. *POMPEIUM* } qui erat ad urbem cum imperio, decreta illi in quinquennium utraque Hispa-
nia. *MITTENDUM* } ad bellum Parthicum. *AB VRBE non remouendum;* } ut esset reip. prae-
sidio. hoc sentiebant ij, quibus iam tum suspecta erat Caesaris potentia. itaque Cicero, cum audisset Pom-
peium in Hispaniam iturum, scripsit ad Appium his uerbis ep. 8. lib. III. Velim ad me scribas de omni reip.
statu: de quo sum sollicitus eo magis, quod ex tuis litteris cognoui Pompeium nostrum in Hispaniam itu-
rum. *CAESAREM* } qui bellum in Gallia gerebat. *CONSULES* } huius anni, M. Marcellum,
& Ser. Sulpicium. *EX senatus consilio* } nemo putat, priuatos ad bellum Parthicum ex S. C. tantum
esse mittendos, uerum rogationem ad populum ferendam esse: sicuti lata erat antea de belli Mithridatici cu-
ra priuato Pompeio demandanda. exstat pro ea lege, quam Manilius trib. pl. tulit, Ciceronis oratio. Priua-
tos opposuit Pompeio, & Caesari, qui extra urbem imperium habebant, & consulibus, qui in urbe. *NA*
ILLVD S. C. fiat, } quod interdum, in tumultu bellico, fieri solitum est. *VT paludari exeant,* } non
tam ipsi, quam alij fortasse, quibus Parthicum bellum senatus mandandum decerneret. hanc sententiam
quae proxime sequuntur uerba confirmant. Paludamentum uestis ducum in bello, & ad bellum ex urbe
proficiscentium. ep. 17. lib. xv. uide Festum. *CONTUMELIOSE* } esset enim eorum contumelia, si
ad bellum ire nolent, & ad alium res transferretur. *SIVE negligentia, siue inertia est,* } distinguit, ut
diuersa negligentia enim uoluntatis est, inertia etiam inscientiae: unde illud ep. 20. lib. XII. Lacedaem; nec
tua ignauia, etiam inertiam asseret. *IN . EAM opinionem* } male enim audiebat auaritia nomine. Plu-
tarchus in Bruto. *ARABAS* } qui cum essent finitimi, non numquam in populi Romani prouinciam
impetum facere soliti sunt. ep. 8. lib. III. De Parthis quod quaeris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt,
admixto Parthico ornatu, dicuntur omnes reuertisse. *VELIFICATVS* } assentando gratificatus. ut
enim uela nauium ad uentorum adspiraciones aptatur, sic orationem saepe nostram ad aliorum uoluntatem
accommodamus. *ALICVI* } Calsio: cuius litteras, caue, gratiae causa tuarum litterarum testimonio
confirmes. *REFERRET* } reip. *RETICUISSE* } quod si faceres, nec dignitati tuae, nec reip.
consuleres. *ANTE Kal. Ian.* } quo die noui consules, inito magistratu, de rep. referent. *NO STI*
Marcellum, quam tardus, } sic locutus ep. 1. lib. IV. Rem uides, quo modo se habeat. *HAEC causa* }
deliberabitur, quis ad Parthicum bellum eat. *TANTVM erit,* } cuiusmodi erit. nam hic, Tantum,
minuendi uim habet, non augendi. uide ep. 7. lib. I. Tantam uim habet. *IACTATVRVM;* } cum inie-
rit magistratum. nunc enim erat designatus tribunus pl. *PAVLLVS* } consul designatus. *DE*
pro- uincia } Caesaris, quam omnino ei adimendam dicebat. nondum scilicet a Caesare MD talenta, quibus
addictus est, acceperat. *OCCVRSVVS* } intercedet enim S. C. tribunus pl. erat: quod ex ep. 18. lib.
xv. ad Att. liquet. ad hunc sunt epistolae duae lib. x. *PLVRES* } accessit Curio, ingenti mercede a
Caesare corruptus: quo nemo pro Caesaris causa stetit audacius. *FINES . HOS,* } quos ostendi. scri-
psit enim proxime de Parthico bello, de consule Paulo, tribunis pl. Curione, & Furnio. *AD actiones* }
Ad actiones Curionis hoc addo, de agro Campano. praeter cetera, Curio illud ager sequenti anno, ut ager
Campanus, ante Caesaris aduentum, ex ipsius Caesaris lege diuidatur. qua de re satis copiose dictum est ep.
9. lib. I. ad eum locum: *VT de agro Campano frequenti senatu referretur.* *LABORARE,* } diuidatur, nec
ne. *VALDE nolle;* } Non placet, a uerbo, Negant, pendere uerbum Nolle. durius enim uidetur, Ne-
gant Pompeium ualde nolle: pro, Pompeium aiunt ualde uelle. Libentius interpretor: Pompeium aiunt ualde
de nolle: id est, nolle diuisionem omitti; ne, si non diuidatur, uacuis aduenienti Caesari pateat, & ab eo
uel ipsius militibus, uel plebi diuidatur. Nam, quod ex uerbo, Negant, affirmatione elicio; nouum non est.
consideretur illud ep. 15. lib. VII. ad Atticum: Plerique negant Caesarem in conditione mansurum, postula-
taq. haec ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. Et illud ep. 30.
lib. XII. ad Cornificium: Noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere. Sed est apud me uetus liber, a
quo, Nolle, abest: nec displicet: fiet enim haec sententia: Negant Caesarem laborare, Pompeium autem
ualde: ut ex eodem uerbo, Negant, primum negatio, deinde etiam educatur affirmatio. Cupijse autem
Pompeium diuidi statim agrum Campanum, satis intelligitur e sequentibus uerbis, Ne uacuis aduenienti
Caesari pateat. diuisoribus enim gratiae plurimum acquirebatur apud eos, qui possessuri erant. *PRO*
ROGETVR. } ut annua tantum prouinciae sit administratio. quod ab eo Cicero petierat ep. 7. 8. 10. lib. 2.
TVI consilij est, } tu statue, quid agendum tibi sit, uelis ne in prouincia remanere, an, finito anno, disce-
dere contra senatus uoluntatem. *TEMPVS,* } propter bellum Parthicum: quo urgente, discedendum
non uidetur ante, quam succedatur. Ep. 17. lib. 2. Quin ad diem decedam, nulla causa est, praesertim sub-
lato metu Parthico. *SENATVS* } facto S. C. de proroganda prouincia: quod Cicero timebat. de bito
natio quidem sensit Hortensius, ut est in ep. 8. lib. III. *MEI officij est* } ego, quod est officij mei, id praes-
tabo. *DECEDENS,* } pro, discedens, cum iret Cicero in prouinciam. Sic ep. 1. Quod tibi decedens
pollicitus sum. *FIERI,* } prouinciae tempus prorogari.

Argumentum ep. II.

Curio, litteris ad senatum missis, supplicationes pro re in Amano monte bene gesta postulasset; C. Curio, tribunus pl. Ciceronis cupidissimus, iratus senatui, quod ei potestas agendi cum populo eriperetur, fieri senatus consultum de supplicationibus non patiebatur. postremo uentum est ad pacitionem, permittente Curione senatus consultum fieri; modo nullae praeterea in reliquum annum supplicationes eriperentur. qua tota de re, & de cuiusque sententia, ac uoluntate diligenter Coelius perscribit. Der. nar. rat. contentiones inter Pompeium, & Curionem de successore Caesari mittendo. Mittit commentarium rerum urbanarum. Sittianum negotium commendat.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. II.

NON diu, sed acriter nos tuae supplicationes torserunt. incideramus enim in difficilem nodum. nam Curio, tui cupidissimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat se ullo modo pati posse, decerni supplicationes; ne, si quid furore Pauli adeptus esset boni, sua culpa uideretur amisisse, & praenauicator causae publicae existimaretur. itaque ad pacitionem descendimus: & confirmarunt consules, se his supplicationibus in hunc annum non usuros. plane, quod tuisque consulibus gratias agas, est; Paulo magis certe. nam Marcellus sic respondit ei, spem in istis supplicationibus non habere; Paullus, se omnino in hunc annum non edicturum. Renunciatum nobis erat, Hirrum diuini diciturum. prendimus eum: non modo non fecit, sed, cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, ut numeraretur, postularet, tacuit: tantum Catoni assensus est; qui, de te & locutus honorifice, non decrerat supplicationes. tertius ad hos Fauonius accessit. quare pro cuiusque natura, & instituto gratiae sunt agendae; his, quod tantum uoluntatem ostenderunt pro sententia; cum impedire possent, non pugnarunt; Curioni uero, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. nam Furnius, & Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelij operam, & sedulitatem laudare possum. nam cum Curione uehementer locutus est: & eum, si aliter fecisset, iniuriam Caesari facturum dixit: tum eius fidem in suspicionem adduxit. decrerant, qui inique transigi

uolebant, Domitij, Scipiones. quibus haec ad intercessionem euocandam interpellantibus, uenustissime Curio respondit, se eo libenter non intercedere, quod quosdam, qui decernerent, uideret confici nolle. Quod ad rem pertinet, in unam causam omnis contentio coniecta est: de prouincijs inquam adhuc est. incubuisse cum senatu Pompeius uidetur, ut Caesar ante id. Non. decedat. Curio omnia potius subire constituit, quam id pati: ceteras suas abiicit actiones. nostri porro, quos tu bene nosti, ad extremum certamen rem deducere non audent. scena rei totius haec. Pompeius, tamquam Caesarem non impugnet, sed quod illi aequum putet, constituat, ait Curionem quaerere discordias. ualde autem non uult, & plane timet, Caesarem consulem designari prius, quam exercitum, & prouinciam tradiderit. accipitur satis male a Curione: & totus eius secundus consulatus exagitur. hoc tibi dico: si omnibus rebus prement Curionem, Caesar defenderit: intercessorem si, quod uidentur, reformidabunt, Caesar, quoad uolet, manebit. Quam quisque sententiam dixerit, in commentario est rerum urbanarum: e quo tu, quae digna sunt, selige: multa transi, in primis ludorum explosiones, & funerum, & ceterarum ineptiarum plura habet inutilia. denique malo in hanc partem errare, ut, quae non desideras, audias, quam quidquam, quod opus est, praetermittatur. Tibi curae fuisse de Sittiano negotio, gaudeo: sed, quando suspicaris minus certa fide eos tibi uisos: tamquam procurator sic agas, rogo. Vale.

EXPLANATIO

CURIO, } tribunus pl. **COMITIALES** } dies: quibus agere cum populo licebat. **ERIPIE-**
BANTUR, } quo modo? auspicijs. dum enim seruabatur de caelo, quae spectio uocabatur, agere cum populo non licebat. de caelo autem seruabant, non augures, sed magistratus: quod Cicero demonstrat in II. Philippica, & Varro apud Nonium. Consules igitur, alter, amboque, de caelo seruabant, ne Curio comitialibus diebus agere cum populo posset. erat autem haec impediendi perniciosi tribunorum rogationibus praecleara, & utilis admodum reip. ratio: qua etiam Lentulus Marcellinus consul aduersus leges C. Catonis tribuni pl. usus est: de quo sic ep. 5. lib. 2. ad fr. Consul est egregius Lentulus, non impediante collega:

collega: dies comitiales exemit omnes. sic legibus perniciosissimis obstititur, maxime C. Catonis. Dies agendi cum populo, in eadem epistola infra uocat Cicero. **NEGABAT** ut par pari referret. consules de caelo seruabant, ne Curio posset agere cum populo: Curio intercedebat, ne decernerentur supplicationes. **PAULLI** consulis, nondum a Caesare corrupti. **ADEPTVS** esset boni, Paullus consul, ne quid Curio agere cum populo posset de caelo seruabat: quem Curio furorem appellabat: & ex ea sibi illata iniuria hoc se bonum adeptum dicebat, quod iustam haberet causam impediendi, ne quid decerneret senatus posset. quod si senatus consultum de supplicationibus fieri patretur, amittere sibi uidebatur bonum illud, quod furore Paulli adeptus esset. **PRAEVARICATOR** proditor. **CAUSSAE publicae** quia, cum ei comitiales eriperentur, nec agere cum populo posset, impediri, ac laedi causa publica uideretur: cuius se patronum profitebatur, oppugnante Paulo. **HIS** quae postulari solent. **NON usus** exceptis ijs, quae Cicero decernerentur. **SPERM**, quasi nihil reip. prodesse, aut a dijs immortalibus minime curarentur. Non est igitur, quod Marcello magnopere gratias agas: qui Curioni promisit, se in hunc annum nullis praeterca supplicationibus usurum, non quo facilius de tuis impetraret, sed quia spem omnino in istis supplicationibus non haberet. **NON edicturum**, supplicationes. **DIVTIVS dicturum**, ut diem dicendo consumeret; ne S. C. fieri posset. quo de more diximus ep. 4. lib. 1. **PREN-DIMVS** rogauimus. ductum ab eo, quia prendimus, & prensamus, (utroque enim modo loquebantur ueteres) a quibus impetrare aliquid cupimus. **NON modo non fecit**, Sigonij liber, Non modo, fecit, quod neque probo, neque condemo. uide locum ep. 9. lib. 1. Non modo praemijs. **DE hostibus** non dabantur supplicationes, nisi ob iustam uictoriam, caesis hostibus certo quodam numero. ideo Cicero ep. 10. lib. 2. Victoria iusta, inquit, imperator appellatus apud Iulum. Id confirmat ipse Coelius, cum subiungit, potuisse Hirrum impedire, si, ut numeraretur, postulasset. quis autem caesorum numerus obtinendis supplicationibus sufficeret, praecise scriptum non inueni: unum hoc dicam, si mille hostium caesi essent, Ciceronis aetate satis fuisse. id ex ijs Ciceronis uerbis Philipp. 2. cognoscitur: Si quis Hispanorum, aut Gallorum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quae increbuit, imperatorem appellaret senatus? triumphum quidem, qui supplicationes fere sequebatur, nisi qui quinque millia hostium una acie occidisset, nemini per leges impetrare licuisse, Valerius lib. 2. cap. 3. tradidit. sed hoc etiam, ut opinor, deprauauit ambitio. Quidam, Hostijs, legunt: quam recte, alij iudicent: ego sequor & historiae testimoniu, & antiquos libros, Sigonianum, & meum. **POSSET rem impedire**, falso igitur Cicero illud scripserat ep. 10. lib. 2. Victoria iusta imperator appellatus sum. De eadem re ep. 1. lib. 7. ad Att. **VT numeraretur**, ut ostenderetur, quo caesi hostes numero essent. **CATONI** M. Porcio Catoni, optimo uiro, cum in sententia, Cicerone consule, factum erat S. C. de Catilinae socijs in carcere necandis. is praetor fuerat L. Domitio, Ap. Pulchro cos. repulsum tulerat in petitione consulatus, quo anno Ser. Sulpicius, & M. Marcellus designati sunt, id est biennio ante, quam haec epistola scriberetur. **ASSENSVS est**, licet iratus esset, ut ad Atticum Cicero scripsit, cuius uerba proxime recitauimus: iratus autem, quia superatus esset ab eo in petitione auguratus. ep. 3. & 6. hac de re sic in eadem epistola: Coeperas Hirrum mihi placare: perforce. Habes Scrofam: habes Siluium. ad eos ego antea scripsi & ad ipsum Hirrum. locutus enim erat cum ijs, commode se potuisse impedire, sed nouisse; assensum tantum esse Catoni, amicissimo meo, cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas litteras misisse, cum ad omnes mitterem. **DE TE & locutus honorifice**, particulam, Et, superuacaneam esse cur non putem? feratur tamen, ut in Coelio, cuius *ἄρξιν* a purissimo, & ornatissimo Ciceronis sermone quam longe distet, omnes intelligunt. quod etiam critici ueteres, quorum testimonia iam recitauimus, facile iudicant. Quod Coelius significat, hoc est: De te licet locutus honorifice, tamen non decreuerat supplicationes. laudauit enim Cato Ciceronem in sua sententia, supplicationem non decreuit. cur ita senserit, exponit ipse in epistola, quae exstat, lib. x. v. cui Cicero respondens, dixit, se tanti facere Catonis illam laudationem, ut cum ea nullum triumphum esse conferendum existimet. & ad Att. ep. 1. lib. vii. confirmat idem his uerbis: Triumphum uideo, nisi reip. tempora impedient, *εὐπορίων*. iudico autem cum ex litteris amicorum, tum ex supplicatione; quam qui non decreuit, plus decreuit, quam si omnes decreuisset triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Fauonius, alter iratus Hirrus. Cato autem & scribendo affuit, & ad me de sententia sua iucundissimas litteras misit. Sed tamen gratulans mihi Caesar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis. nec scribit quid ille sententiae dixerit. sed tantum, supplicationem eum mihi non decreuisse. **NON. DECREERAT** quid causae fuit, cur non decreuerit, cum & amicissimus esse uideretur, & res supplicatione dignas Cicero gessisset, iusta uictoria imperator apud Iulum appellatus? obstitit inuidia: cum nobiles homines, ex antiquissimis orti familijs, nouum hominem Ciceronem in principibus quidem esse facile patretur, altius autem euolare nequaquam uellent. quod in epistolis interdum queritur Cicero, & aperte quidem ad Att. lib. vii. his uerbis: Cato in me turpiter fuit maleuolus: dedit integritatis, iustitiae, clementiae, si lei mihi testimonium, quod non quaerebam: quod postulabam, negauit. itaque Caesar ijs litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat, Catonis in me ingratisimi iniuria. at hic idem Bibulo dierum uiginti. ignosce mihi, non possum haec ferre, nec feram. Et ad eundem, ep. 3. eiusdem libri: Bibulum cum ornauit Cato, declarauit ijs se solis non inuidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem posset accedere. **FAUONIUS** Catonis imitator, aedilis curulis hoc anno. **ACCESSIT** Cato sententiam dixerat: assenti sunt Hirrus, & Fauonius, sententiam non dixerunt. **PRO cuiusque natura & instituto** pertinet hoc ad Catonem, hominem seuerissimum, naturaq. & consuetudine ualde parcum in tribuendis honoribus.

noribus. *HIS*, non Catoni, qui sententiam dixit honorificam, sed Hirro, & Fauonio, qui sententiam quidem non dixerunt, sed uoluntatem ostenderunt pro sententia, cum Catoni assenti sint. uel, *HIS*, tribus nominatis, quibus hoc nomine debentur gratiae, quod uoluntatem dumtaxat ostenderunt non decernendae supplicationis; pro sententia uero, ut omnino non decerneretur, pugnare noluerunt, cum impedire tamen possint. quae si recipitur interpretatio, mihi quidem satis probata; distinguendum erit hoc modo: Voluntatem ostenderunt; pro sententia, cum impedire possent, non pugnarunt. *TANTVM* pro saltem, ut ep. 31. lib. VII. Veni igitur, quaeso; ne tantum semen urbanitatis una cum rep. intereat. *CVM impedire possent*, si, ut numeraretur, postularent. *DE suarum actionum cursu* iratus enim Paullo consuli, qui comitiales ei dies eripiebat, induxerat animum supplicationes omnes impedire. *FURNIVS*, tribunus pl. Ciceronis cupidissimus. ep. 14. lib. xv. & ad Att. ep. 18. lib. xv. is est, ad quem leguntur epistolae aliquot lib. x. *LENTVLVS*, cum Lentuli essent multi, summa inter Ciceronem, & P. Lentulum Spintherem amicitia facit, ut de Spinthere accipiendum existimem. *CIRCVMIERVNT*, praesarunt, abierunt. qui enim ambit, circumit: ut ipsa uerbi compositio declarat. *BALBI. CORNELII* Gaditani. ep. 6. *SI aliter fecisset*, si supplicationes Ciceronis impedisset. *CAESARI* cui se addixerat, accepta ingenti mercede. *EIVS fidem in suspicionem adduxit*, cum diceret, ei cauendum esse, ne ficto reconciliatus cum Caesare uideretur, si Ciceronis honorem impedisset, quem sciret a Caesare non uulgariter diligi. *DECRERANT*, non equidem is sum, qui diuinationibus, praesertim quae sola coniectura nitantur, facile acquiescam: uerum tamen, ubi nec sententia repugnat, & mutatio leuis est, cur libertatem ingenij eripiam? Hoc quidem in loco, qui nunc in manibus est, cum antiqui libri plerique haberent, *Deerant*; non nulli, *Deferant*; alij aliter; ex hac uarietate sum adductus, ut probare, *Deerant*: qua sententia, nunc exponam. L. Domitius Ahenobarbus, & P. Scipio, Pompeij socer, uterque Caesaris inimicus, cum inique ferrent transigi de supplicationibus Ciceronis, casq. Curionis tribuni pl. intercessione cuperent impediri; simulatione beneuolentiae supplicationes decreuerunt, ut ea re Curionem, omnibus Pompeianorum actionibus acriter aduersari solitum, ad intercedendum elicerent. Accedit Coeliani sermonis consuetudo. paullo enim ante dictum est, Non decrerat supplicationes. Et in Verrem dixit Cicero, *Decreisset*. *HAC RE* quod supplicationes decernerent. *AD intercessionem euocandam* ut Curionem, optimatibus infensum, ad intercedendum elicerent. *INTERPELLANTIBVS*, crebro instantibus, ut supplicationes decernerentur. *VENUSTISSIME* pulcherrime, ductum a Venere, cui pulchritudinem fabulae poetarum tribuunt. *ADHVC est*, addidi uerbum, Est, ex antiquis libris, approbante sententia. adhuc, inquit, de prouincijs contentio est. *ANTE idus Nou.* ante tempus ei decem tribunorum lege concessum. *NOSTRI* optimates. *BENE nosti*, imbecillitas eorum significatur. *SCENA rei totius* in scena dantur fabulae. Coelius transtulit ad significationem rerum omnium, de quibus contentio esset: ut, quemadmodum scena fabulas, item id, quod dicturus est, omnia contineat. *QVOD illi aequum putet*, aequum putabat, senatui dicto audientem Caesarem esse, de quo sic ep. IV. In disputando coniecit illam uocem Cn. Pompeius, omnes oportere senatui dicto audientes esse. Eodem spectat illud in ep. 8. Dixit, hoc nihil interesse, utrum Caesar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Specie igitur probabilis, & aequa erat actio Pompeij: sed iniquum contra uidebatur, populi beneficium, Caesari lege tributum, sine causa eripi: quod tamen senatus decreuit, Pompeij, eiusq. amicorum studio. *CONSULEM designari prius*, quod Caesar cogitabat: ideoq. ferri legem a decem tribunis pl. uoluerat, ut eius absentis in petitione consulatus ratio haberetur. *ACCIPITVR satis male* contumeliose, & acerbe tractatur. *SECUNDVS consulatus* in quo Pompeius iterum consul operam dederat, auctorq. fuerat, ut Trebonius tribunus pl. de Galliarum imperio Caesari in alterum quinquennium prorogando legem ferret. quod beneficium nunc idem Pompeius conabatur eripere, cum eum ante idus Nou. uellet decedere. *EXAGITATVR*, reprehenditur. sic ep. I. lib. I. Rebus palam a consularibus exagitatis, & in summam inuidiam adductis. *CAESAR defendatur*, ab amicis: ne cogatur ante legitimam diem decedere. *SENTENTIAM* de prouincijs. *LVDORVM explosiones*, quos populus oderat, eos ad ludorum spectacula accedentes excluderat. de ijs in commentario scripserat Coelius: praeterea de funeribus, & leuia quaedam, quas ipse ineptias fateretur esse. *DE SITTIANO negotio*, de syngrapha Sittiana. ep. 2. 4. 6. 7. *EOS* a quibus exigenda pecunia est: nam syngrapha Sittiana facultatem dabat exigendae pecuniae. *TAM QVAM procurator* eo studio, quo solent ij, qui aliena negotia procurant. *AGAS*, etsi patet sententia; de mendo tamen suspicor; cum in omnibus antiquis libris, Agros, non, Agas, scriptum esse uideam. omnes etiam pro, Quando, habent *Quo*: id est, *Quin*: quod ueteres usurpabant pro, *Quoniam*, uel, *Quando*.

Argumentum ep. 12.

Veritur de Appij Claudij, qui cum L. Pisone censuram gerebat, non ingrato solum animo, sed grauissima etiam iniuria: quem cum inimicum sibi esse, accusationemq. cogitare comperisset, anteuertit ipse, eumq. lege Scantinia postulauit.

Cicero

PUDET me tibi confiteri, & queri de Appij, hominis ingratisissimi. iniurijs; qui me odisse, quia magna mihi debebat beneficia, coepit; & cum homo avarus, ut ea solveret, sibi imperare non posset; occultum bellum mihi indixit, ita occultum tamen, ut multi mihi renunciarent, & ipse facile animaduertentem male eum de me cogitare. postea quam uero comperi eum collegium tentasse, deinde aperte cum quibusdam locutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo homine, deliberare uelle, hoc munusculum deferre Cn. Pompeio: ipsum reprehenderem, & ab eo deprecarer iniuriam, quem uitam mihi debere putarem, impetrare a me non potui. quid ergo est? tamen quasi aliquid, amicis, qui testes erant meorum in illum meritorum, locutus sum. postea quam illum, ne cui satisfaceret quidem, me dignum habere sensi; malui collegae eius, homini alienissimo mihi, & propter amicitiam tuam, non aequissimo, me obligare, quam illius simiae nullum subire. id postquam resciji, incanduit; & me causam inimicitiarum quaerere

clamitauit; ut, si mihi in pecunia minus satisfecisset, per hanc speciem simultatis eum consecraret. postea non destitit accersere palam Seruium accusatorem, inire cum Domitio consilia. quibus cum parum procederet, ut uelle lege mihi ponerent accusatorem; compelli ea lege me uoluerunt, qua dicere non poterant. insolentissimi homines summis Circensibus ludis meis postulandum melleges Scantinia curant. uix hoc erat Pola elocutus, cum ego Appium censorem eadem lege postulauim. quod melius caderet, nihil uidi. nam sic est a populo, & non infimo quoque approbatum, ut maiorem Appio dolorem fama, quam postulatio, attulerit. praeterea coepi facellonem, in domo quod est, ab eo petere. Conturbat me mora serui huius, qui tibi litteras attulit. nam, acceptis prioribus litteris, amplius quadraginta mansit. Quid tibi scribam, nescio. Scis Domitio diem timori esse? exspecto ualde, & quamprimum uidere cupio. A te peto, ut meas iniurias promde doleas, ut me existimas et dolere, & ulcisci uas solere. Vale.

EXPLANATIO

PUDET? non semper culpam sequitur pudor. uir bonus a uitio sic abhorret, ut alienis etiam flagitijs pudore afficiatur, neque solum cum ea cernit, sed etiam cum audit. Pudet, inquit Clodius, quod ita ingratus in me fuerit, ita se turpiter, & inique Appius gesserit. Vel: Pudet me tibi confiteri, & queri de iniurijs Appij: cum eum tibi antea laudauerim. **Q**UIA magna mihi debebat beneficia, & odij causam ponit beneficia sua: uere fortasse: nam debitor creditorem non amat, ad aspectum quasi metuens fugit: putat enim se, cum beneficia non referat, non amari: quae opinio facit, ut nec ipse amare possit. porro, qui non amat, quauis non modo re, sed suspicione etiam adducitur, ut odisse incipiat? qua tamen labe non inficitur animus boni uiri, qui alios ex ingenio suo metitur: nec putat ullius commodi, praemijue spe beneficium tribui. mercatura enim quaedam esset, non liberalitas. improbi autem saepe benigni sunt, non modo ut eandem gratiam recipiant, sed ut aliquid etiam, ferentium more, lucrentur. **S**IBI imperare? imperare sibi dicitur, qui aliter agere ita solitus est, ut non libenter a consuetudine discedat. Appius autem avarus ideo sibi, ut beneficia soluat, imperare non potest. Sic locutus ep. 6. Impera tibi: hoc cura. **C**O L L E G I U M? augures, (erat enim Appius augur) ut aliquid contra Coelum molirentur. Alij ex coniectura, parum necessaria, contra ueteres omnes libros legendum putant, Collegam, id est Pisonem censorem: quod hoc tempore censuram gerebat Appius. **D**O M I T I O, qui cum eo consulatum gesserat. **H**O C M U N U S C U L U M D E F E R R E C n. P o m p e i o : } negotium dare Pompeio, ut me accusaret. Nisi hoc dicit Coelius, quid aliud significet, non uideo. Scrupulum tamen sentio. primum, uerisimile non uidetur ita despere Appium, ut Cn. Pompeium, uirum grauissimum, principem ciuitatis, qui cum imperio ad urbem erat, adduci posse ad suscipiendam accusationem existimet: deinde, munusculum deferre, non est apud Coelium accusandi curam committere, sed accusare: ut ep. 7. Nemini hoc deferre munusculum maluit, quam suo accusatori postremo, genus loquendi, etli multa in Coelio dissimulanda non ignoro, tamē hoc quidem ferre uix possum, Impetrare a me non potui, ipsum reprehenderem. quis enim non uidet, Ut, desiderari? Quae cum intueor, libenter ad eam deducor coniecturam, ut hoc modo legendum, & distinguendum putem: Hoc munusculum deferre, Cn. Pompeio ipsum reprehendente: ut ab eo deprecarer iniuriam; &c. nec tamen hanc opinionem nihil adiuuat scriptus liber, qui est apud me, in quo est, Ut ab eo, non, ut uulgo legitur, Et ab eo. Erit autem, Munusculum deferre, accusare: quo sensu usurpatum etiam est, ut dixi, ep. 7. Quod si quis libros typis impressos malit approbare, accipiat, Reprehenderem, non pro Obiurgarem, quod absurdum hic quidem esset, sed pro, Prenderem: id est, rogarem, ut accusandi consilium abijceret. **Q**U I D E R G O E S T ? } quali aliquis eum interroget: hoc tibi faciendum non putasti, quid igitur fecisti? Et uidetur hoc loquendi genus post negationem, id est, ubi quid improbauimus, inferri. Non placuit mihi, ait Coelius, iniuriam ab Appio deprecari: quid igitur placuit? alioqui communes amicos, testes meorum in illum meritorum. Sic Liuius lib. XLIV. Non sum is, qui non existimem admonendos duces esse: immo eum, qui de sua uirtute sententia omnia gerat, superbum iudico magis, quam sapientem. quid ergo est? primum a prudentibus, & proprie rei militaris peritis, & usu doctis monendi imperatores sunt. **T**A M E N, } ab ipso quidem ut iniuriam deprecarer, impetrare a me non potui: tamen feci, ut amicos alloquerer. **Q**U A S I a l i q u i d, } praecleara, nisi fallor, emendatio. mendum autem, quod in uulgatos libros irrepit, sententiae peperit igno ratio.

ratio. nam, Quasi aliquid, ualet, quasi hoc aliquid futurum esset: quod tamen apud Appium esse nihil sensi. praeterea, scriptum ita uideo in uetere Sigonij libro. quidam, Quasi aliquos amicis, malunt: in quo & ab antiquis libris; & ut puto, a Coelii mente discedunt. **AMICIS** locutus sum. } de Appij iniuria. uir-
pat & Cicero hoc uerbum eum dandi casu ep. I. lib. VI. ad Att. Haec non noram tum, cum Democrito tuo
locutus sum. & Plautus in Meni. Loquere inquit, mihi tuum nomen. **NE CUI** satisfaceret quidem, } sa-
tisfacit, qui se uerbis excusat. exempla sunt, ep. I. 3. lib. VII. Hic tu me etiam in simulas, nec satisfactionem
meam accipis. Et Philippi. 2. Acceperam Caesaris litteras, ut mihi satisfieri paterer a te. Et Caesar lib. I. bel.
ci. Per tribunos mil. egerunt, uti Caesari satisfacerent. Et alibi. **COLLEGAE** eius, } L. Pisonis, con-
tra quem exstat Ciceronis oratio. is censuram cum Appio gerebat. Caesar lib. I. bel. ci. Dio lib. XL. **AMI-
CITIAM** tuam, } quia Cicero eiectus a Clodio, consentiente consule Pifone, postea, ut ulcisceretur in-
iuriam, orationem habuit de consularibus prouincijs, ut Pifo e Macedonia, quam proconsul regebat, re-
uocaretur. quod senatus decreuit. **SIMI**AE } Sic Cicero ep. 2. lib. VII. Hic simiolus me, in quem inue-
heretur, delegerat. & ep. 10. lib. V. & Horatius Sat. 10. lib. I. Serm.

Quos neque pulcher
Hermogenes nunquam legit, neque simius iste. **VULTUM** subire. } quod supplicis
est. ita in peroratione pro Quintio: Denique ipsius inimici uultum superbissimum subijt. **INCAN-
DUIT**; } pro, excanduit; uehementi commotus est iracundia. quo motu uultus excandescit. Alij, Scan-
duit. Ego librum Sigonij, & meum sequor. & omnino magis placet, Incanduit, quam Scanduit. quid enim
est, Scanduit? tolerabilis erat, Canduit: quod ad fratrum uultus pertinet. uerum, Incanduit, si habeo,
comprobatum testimonio duorum librorum, qui nodum in scyrpo quaeram? **HANC** speciem similitatis }
quod cum in infamiam uocarem ficta similitatis causa. **PALAM** Seruium } nihil muto: uideant tamen
eruditi, an sit rectius, quod monui adulescens in scholijs nostris, Polam Seruium, quem Cicero nominat,
ut accusatorem, lib. 2. ad fr. ep. 2. & Coelius ipse paulo post: Vix hoc erat Pola elocutus. **INIRE** cum
Domitio consilia. } consilia capere, simul considerare. ep. 24. lib. IX. Consilia sunt inita de me. Et Liuius lib.
VI. Consilia inire cum genero coepit. **COMPELLARI** } accersi, in iudicium uocari. Ad Att. ep. 2. lib. 2.
Nigidium minari, in concione se iudicem, qui non fuerit, compellaturum. Et Philip. 3. Fratris mei filium
compellat edicto. Et Suetonius in Iulio: In carcerem conijcit Nonium quaestorem. quod compellari apud
se maiorem potestatem passus esset. **DICERE** non poterant. } nihil erat, quod obijcere mihi possent.
SVMMS Circensibus } extremis diebus Circensium ludorum meorum: binos enim ludos aediles curules
dabant, Megalenses, & Romanos, ut ostendit Dio lib. XXXIX. & Pedianus in commentario Cornelianae.
hic de Romanis intelligendum: qui dabantur in circ. mense Sept. per quinque dies: quod fasti dierum uete-
res demonstrant. Scripta enim epistola paullo ante, quam Cicero e prouincia decederet: cum dicat Coelius
in clausula, Exspecto te ualde, & cupio quamprimum uidere. nam Cicero decessisse uidetur mense Octo-
bri: quod ex epist. 3. ad Tironem, lib. XVI. licet conijcere. Megalenses autem initio anni dabantur, id est
multis mensibus ante Romanos: inquit enim Cicero ep. XI. lib. 2. Mihi magnae curae est aedilitas tua. ipsa
dies me admonebat: scripsi enim haec ipsis Megalensibus. Praeterea, cur de Megalensibus accipiam, cum
non in circo, sed in Palatio darentur? de quibus Cicero in oratione de haruspicum responsis: Quid ego de
illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum, in ipso matris Magnae conspectu, Megalen-
sibus fieri, celebrariq. uoluerunt? Idem Liuius confirmat lib. XXXVI. **LEGE** Scantinia } de nefando
marium concubitu, quae poenam irrogabat decem millia nummum. Quint. lib. IV. cap. VII. capitale cri-
men postea fecit Iulia lex. ep. 14. Iuuenalis Satyra VI. Suetonius in Domitiano. **POLA** elocutus, } uix
hoc Pola Seruius accusator dixerat. Antea, Praelocutus. ego, cum in antiquis libris uiderem, Pole locu-
tus, legendum putari, Pola elocutus posset etiam, Polae locutus: id est, uix Polae dixerat Appius, cupere se
mihi accusatorem ponere. nam & paullo ante Coelius cum dandi casu idem uerbum coniunxit, Amicis, in-
quit, locutus sum. **QVOD** melius caderet, } quam censorem, qui moribus praest, & magister morum
appellatur, lege Scantinia in iudicium uocare. **A** POPVLO, & non infimo quoque } addidit, Non infi-
mo quoque, ut ostenderet, nobiles etiam homines id probasse: qui, licet populi nomine comprehendantur,
permitti tamen in multitudine non satis internoscuntur. **FAMA**, } cum increbesceret, censorem, corri-
gendis moribus praepositum, tam turpi crimine postulauit. **COEPI** sacellum, in domo quod est, ab eo
petere. } Censuram erat curare, ut sacella non in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. itaque Li-
uius lib. XL. ubi loquitur de Lepido, & Fulvio censoribus, Complura, inquit, Sacella, publica q. sacra, oc-
cupata a priuatis, ut paterent, essentq. populo, curarent. Coelius autem, ut ostenderet, Appium censorem
officio suo deesse, petere coepit ab eo, ut sacellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei cura Appij,
qui censor erat, esse debuerat. sed libentius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo
grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus a censore, quas censor, ab alijs occupatas, populo resti-
tuere deberet. **AMPLIUS** quadraginta misit. } quid est hoc? an, Quadraginta litteras? Latinum non
est. quadragenas enim litteras. potius quam quadraginta. & quadraginta epistolas, potius quam quadrage-
nas. Latini sermonis consuetudo postulat: nisi, si scripserit Coelius, XL, ex quo imperitus librarius descri-
psit, quadraginta. uerum, quid haec attinet colligere? cu in antiquo Sigonij libro diserte scriptu sit, Quadra-
ginta diebus misit. quamquam in uerbo, Misit, librarius peccauit: quod meus liber, alijsq. corrigunt. **SCI**s
Domitio diem timor esse? } similiter locutus ep. 14. Scis Appium censorem hic ostenta facere? sed cum ob-
scura sententia est: tum ita discrepant inter se ueteres libri, ut, obscuro per se loco, maiores etiam tenebras
offundant. In uno meo scriptum est hoc modo, Diem timor est expectatio ualde, & quamprimum in uno
Zz Sigonij,

Sigonij, Diem tu morare expecto, & quamprimum: in altero eiusdem, Timor est expecto ualde & quamprimum. In nullo quidem uidi, Timori esse, PROINDE; pro, Perinde: quod saepe Terentius, & Lucretius usurparunt. DOLERE; meas, tuas autem ulcisci solere. VLEISCI; mirus enim contra Clodianos Milonis defensor in tribunatu fuerat: quod significat Cicero ep. 9. lib. 2. Te, inquit, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meae, ultorem non modo inimicorum, sed etiam inuidorum meorum.

Argumentum ep. 13.

Gratulatur affinitate Dolabellae, qui Tulliam, Ciceronis filiam, uxorem duxerat: de Curionis tribuni pl. intercessione, de prouincijs quid actum sit exponit: Hortensij oratoris interitum significat.

M. Coelius S. D: M. Ciceroni. 13.

GRATVLO tibi affinitate uiri mediusfidius optimi. nam hoc ego de illo existimo. cetera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit, & aetate iam sunt decursa; & consuetudine, atque auctoritate tua, pudore Tulliae, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. non est enim pugnax uitijs, neque habes ad id, quod melius sit, intelligendum. deinde, quod maximum est, ego illam ualde amo. Vides Cicero Curionem nostrum lautum intercessionis de prouincijs exitum habuisse nam cum de intercessione referretur; quae relatio fiebat ex s. c. primaq. M. Marcelli sententia pronunciata esset, qui agendum cum tribunis pl. censebat: frequens senatus in alia omnia ijt. stomacho est scilicet Pompeius Magnus nunc ita languenti, ut uix id, quod sibi placeat, reperiat. transierant illuc, ut ratio esset eius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias traderet. quemadmodum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscat, quidnam reip. futurum sit, si aut * non erit, uos senes diuites uideritis. Q. Hortensius, cum has literas scripsi, animam agebat. Vale.

EXPLANATIO

VIRI medius fidius optimi. } Dolabellae, a quo uxorem discessisse, scripsit, ep. 9. is postea cum Tullia diuortium fecit: quod & ex epistolis ad Atticum, & ex consolatoria Sulpicij lib. iv. cognoscitur. **S**IBI parum utilis } temeritatis Dolabellam arguit, quod Appium accusasset. id ex ea, qua Cicero respondit, epistola licet intelligere. **P**UDORE Tulliae, } Cicero respondit his uerbis ep. 15. libri 2. Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. nam ea, quae speras, Tulliae meae prudentia temperari posse, scio cui epistolae tuae respondeant. **L**AUTVM } pulchrum, egregium. **I**NTERCESSIONIS } Curio intercesserat, ne S. C. fieret de successione prouinciarum. de ea intercessione consules ad senatum retulerunt, ut decerneretur, quid agendum, contemnenda ne intercessio, an eius habenda ratio more maiorum. Censuit senatus intercessioni parendum. **E**XITVM } quia ualuit intercessio, contra quam M. Marcellus senserat. **E**x s. c. } eo, quod misit Coelius cum epist. 7. in quo ita scriptum est: Si quis huic S. C. intercesserit, senatui placere, auctoritatem perferri, & de ea re ad senatum, populumq. referri. **P**RIMAQ. } cur prima? fortasse studio & opera C. Marcelli consulis, eius patruelis. **M**ARCELLI } qui consul fuerat anno proximo. **A**GENDVm cum tribunis pl. } ut intercessio tolleretur. **I**N alia omnia ijt. } frequens a Marcello dissensit. probauit igitur Curionis intercessionem. atque hoc reprehendit Cicero his uerbis ep. 7. lib. vii. Senatuum bonum putas, per quem sine imperio prouinciae sunt? nuquam enim Curio sustinisset, si cum eo agi coeptum esset, quam sententiam senatus sequi noluit. de hoc genere loquendi uide, quae diximus ep. 2. lib. i. **S**TOMACHO est scilicet Pompeius Magnus } dixi olim, scilicet Pompeius, mihi uideri esse glossema ad uerbum Magnus: nec aliter nunc uidetur. **I**TA languenti, } Pompeij hoc erat ingenium, ut uoluntatem suam occultaret. stomachi uitium transtulit Coelius ad animum Pompeij nihil in rep. probantis, quippe qui neque Caesarem in Gallia diutius manere uellet, nec suam tamen uoluntatem satis auderet ostendere: quandoquidem, ipso auctore, in secundo, ac tertio consularu, duae leges latae fuerant, una de Galliarum imperio in alterum quinquenniū prorogando; altera, ut in petitione consularatus absentis Caesaris ratio haberetur. **T**RANSIERANT. ILLVC, } id probauerant. **U**T ratio esset eius habenda, } hoc totum ita legitur in antiquis libris: Ut ratione eius habenda, qui exercitum, neque prouincias tradere. quod ita mendosum est, ut omnis mihi quidem ad correctionem aditus intercludatur. relinquo non inuitus, quod alii quaerant. sententia quidem haec uidetur esse: Transierant senatores in alia omnia, id est probauerant Curionis intercessionem, improbant M. Marcelli sententiam; tamquam ratione illius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias traderet. Hoc, ut dixi, arbitror significari. sed addere uerbum, Neque, contra ueteres libros

libros non audeo: nisi si, ut est omnino asper durusq. Coelij sermo, scriptum ab eo putemus, Qui exercitum, neque provincias traderet; pro, Qui neque exercitum, n. p. t: ut, Neque, tam ad exercitum, quam ad provincias referatur. Venit etiam in mentem, hoc dumtaxat a Coelio scriptum, Transferant illuc, ut ratione eius habenda. glossam autem esse id, quod sequitur, additam ab interpretante pronomem illud, Eius: cum hoc pronomine Coelius Caesarem significare solitus sit: dixit enim ep. VII. Perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut cum decedere post Kal. Mart. placeret. Cum Caesarem significet, minime tamen antea nominatum. **LATURVS** sit, cum cognoscat, } unus Sigonij liber, & meus, Laturus est iste, cum cognoscam: alter eiusdem, Laturus, cum iste cognoscam: itaque subesse uitium suspi cor. **FUTVRVM** } uideo, quid dicatur: sed ex ingenio emendatum existimo: nam ueteres omnes libri, Futurus, habent: quod uidetur ad Pompeium referri. **SI ut non curet**, } sic antiqui libri, mutilus locus est, aut certe deprauatus. **Vos senes diuines** } quorum interest maxime, temp. in suo statu permanere. **ANIMAM agebat**. } in exitu uitae crebro spiritus ducitur, & reducitur. id ueteres, agere animam, dicebant. Tusc. I. Et agere animam, & efflare dicimus. Plautus in Trin. per similitudinem dixit: Res cum iam animam agebat, tum esse offusam oportuit. Linius, Trahere animam dixit, lib. III. ab Vrbe: Mortuus Acbutus erat Romanus consul, collega eius Seruilius exigua in spe trahebat animam.

Argumentum ep. 14.

Multa complectitur haec epistola: de L. Domitij Ahenobarbi repulsa in augurato, de Saturnino, ab Cn. Domitio Caluino in iudicium uocato; de Pompeij, Caesarisq. discordia; de Appij ridicula in emendandis ciuitatis moribus diligentia.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni.

14.

TANTI non fuit Arsacem capere, Seleuceam expugnare, ut earum rerum, quae hic gestae sunt, spectaculo careres. numquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitij uultum uidisses. magna illa comitia fuerunt: & plane studia ex partium sensu apparuerunt. perpauci, necessitudinem secuti, officium praestiterunt. itaque mihi est Domitius inimicissimus, ut ne familiarem quidem suum quemquam tam oderit, quam me; atque eo magis, quod per iniuriam sibi putat ereptum, cuius ego auctor fuerim. nunc furit tam gauisos homines suum dolorem, unumq. me studiosiorem Antonij. Nam Cn. Saturninum adolescentem ipse Cn. Domitius reum fecit, sanequam superiore auita inuidiosum. quod iudicium nunc in exspectatione est, etiam in bona spe, post Sex. Peducaei absolutionem. De summa rep. saepe tibi scripsi me annum pacem non uidere: & quo propius ea contentio, quam fieri necesse est, accedit; eo clarius id periculum apparet. propositum hoc est, de quo, qui rerum potuntur, sunt dimicaturi: quod Cn. Pompeius constituit non pati, C. Caesarem consulem aliter fieri, nisi exercitum, & provincias tradiderit: Caesari autem persuasum est, se saluum esse non posse, si ab exercitu recesserit. fert illam tamen condicionem, ut ambo exercitus trahant. sic illi amores, & inuidiosa coniunctio non ad oculam recedit obtrectationem, sed ad bellum se erumpit. neque, nearum rerum quid consilij capiam, reperio: quod non dubito, quin te quoque haec deliberatio sit percur-

batura. nam mihi cum hominibus his & gratia, & necessitudo est. tum causam illam, non homines, odi illud te non arbitror fugere, **QVIN** homines, in dissensione domestica debeant, quam diu ciuilitate sine armis certetur, honestiorem sequi partem; ubi ad bellum, & castra uentum sit, firmiter; & id melius statuere, quod tutius sit. In hac discordia uideo Cn. Pompeium senatum, quiq. res iudicant, secum habiturum; ad Caesarem omnes, qui cum timore, aut mala spe uiuant, accessuros: exercitum conferendum non esse. omnino sat spatij sit ad considerandas utriusque copias, & ad eligendam partem. Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum. Scis Appium censorem hic ostentat facere? de signis, & tabulis, de agri modo, de aere alieno aceritum agere? persuasum est ei, censuram lomentum, aut nitrum esse. errare mihi uidetur. nam sordes eluere uult; uenas sibi omnes, & uiscera aperit. curre, per deos atque homines; & quamprimum haec risum ueni: legis Scantiniacum iudicium apud Drusum fieri: Appium de tabulis, & signis agere. crede mihi, est properandum. Curio nosse sapienter id, quod remisit de stipendio Pompeij, fecisse existimatur. ad summam quaeris, quid putem futurum? si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, uideo magnas impendere discordias: quas ferrum, & uis iudicabit. uterque & animo, & copijs est paratus. si sine summo periculo fieri posset, magnum, & iucundum tibi fortuna spectaculum parabat. Vale.

EXPLANATIO

ARSACEN capere, } Seruius in VI. Aen. haec scripsit: Omnes reges Albani ab Siluio, filio Aeneae, & Lauiuae, Siluij sunt dicti; sicut Romani Imperatores, Augusti uocantur; Aegypti, Ptolemaei;

Zz 2 Perfac,

Perſae, Arſacidae. Eſt igitur Arſaces, generale nomen regum omnium apud Parthos; deductum ab eo, qui Parthorum regnum primus conſtituit. hoc quidem tempore Parthorum rex erat Orodes, nominatus ep. 1. lib. xv. & 18. & 21. lib. v. ad Att. ut hiſtoricos omittam. Sed de Arſace rege, & de reliquis, qui ei ſucceſſerunt, quae collegimus ex Juſtino lib. xli. & xlii. fortasſe hic adſcribere operaepretium fuerit. Arſaces, uir incertae originis, ſed uirtutis egregiae, ſolitus latrocinio, & rapto uiuere, regnum apud Parthos primus conſtituit, cum aliarum antea gentium regibus paruiffent. ita, non minus memorabilis Parthis, quam Perſis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura ſenectute deceſſit: cuius memoriae hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes deinde reges ſuos Arſacis nomine appellarint. Huic ſucceſſit filius, & ipſe Arſaces dictus. Tertius Parthis rex fuit Pampacius, & ipſe Arſaces cognomine, ut reliqui omnes reges, ſicuti Romani, Caefares Auguſtoſq. cognominarunt. Pampacio ſucceſſit filius Phraates. Phraati, frater eius Mithridates, qui Parthorum imperium a monte Caucaſo, multis populis in ditionem radeſtis, uſque ad flumen Euphratem protulit; nec minor Arſace proauo, glorioſa ſenectute deceſſit. Ei ſucceſſit Phraates filius: Phraati patruus eius Artabanus: Artabano Mithridates filius, cuius res geſtae Magni cognomen dederit. Quo, propter crudelitatem, a ſenatu Parthico eiecto, regnum occupauit frater eius Orodes; qui fratrem ſuum Mithridatem, ultro ſe in poteſtatem eius tradentem. in conſpectu ſuo trucidari iuſſit: hic eſt Orodes ille, qui M. Craſſum, cum filio, & omni exercitu Romano deluit cui ſucceſſit filius Phraates ex pellice, a patre uiuo rex conſtitutus; qui ſtatim & patrem ipſum, & fratres triginta trucidauit, Auguſto imperante. **SELEUCEAM** } regiam Parthorum, a Nicator ſeueco exaedificatam, uno ex ducibus Alexandri, quem Arſaces deuicit, ut Ammianus lib. xxiii. prodidit. Seleuceas tres, Pieriam, ad Euphratem, ad Belum, Ptolemaeus facit. **OCVLI doluiſſent**, } ſic apud Terentium in Phormione: Vn primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata, & quod tuo uiro oculi doleant. **IN REPVLSA** } cum auguratum peteret, in locum Hortenſij mortui, quem augurem fuiſſe, & Philipp. 2. & prooemium libri de claris Orat. demonſtrat. **COMITIA** } non centuriata, ſed tributa: quod ex Philipp. 2. & alijs praeterea locis intelligitur, augures enim hoc tẽpore populus creabat, legelata a T. Atio Labieno, tribuno pl. antea creabantur ab ipſo collegio. diximus copioſe in libro de Legibus. **STVDIA** } & quidem tanta, ut multi poſtea de ui condemnati ſint. quia nimis Antonij ſtudioſi fuiſſent. **NECESSITVDINEM ſecuti**, } officium, inquit, perpauci praefiterunt: amicitiae habita ratio eſt. uerum hoc ita Coelius implicauit, ut ex ipſis non facile uerbis exprimatur, nam, Neceſſitudinem ſecuti, non eſt unde pendeat, niſi referatur ad, Perpauci: quod ſi ſit, perpauci uidebuntur neceſſitudinem ſecuti: cum tamen contraria ſit ſententia. conſtat enim dici, Perpaucos officium praefitiſſe, quia plerique neceſſitudinem ſecuti ſint. **NE familiarem quidem ſuum** } notat ingenium Domitij, cui familiares etiam odio eſſent. **PER. INIURIAM** } quod ſibi, uiro conſulari, M. Antonius, qui nondum tribunatum pl. adeptus erat, in auguratu praelatus eſſet. **REPTVM**, } id, quod petebat auguratum. **CVIVS ego auctor fuerim.** } quid mirum? cum amiciffimus Curioni eſſet Coelius, Curio autem uehementer Antonio faueret. quod ei obiicit Cicero Philipp. 2. An, inquit, cum es factus augur, unam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de ui condemnati ſunt, quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent. Plutarchus etiam, Curionis praecipue opera, tribunatum hoc anno gerentis, Antonium augurem creatum narrat. **GAVISO ſuum dolorem**, } ep. 2. dixit, Gaudium gauderemus. **VNUMQ. me ſtudioſiorem Antonij.** } me potiffimum Antonij ſtudioſiorem, quam ipſius fuiſſe. de Antonio, augure creato, legimus in Philipp. 2. apud Hirtium lib. iix. de bello Gallico. apud Plutarchum in eius uita, & hic ep. 22. lib. xii. ſuum collegam Cicero appellat. **IPSE Cn. Domitius** } Lucij filius. de quo illa ſuperiora ſcripta ſunt. Docet Suetonius, Domitiam gentem duobus tantum praenominibus uſam eſſe, Lucio, & Caio. hunc autem, qui Saturninum accuſauit, Lucij, qui cum Ap. Claudio conſul fuerat, filio, quem in auguratu repulſam eſſe paſſum Coelius oſtendit, praenomen fuiſſe Cnaeo, ex Dione cognoscitur. **REVM fecit**, } reum facere, non eſt, in iudicio accuſare; ſed, poſtulare. ſic ep. 6. dixit, Appium a Dolabella reum factum, cum de poſtulatione intelligeret, ut ibidem patet. **SVPERIORE a uita** } alij legunt, Superiore uita: non diuerſa ſententia. ego, ne diſcedam a ueteribus libris, in quibus eſt, Superior ea uita, legendum duxi, Superiore a uita. **NUNC in exſpectatione eſt**, } ubicumque ſcriptos libros, praefertim & multos, & uerſiores, diſſentire uideo ab impreſſis; operaepretium puto, lectorem admoneri. nam, etli perſpicue patet ſententia, uidendum tamen, eius ne ſit, qui librum compoſuit, an eius, qui deſcripſit, aut emendare conatus eſt. Hic antiqui libri, quos quidem ego uiderim, omnes, in omnibus uerbis aliter habent, atque in uulgatis legitur: Non, pro Nunc: In, non habent: Exſpectationem, pro Exſpectatione: Ineſt, pro Eſt. **SEX. Peducati** } amiciffimus Pomponij Attici fuit. Nepon in Attici uita, Cicero in epiftolis. **ABSOLVTIONEM.** } ſignificat, cum nocentiſſimus eſſet, tamen abſolutum. quo exemplo bene ſperandum omnibus reis. **NECESS. EST.** } non enim erat inter Pompeium, & Caefarem neceſſaria, ſed uoluntaria contentio. **RERVM poiuntur**, } auctoritate, gratia, opibus in ciuitate plurimum poſſunt, alij pro Caefare, alij pro Pompeio ſentientes. ſic locutus ep. 8. lib. i. **CONSVLEM aliter fieri** } aut non peti a Caefare conſulatum, aut a praefente peti, exercitu & Gallijs ſucceſſori traditis, Pompeius uolebat. **SE ſaluum eſſe non poſſe**, } timebat, ne priuatus in iudicium uocaretur ab inimicis ob ea, quae conſul contra auſpicia, interceſſioneſq. pro ſua potentia fecerat. Suetonius. **AMBO exercitus tradant** } aequa condicio uidebatur: ſed hoc ſperabat Caefar, dimiſſis ab ipſo, & a Pompeio exercitibus, ſe tamen, cum uellet, facile ſuos milites, qui cum eo per tot annos uixerant, reuocare poſſe. quod Pompeio de ſuis, nouo delectu coactis, non item ſperare licuit, & ob hanc fortasſe cauſam, (ut aliae uideantur) oblatam a Caefare

Caesare condicionem Pompeius recusauit. Hirtius lib. IIX. de bel. Gal. C. Curio tribunus pl. cum Caesaris causam, dignitatemque defendendam suscepisset, saepe erat senatui pollicitus, si quem timor armorum Caesaris laederet, & quoniam Pompeij dominatio, atque arma non minimum terrorem foro inferrent, discederet uterque ab armis, exercitumque dimitteret: fore eo facto liberam & sui iuris ciuitatem. neque hoc tantum pollicitus est, sed etiam per se discessionem facere coepit. quod ne fieret, consules, amicique Pompeij iusserunt. Id etiam ad senatum a Caesare scriptum esse, & hanc ab eo, post belli civilis initia, condicionem esse delatam, ipse demonstrat lib. I. de bel. ci. Proficiscatur, ait, Pompeius in suas prouincias; ipsi exercitus dimittantur, discedant in Italia omnes ab armis; metus e ciuitate tollatur. Idem confirmat Appianus, Plutarchus, & alij. **ILLI. AMORES,** qui fuerunt inter Caesarem, & Pompeium, praesertim post nuptias Iuliae, Caesaris filiae, Pompeio collocatae. **INVIDIOSA?** inuisa, quam improbarunt omnes boni. **SE. ERUMPIT.** sic liber Sigonij, & recte: ut cum proximo uerbo Recedit, congruat: nam si, Erupit, legatur ut est in plerisque antiquis libris, reponendum erit, Recedit, pro Recedit, contra ueterum librorum auctoritatem. Erumpit, & Erumpit se, ueteres dicebant. Caesar lib. 2. bel. ci. Portis se foras erumpunt. Virg lib. 1. Georg.

Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese

Diuersi erumpunt radij. & lib. IV. ibidem:

Et caput unde altus primus se erumpit Inipeus.

Et lib. III. Aen.

Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem.

Lucretius lib. IV.

Tandem ubi se erupit neruis coniecta cupido, Parua fit ardoris uiolenti pausa parumper.

Attius Epigono, apud Nonium: Imperitus stupiditate erumpit se, impos consilij. Erumpere stomachum, dixit Cicero ad Att. lib. XVI. Lege arcano conuiuius tuis, sed, si me amas, hilaris, & bene acceptis: ne in me stomachum erumpant, cum sint tibi irati. Et Terentius Eun. Iam ne erumpere licet hoc mihi gaudium? Sic, Emergit, & Emergit se, probauit antiqua consuetudo. Cicero de harusp. resp. Tum se emergit, & fertur illic. Ne pos in Attici uita: Quibus ex malis ut se emerferat. **NON. REPERIO:** respondit ad hanc sententiam Cicero his uerbis ep. 15. lib. 2. In rep. non ualde te iactas: districtus enim mihi uideris, quod & bonus ciuis, & bonus amicus es. **QUOD non dubito,** Modus loquendi, parum fortasse animaduersus. nam, Quod, ualet Sed: ut ep. 4. lib. XIV. Quod utinam mirus uitae cupidi fuisset. Et Philippica X. Quod qui ab illo abducit exercitum; & respectum pulcherrimum, & praesidium firmissimum adimit reip. Et Caesar lib. 2. bel. ci. Quod ubi hostes uiderunt ea. Et lib. III. Quod cum esset animaduersum, coniuncta esse flumini. Varro lib. VI. lin. Lat. Quod cum dicunt conspicionem, addunt cortumionem. Liuius lib. XLII. Quod cum milites consulis imperio dicto audientes esse dicerent, cum is more maiorum, secundum uota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab urbe esset. Plinius lib. XII. cap. 23. Quod ut hanc quoque curam determinemus. **CVM hominibus his?** cum Pompeianis. **CAUSSAM illam,** Caesaris, extraordinariam potentiam quaerentis, qui senatui dicto audiens esse nollet. **NON homines,** amabat enim Curionem, Antonium, Dolabellam. Caesaris causam acerrime tuentes. de Antonio paulo ante in hac ipsa epistola: de Curione saepe: de Dolabella ep. 13. **ID. MELIUS statuere, quod tutius sit.** quemadmodum ipse statuit. **QUIQ. res iudicant,** iudices: quos Pompeius tertium consul CCCLX legerat, supra. Docemur exemplis, ueteres dixisse, Qui res iudicat cum iudices significarent. lib. 2. de Orat. Philipp. 1. & V. & Q. Cicero in de petitione consulatus, & Pedianus in Pisonem. **QUI cum timore, aut mala spe uiuant,** qui uel iudicia metuant ob delicta, uel, hoc reip. statu, nihil sperent. Idem Cicero confirmat ep. 3. lib. VII. ad Att. Hoc, inquit, uideo, cum homine audacissimo, paratissimoque negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaque, dignos illac facere, omnem illam urbanam, ac perditam plebem, omnes, qui aere alieno premantur. **SCIS Appium censorem hic ostenta facere?** modus loquendi cum aliquod uix credibile significamus. ep. 13. Scis Domitio diem timori esse? Et ep. 4. lib. IIX. ad Att. Sulmone C. Atium Paclignum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque. **Q. Lucretium inde effugisse scis?** & ep. 9. lib. IX. ad eundem: Lentulum nostrum scis Puteolis esse? Censor Appius fuit cum L. Pisone, anno urbis DCCIIII. ep. ultima lib. III. Dio lib. XL. de Diuin. lib. 1. & in declamatione in Sallustium. Ostenta facere uidebatur, cum bonum uirum simularet. signis enim, ac tabulis qui summopere delectetur, is si alios ab eiusmodi studio, ac sumptu deterreat, non ostentum est? Appium autem signa, & tabulas, ornamentum quod superfuit in fanis, & communibus locis, tota e Graecia, atque infulis omnibus abstulisse, scripsit Cicero in oratione pro domo: & in eadem paulo post furem appellat: Imaginem, ait, meretricis, a fure sublatam, a sacrilego collocatam. **DE agri modo,** sic malui, contra ueteres omnes libros, quam, De agris modo. quam enim sententiam habet, De agris modo? at, si legamus, De agri modo, hoc significabitur, egisse acerrime Appium censorem de moderata agrorum possessione: quod maiorum memoria fecerant C. Licinius, & L. Sextius tribuni pl. lege lata de agrorum modo, ne quis ultra D iugera agri possideret. Liuius lib. VI. & Epitome lib. LIX. Eandem rem significat, & eodem modo locutus est Varro lib. 1. de re rust. Licinij Stolonis, inquit, maiores de modo agri legem tulerunt. Cicero etiam in epistola ad Atticum lib. XIII. de modo agri mentionem facit, ut alia eiusdem, & aliorum exempla praetermittam. **DE aere alieno?** fortasse, ne debitores usuris exhaurirentur. cui malo idem tribunus pl. proxime nominati, lege mederi conati sunt, hoc modo, ut, deducto de capite quod usuris pernumeratum esset, id, quod superesset, triennio aequis portionibus persolueretur. Liuius lib. VI. **ACERRIME agere?** non, ut legem ferat: neque enim ius ferendi leges censes habebant. quod etiam diximus in libro de Legibus: sed, ut auctoritate censoria sumptus moderetur, qui fiunt in signa, & tabulas; agrorum autem

autem possessionibus modum faciat. quibus de rebus acerrime Appius agebat in senatu, ut consules referent. ad Att. ep. ultima lib. VI. *CENSURAM lomentum, aut nitrum esse.* } cenfuram ita sordes posse aut obregere, ut lomentum rugas tollit; aut eluere, ut nitro e uestibus eluuntur maculae: idest, putat se censuram diligentia, & seueritate infamiam posse tollere eorum uitiorum, quibus antea se turpiter inquinauit. Philipp. I. Ut quisque sordidissimus uidebitur, ita libentissime seueritate iudicandi sordes suas eluet. Maculas autem nitro tolli solitas, uel illud Hieremiae prophetae indicat, cap. 2. Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbam bouis: maculata es in iniquitate tua coram me dicit Dominus deus. Quem locum attingens B. Hieronymus ep. 47. Cauenda inquit macula, quae nullo nitro, secundum Hieremiam, nulla fullonum herba elui potest. *VISCERA. APERIT.* } tantum abest, ut ueterem de suis uitij opinionem hominum deleat, ut eam hac seueritate uehementius etiam commoueat. *APVD. DRVSVM.* } Liuium Drusum, praetorem, quo nemo magis contra legem Scantiniam commisit. fortasse is est, qui ep. 16. lib. IV. ad Att. nominatur; & qui Liuiam, quae Augusto postea nupsit, mater fuit. *APPIVM.* } male audientem earum rerum causa, de quibus acerrime agit. *CVRIO.* } tribunus pl. *REMISIT de stipendio Pompeii.* } hoc tempore optimatibus, & Pompeio acerrimus Curio erat aduersarius. intercedebat igitur, ne S. C. fieret de stipendio, Pompeij legionibus persoluendo. ep. 4. *PARTHICVM BELLVVM.* } Crasso enim cum legionibus Romanis caeso, finitimis Romanorum prouincijs Parthi minabantur: contra quos uel Caesar, uel Pompeius, qui rei bellicae gloria eminebant, mittendus uidebatur. ep. 8. & ep. ultima lib. VII. ad Att. *IUDICABIT.* } quasi, armorum iudicio, ac sententia dirimentur eorum discordiae. *Mcus liber habet, Vindicabit:* unus Sigonij, Vindicauit. *SINE sin mo periculo.* } nec obscura est, nec absurda sententia. diligenter tamen considerandum censeo, cur in omnibus plane ueteribus libris pro, *Suommo*, scriptum sit, *Suo*, ex quo nonnullis arbitror coniecturam, esse ortam, *Tuo*, legendum esse. quod est in quibusdam libris Transalpinis. *IVCVDVM.* } nullum inter ciues iucundum bono uiro certamen esse potest, uel si sine periculo sit. sed loquitur Coelius ex ingenio suo.

Argumentum ep. 15.

Prima pars epistolae Pompeium uituperat, Caesarem laudat. ordo enim ciuili bello, tutiorem partem, non honestiorem, Coelius elegerat: ut re ipsa comprobaret, quod scripserat epistola proxima, his uerbis: *Illud te non arbitror fugere, quin homines in dissensione domestica debeant, quam diu ciuilitate sine armis certetur, honestiorem sequi partem; ubi ad bellum, & castra uentum sit, firmiorem; & id melius statuere, quod tutius sit.* Subiungit de sua cupiditate conueniendi, & alloquendi Ciceronis: de itinere ad Alpes: de Domitio, Caesaris hospite, interfecto. Scripsit autem hanc epistolam anno sequenti post superiores, idest, Lentulo, & Marcello cos. Meminit enim in extrema epistola de Domitio Ahenobarbo, Corfinij a Caesare capto, & dimisso.

M. Coelius S. D. ; M. Ciceroni.

15.

ECQUANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompeium, uidisti, qui tantas turbas, qui tam nugax esset, commoritur? e quem autem Caesare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in uictoria temperatiorem aut legisti, aut audisti? quid est? nunc tibi nostri milites, qui durissimis, & frigidissimis locis, taeterissima hieme, bellum ambulando consecerunt, malis orbiculatis esse pasti uidentur. quid iam, inquis, gloriose omnia. si scias, quam sollicitus sum, tum hanc meam gloriam, quae ad me nihil pertinet, derideas. quae tibi exponere, nisi coram, non possum: idque celeriter fore spero. nam me, cum expulisset ex Italia Pompeium, constituit ad urbem uocare: id quod iam existimo consecutum: nisi maluit Pompeium Brundisij circumfedere.

peream, si minima causa est properandi isto mihi, quod te uideere, & omnia intima conserre discipulo. habeo autem quam multa. hui uereor, quod solet fieri, ne, cum te uidero, omnia obliuiscar. sed tamen quodnam ob scelus iter mihi necessarium retro ad alpes uersus incidit? adeo, quod Intemelij in armis sint, neque de magna causa. Bellienus, uerna Demetrii, qui ibi cum praefidio erat, Domitium quendam, nobilem illic, Caesaris hospitem, a contraria factione nummis acceptis, comprehendit, & strangulauit. ciuitas ad arma igitur eo nunc cohortibus mihi per nines eundum est. Usquequaque, inquis, se Domitij mali dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in uestro Domitio, quantum ipse cadenatus in hoc habuit. Ciceroni F. S. D. Vale.

EXPLA-

EXPLANATIO

INEPTIOREM, } qui nihil prudenter, nihil strenue agat. & sane bene ciuili initio multa Pompeius peccauit, sed illud maxime, quod urbem reliquit, dissentiente Cicerone, qui scripsit haec ad Tironem ep. xi. lib. xvi. Urbem reliquimus; quam sapienter, aut quam fortiter, nihil attinet disputare. Et ad Marcel lum ep. 7. lib. iv. Idem etiam illa uidi, neque te consilium ciuili belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeij, nec genus exercitus probare, semperq. summe defendere: qua in sententia me quoque fuisse, memoria teneret arbitror. ad Att. autē lib. vii. Ducem *ἀσπαρτυρον*, id est imperitū militandi uocat Pompeium & saepe queritur de urbe relicta. **TANTAS turbas,** } is enim remp. perturbauit, cum ea Caesari conaretur eripere, quae ut ei tribuerentur, idem in secundo, tertioq. consulatu laborauerat, atque effecerat. Tumultum illum domesticum, & Cicero Turbas appellauit ep. 10. lib. xvi. **TAM nugax,** } contemnens enim Caesarem, eiusq. legiones, dixerat id, quod Plutarchus litteris mandauit: Cum terram Italiae pede pulsabo, scatebunt peditum. equitumq. copiae. quod cum non praestitisset, allato nuncio de Caesaris aduentu, omnibus in urbe trepidantibus, Fauonius ad Pompeium conuersus, Nunc, inquit, terram pede pulsa, & quas promisti, copias coege. **ACRIOREM in rebus gerendis,** } summam Caesaris in omnibus bellis uigilantiam, ac celeritatem uel inimici eius laudare cogebantur: & Cicero ipse, cum Pompeio faueret, Caesari esset infensus, tamen illud scripsit ad Att. lib. ix. Hoc *τεταω* horribili uigilantia, celeritate, diligentia est plenum. Et ad eundem lib. vii. Cum homine audacissimo, paratissimoq. negotium esse uideo. Ad Tironem autem ep. 10. lib. xvi. Numquam improbi ciues habuerunt paratiorem ducem. **IN VICTORIA temperatiorem,** } hoc dicit, quia Caesar, Corfinio capto, omnibus pepercerat, in ijs Domitio Ahenobarbo, inimicissimo suo: quod ante demonstratum est. Plutarchus, Appianus, Dio, ipse Caesar lib. 1. de bel. ci. & alij. **DURISSIMIS, & frigidissimis locis,** } circa Corfinium, in Paclignorū regione situm. **TAETERRIMA hieme,** } quid hieme taetrius, ob imbres, niues, procellas, frigora, uiarum difficultates, agri uastationem? **AMBVLANDO,** } Pompeianorum negat ignauiam; cum Caesaris milites bellum, quasi ludendo, ambulando confecerint. **CONFECERVNT,** } loquitur de bello Corfiniensi. nam Pompeius, nondum uictus, Brundisium se cum exercitu contulerat. **MAIIS orbiculatis,** } optimo alimeto. Laudatur a Varrone lib. 1. de re rust. & Columella lib. v. Confirmat idem ep. 17. Nostri milites facile algere, & esurire censuerunt. **IAM, inquis, gloriose omnia,** } dices: Iam uobis omnia gloriose successerunt. **AD ME nihil perimet,** } me nihil tangit, minime delectat. dixit enim: Si scias, quam sollicitus sum: ne uideatur optimatum causam, quam Cicero probabat, libenter oppugnare, ideoq. subiungit: Quae tibi exponere, nisi coram, non possum. **EXPVLISSET,** } ex Italia } quod fecit. Caesaris autem nomen hic subaudiri, satis constat. ut ep. 19. lib. vi. In qua ille se dedisse beneficium putabit. & ep. 6. lib. ix. **CONFECTVM,** } pulsus Italia Pompeium. **NISI maluit,** } quasi sit in Caesaris potestate, uel expellere Pompeium Italia, uel Brundisij maritimis, terre distribusq. copijs circumferere. **PEREAM, si minima causa est,** } peream, nisi maxima causa est. **DISCVPPIO,** } uehementer cupio. Plautinum uerbum, quo etiam Catullus usus est. **QVOD solet fieri,** } qui enim uehementer amant inter se, tantam, ad spectu mutuo, iucunditatem percipiunt, ut cetera saepe obliuiscantur omnia. **SED tamen,** } quamquam, ad urbem uenire, tua maxime causa, discupiam, tamen casu quodam factum est, ut retro ad alpes uersus ire cogar. **QVODNAM ob scelus,** } quid ego commisi, quod est meum delictum, cur ire nunc, quo minime uellem, cogar? Quasi hoc peccati alicuius poena sit. **AD ALPES uersus,** } ita ueteres loquebantur. Caesar lib. vi. bel. G. Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum uersus proficisci iubet. Sallustius in Iugurthino: Metellus animaduertit fugam ad se uersum fieri. Hirtius de bello Africano: Sallustium praetorem ad Cercinnam insulam uersus cū parte copiarum ire iubet. Liuius lib. 1. In lapide ad meridiem uersus confedit. Festus: Eam partem Esquiliarum, quae iacet ad Vicum patricium uersus. **ADEO,** } ob eam causam. nec enim aliud hic, Adeo, uidetur significare. **INTEMELII,** } Intemelium opidum Plinius citra alpes constituit, & inter Ligurum gentes nominat lib. iii. cap. 5. **VERNA,** } olim uerna: nunc autem Intemelij cum praesidio erat. Vernae sunt serui, ex ancillis nati. **COHORTIBVS,** } pro, Cum cohortibus. Sic enim interdum locutos esse ueteres animaduerti. Quidam legunt, Cum cohortibus: quibus fortasse assentire, si, Cum, in ullo antiquo libro reperirem. Sed additum fortasse a rudibus Latinae linguae, quos offenderet minus obseruata loquendi ratio. exempla aliquot afferam. Cicero Philippica ultima: His uiginti cohortibus, nullo equitatu, confixit. Liuius lib. 1. Egressus omnibus copijs, partem militum locis circa densa obsita uirgulta obscuris subidere insidijs iussit. Et lib. xxxi. Eodē decem nauibus C. Furius, duumuir naualis, uenit. Et Q. Curtius lib. iv. Vachas peruenit, ubi excepere eum Graecorū quattuor millia, quibus ad Euphratem contendit. **SE. DOMITII mali dant,** } uidetur significare: Domitij omnes male se habent: quoniam & Domitius Ahenobarbus paullo ante Corfinij captus erat a Caesare. Sed hoc loquendi genus, Se Domitij mali dant, inusitatum & asperum est. **QVANTVM ipse cadenatus,** } ante multos annos in omnibus uulgatis libris legebatur, Ipse catenatus. Octavius Pantagathus, uir bonis omnibus ob insignem probitatem, & doctrinam ture carissimus, cultus a me semper optimi parentis loco, legendum primus existimaui, Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna. Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, iam diximus. Si Bellienus, ait Coelius, ancilla natus, Domitium comprehendente, & strangulare non dubitauit: quid Caesari, Venere prognato, in uestro Domitio faciendum fuit? Com-
mendat

mendat igitur, ac ualde probat Pantagathi opinionem antithetorum gratia; (nam Coelius Coeliano illo more, hoc est perargute, Pſecade natus, & Venere prognatus, opposuit) confirmat ueterum librorum auctoritas, in quibus fere omnibus est: Ipse cadenatus: ut, una detracta litterula, i, suus loco nitor, suaque redatur integritas. De Pſecade si quis exempla quaerit, Iuuenalem legat Sat. vi. & Ouidium libro III. Met.

Argumentum ep. 16.

Pulso ex Italia Pompeio, suadet Ciceroni Coelius, ne afflictam fortunam sequatur, sed in aliquem locum a bello uacuum secedat. Suasio est ab utili contra honestum. castris enim Pompeij, & consulum defendi respici debatur.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 16.

EXANIMATUS sum tuis litteris, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti. neque, id quid esset, perscripsisti: neque non tamen, quale esset, quod cogitares, aperuisti. has ad te illico litteras scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro, & obsecro, ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas. nam deos, hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi praedixisse, neque temere monuisse, sed, postquam Caesarem conuenerim, sententiamque eius, qualis futura esset parua uictoria, cognouerim, te certiore fecisse. Si existimas eandem rationem fore Caesari in dimittendis aduersarijs, & condicionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox, & saeuum, cogitat, atque etiam loquitur: iratus senatui exijt. his intercessionibus plane incitatus est. non mehercules erit deprecationi locus. quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi curae sunt; si aliquid apud te nos, si uir optimus gener tuus ualet; quorum fortunas non debes uel le conturbare: ut eam caussam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur; aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. denique illud cogita; quod offensae fuerit, in ista cunctatione te subisse. nunc te contra uictorem facere, quem dubijs rebus laedere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos

resistentes sequi nolueris, summae stultitiae est. uide, ne dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quid optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum: saltem, dum, quid de Hispanijs agamus, scitur, expecta: quas tibi nuncio aduentu Caesaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hispanijs, nescio: quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medijsfidius reperio. hoc, quod tu, non dicendo, mihi significasti, Caesar audierat, ac simul atque, hanc, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negami me scire: sed tamen ab eo petij, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoueri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem, & hoc a te praesens cotididissim, atque omni ui te retinuissem. Etiam, atque etiam, mi Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus enertas: ne te sciens, prudensque deimittas, unde exitum uides nullum esse. quod si te aut uoces optimatum commouent; aut non nullorum hominum insipientiam, & iactationem ferre non potes; eligas, censeo, aliquod opidum uacuum a bello, dum haec decernuntur, quae iam erunt coeacta. id si feceris; & ego te sapienter fecisse iudicabo; & Caesarem non offendes. Vale.

EXPLANATIO

EXANIMATUS translatio uerbo dolor incredibilis ostenditur. ep. 15. lib. IX. Miraris me tanta perturbatione ualitudinis tam grauius exanimatum fuisse? **TUIS LITTERIS**, quae non exstant. multas enim perisse constat. Tiro libertus, quas reperit, in uolumina retulit: quae ad aetatem nostram peruenerunt. **APERUISTI**, non perscripsisti, quid esset, quod cogitares: significatione tamen quadam ostendisti. **PER fortunas tuas**, usurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certe cum summa cupiditate obsecrantis, ut ep. I. lib. XIV. Per fortunas miseras nostras, uide, ne puerum perditum perdamus. Et ad Att. ep. 20. lib. III. Per fortunas, incumbere, ut facis. Et ad eundem ep. XI. & 13. lib. V. **NE. QUID grauius de salute tua consulas**, ne quid statuas, quod salutis tuae non expedit. **QUALIS futura esset**, explanat hoc id, quod sequitur, Nihil, nisi atrox, & saeuum, cogitat. Huic sententiae respondit Cicero his uerbis, ep. 16. lib. 2. Nec me ista terrent, quae mihi a te ad timorem fidissimae, atque amantissimae proponuntur. **EANDEM rationem fore Caesari**, ita lenem fore Caesarem in salute aduersarijs tribuenda, ut fuit in condicionibus de pace, tulerat enim illam condicionem, ut ipse, & Pompeius exercitus tradant. ep. 14. **IRATUS senatui**, quia non obtinisset, ut legati ad Pompeium de pace mitterentur: & quod, quaecumque res agere instituerat, L. Metellus tribunus pl. intercedens, omnes impediatur: de quo scripsit Caesar lib. I. de bel. ci. & Plutarchus in eius uita. **EXIIT**, urbe, iturus in Hispaniam contra Pompeij legatos, i-

so iam Italia pulso. **INTERCESSIONEVS** } L. Metelli tribuni pl. de quo sic lib. I. de bel. ci. Subjiciuntur L. Metellus tribunus pl. ab inimicis Caesaris, qui hanc rem diftrahat, reliquasq. res, quascumque agere instituerat, impediatur. cuius cognito consilio, Caesar, frustra diebus aliquot consumptis, ne reliquum tempus omittat, infectis ijs, quae agere destinauerat, ab urbe proficiscitur. Intercessionis causam, quam referre Caesar in suos Commentarios noluit, exponit Dio lib. xli. quod, cum ferretur lex, ut promere pecuniam ex aerario Caesari liceret, intercessit L. Metellus tribunus pl. qui cum intercessionem uideret, aerarij ianuam custodire cepit. Sed milites, effracta sera, aditum ad pecunias Caesari dederunt. Plutarchus Caesarem obstinenti Metello, ne pecunias ex aerario sumeret, mortem minitatum esse tradit. Subscribit Appianus, nec aliter Cicero ep. 4. lib. x. ad Att. Iracundia elatum, inquit, uoluisse occidi Metellum. **SI. TIBI TU, si filius unicus,** } hanc partem, miserabiliter scriptam, non sine magno fletu lectam esse a duobus pueris Ciceronibus Attico significauit his uerbis lib. x. Lacrimae meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hispanijs expectetur. M. Coeli quidem epistolam, scriptam miserabiliter, quae hoc idem obsecraret, ut expectarem, ne fortunas meas, ne unicum filium, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri. **DOMVS,** } Domum posuit pro domesticis: ut ep. 12. lib. IV. ad Att. Domus te tota salutat. **SI. ALIQUID apud tenos,** } rogo te pro eo, quanti apud te sum. **GENER TUIS** } Dolabella, qui apud Caesarem erat. **VT eam causam,** } causam Caesaris. uerum in hoc uerborum ambitu desiderari aliquid uidetur. Sed Coelii rationes persequitur, uerborum structuram non attendit. **SALVS nostra** } mea, & Dolabellae. **IMPIAM cupiditatem** } nam, si cupimus eam uictoriam, in qua salus nostra posita est; simul perniciem cupimus eorum, qui Pompeium sequuntur. quorum in numero si fueris; cogemur impie cupere contra salutem tuam. **QVOD offensae fuerit,** } si ueris, ne, in Italia si remanseris, Pompeium offendas: cogita, te, cum nondum ad eum transieris, hac eum cunctatione iam offendisse. quidquid esse potuit apud eum offensae, id subiisti, quia cunctatus es, nec ad eum statim accessisti. Quod hic Coelii, idem Atticus existimauit, ut ad eum ep. 2. lib. IX. scriptum est. **VICTOREM** } Caesarem. **DVBIIIS rebus** } cum adhuc Pompeius in Italia consisteret. **FUGATOS** } iam in Graeciam Pompeius fugerat. **PARVM optimatem esse,** } parum officio fungi boni ciuis. **QVOD optimum sit,** } quid tuae, tuorumq. saluti plurimum conducatur. **TOTVM** } ne omnino ad Pompeium transeas. **DE. HISPANIIS** } eiecto Italia Pompeio, statim ad urbem, deinde in Hispanias contra eius legatos profectus est Caesar. **HOC,** } uelle te ad Pompeium nauigare. **HAVE,** } Haue, matutina salutatio fuit; Salus, uespertina: ut in Hadriana scriptis Dio. **AD. TE litteras mitteret,** } militi: quae sunt lib. x. ep. ad Att. **OPTIMATIVM** } Ciceronem reprehendentium, quod Pompeium, & consules, id est ipsam remp. deseruisset. uide ep. 16. lib. IIX. ad Att. & ep. 2. lib. IX. ad eundem. **INSOLENTIAM,** } quorundam Caesarianorum, qui, quasi iam parta uictoria, ita se insolenter efferant, ut ferre uix possis. Cicero respondit: Nosti non modo stomachi mei, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. ep. 16. lib. 2. **IACTATIONEM** } qui se insolenter iactant, quasi deuictis Pompeij partibus. **VACVVM a bello,** } idem suadet gener eius Dolabella, ep. 9. lib. IX. **DVM haec decernuntur,** } dum haec armis diiudicantur, ad exitum perducuntur. Sic Virgilius, Decernere bello. **QVAE iam erunt confecta. id si feceris,** } libri ueteres inter se dissentiunt. locum emendauimus ex altero eiusdem epistolae exemplo, epistolis ad Att. inserto lib. x. **CAESAREM non offendes.** } qui etiam ad Ciceronem scripsit, nihil ei neque honestius, neque tutius esse, quam ab omni contentione abesse. ad Att. lib. x. Quanto aequior, quam Pompeius, qui ab urbe discedens in senatu dixerat, eodem se habiturum loco, qui Romae remansissent, & qui Caesaris in castris fuissent. Caesar lib. I. de bel. ci.

Argumentum ep. ult.

Quo tempore bellum in Pharsalia Caesar, iterum consul, contra Pompeium gerebat, Romae praetor Coelius, rerum nouarum cupidus, uel quia praetori Trebonio mandatam urbanam iurisdictionem inique ferret, uel quod graui aere alieno premeretur, magnas turbas commouit; quibus eum Seruilius consul remouendum a rep. censuit. quae dum in urbe agitantur, scripsit Coelius hanc epistolam, doloris, & iracundiae plenam: in qua se Curionis amore, & Appij odio ab optima mente desciuisse, Caesarisq. partes potius, quam Pompeij, secutum esse, conqueritur: eiusq. mutationis culpam in fortunam quoque confert, quae effecerit, ut in Hispania esset, quo tempore Cicero ad Pompeium in Graeciam profectus est. *Leuiter*

Aaa etiam

etiam ipsum Ciceronem accusat, quod amici officium neglexerit, passusque sit eum cum Caesare coniungi.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni.

17.

Ergo me potius in Hispania fuisse tum, quam Formijs, cum tu profectus es ad Pompeium? quod utinam aut Ap. Claudius in ista parte, aut C. Curio: cuius amicitia me paulatim in hanc partem causam imposuit. nam mihi sentio bonam mentem iracundia, & amore ablatam. Tu porro, cum ad te, proficiscens notu Ariminum, uenisset, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem, & mirificum ciuem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consulisti. Neque haec dico, quod dissidam huic causae: sed, crede mihi, perire satius est, quam hos uidere. quod si timor uestrae crudelitatis non esset; eieci iam pridem hinc essemus. nam hic nunc,

praeter feneratoros paucos, nec homo, nec ordo quisquam est, nisi Pompeianus. equidem iam effeci, ut maxime patres, & qui antea nosster fuit, populus uester esset. cur hoc, inquis? immo reliqua exspecta: uos inuitos uincere coegero. arruntanum me Catonem. uos dormitis; nec haec adhuc mihi uideantur intelligere, qua nos pateamus, & qua simus imbecilli. atque hoc nullius praemij spe faciam, sed quod apud me plurimum solet ualere doloris, atque indignitatis causa. quid istic facitis? proelium exspectatis, quod firmissimum est? uestras copias non noui: nostri ualde depugnare, & facile algere, & esurire consuerunt. Vale.

EXPLANATIO

Ergo me potius? indignatio. Ergo, inquit, ita accidit, quod nunc uehementer doleo, ut, cum tu ad Pompeium profectus es, ego in Hispania potius cum Caesare, quam Formijs fuerim. nam omnino tecum in Graeciam nauigassem. A Formijs autem orae maritimae praefuerat Cicero: ut ep. xi. lib. xvi. **IN HISPANIA?** in qua contra Pompeij legatos, Afranium, & Petreium, Caesar bellum gesserat. ep. proxima, Me secum, inquit, in Hispaniam ducit. **AP. CLAUDIUS?** Coelii inimicissimus. ep. 12. **IN ISTA PARTE,** in qua tu es. Verum totus hic locus obscuratur mendo. Mediceus liber: Quod utinam aut Ap. Claudius in ista parte, C. Curio. unus Sigonij: Cum Curio: cetera eodem modo. alter eiusdem: Ut C. Curio: cetera eadem. Tres mei: Quod utinam aut Ap. Claudius in ista parte prohibuisset, aut C. Curio. In tanta perturbatione uideant eruditi homines, an emendare locum possint: ego ne conari quidem audeo: uarietatem antiquorum exemplarium fideliter ostendi. **C. CURIUS?** Coelii familiaris: ut ep. 7. Fuerat eius quaestor Coelius in Africa, cum in acie Curio perijt. Caesar lib. 2. bel. ci. **IN hanc partem causam?** sic & Mediceus liber, & quidam alij: meus unus, Partem causam: Sigonij, Parte causam: alter eiusdem, Partem causae: quod sententia non respuit. **IMPOSUIT?** collocauit. **IRACUNDIA, & amore?** iracundia in Appium, amore in Curionem. Iracundiae uitio laborasse Coelium, uenuste docet Seneca lib. III. c. 8. de Ira. Coelium oratorem, inquit, fuisse iracundissimum constat: cum quo, ut aiunt, cenabat in cubiculo lectae patientiae cliens: sed difficile erat illi, in crapulam coniecto rixam eius, cum quo edebat, effugere: optimum iudicauit, quidquid dixisset, sequi, & secundas agere. Non tulit Coelius assentientem, sed exclamauit: Dic aliquid, ut duo simus. **TU PORRO,** sic lego ex duobus antiquis libris, nisi si Tu tu porro, placet: ut geminato pronomine maior ostendatur iracundia. in quo liber Petri Pagani cum Mediceo consentit. **ARIMINUM uenisset,** Arimini, habet unus Sigonij liber. Placuit, Ariminum, ut est in altero eiusdem, atque etiam in meo. postulat enim sententia, & usus Latinae linguae, Ariminum, potius, quam, Arimini. Veteres aliquot libri, in quibus est Mediceus, habent, Venissent: mendose. **NEQUE mihi consulisti?** nullam mei curam susceperisti. ep. 2. lib. III. Prospicies, & consules rationibus meis. Fortasse scripsit Coelius, Mi, non Mihi, quod ideo dico, quia tum in Mediceo libro, tum in ceteris omnibus, Me, scriptum est. E autem, & I, quam facile commutentur, periti antiquitatis intelligunt. **QUOD dissidam huic causae?** quod belli exitum timeamus: quod uereri mihi ueniat in mentem, ne Caesar a Pompeio uincatur. **SATIUS est,** melius est, praestat. ad Att. lib. VII. Video cum altero uinci satius esse, quam cum altero uincere. **UESTRAE crudelitatis?** minatus enim erat Pompeius, ab urbe discedens, hostium se loco habiturum esse, qui in Italia remansissent. atque hanc Pompeianorum crudelitatem Cicero significat ep. 9. lib. IV. An tu, inquit, non uidebas mecum simul, quam illa crudelis esset futura uictoria? Et ep. 14. ibidem: Si ij uicissent, ad quos ego, pacis spe, non belli cupiditate adductus, accesseram; intelligebam tamen, & iratorum hominum, & cupidorum, & insolentium quam crudelis esset futura uictoria. Et ep. 6. lib. IX. Victoriā etiam illorum timebam, ad quos ueneramus. crudeliter enim otiosis minabantur. Et ep. 6. lib. XI. ad Att. Omnes, qui in Italia remanserant, hostium numero habebantur. legimus idem in Caesare lib. I. bel. ci. **FENRATORES paucos,** uictoriam Pompeij timentes, quia praeter ceteros pecunijs abundarent. **Nec homo, nec ordo?** latius patet. Homo, quam, Ordo. itaque satis erat, Homo: aut dicendum fuit, Nec ordo, nec homo. sed excusat Coelium iracundia, qua perturbatus haec scripsit. **NISI Pompeianus.** omnes antiqui libri, etiam Mediceus: Nisi est Pompeianus. **PLEBS?** cum Populi nomen plebem quoque contineat; & de populo sequatur mentio; miror hic Plebem nominari: & omnino mendum olerelocutus dicitur.

IN . EPISTOLARVM
M . TVLLII . CICERONIS
QVAE
FAMILIARES
VOCANTVR
LIBRVM . NONVM
AD . VARRONEM . ET . ALIOS
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

NON est instituti nostri, qui uir, quantusq. M. Terentius Varro fuerit, quamq. multis ueterum testimonijs eius eruditio praedicetur, ostendere. Quinctilianus tantum uerba recitabo, quae sunt lib. x. Terentius Varro, uir Romanorum eruditissimus, plurimos libros, & doctissimos composuit, peritissimus Latinae linguae, & omnis antiquitatis, & rerum Graecarum, nostrarumq. plus tamen scientiae collaturus, quam eloquentiae. Vixit annos centum: quod Valerius lib. i. x. cap. 7. docet. Ante quam duodecimam annorum hebdomadam expleuisset, composuit a se libros septingentos, ipse scripsit in primo libro de imaginibus numeri septenarij. Gellius lib. i. i. cap. 10.

Argumentum ep. I. lib. IX.

VARRONIS aduentum expetit; quod in eius potissimum consuetudine, & sermone spem doloris leniendi, quem capiebat e rerum publicarum interitu, aliquam reposesuerit. Scripta Caesare tertium, & Lepido cos.